

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

**ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЗА КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ**

Навчальний посібник

*За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора В. Я. Настюка*

Харків
«Юрайт»
2017

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 11 від 16.11.2017 р.)*

Рецензенти:

Белевцева В. В. – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, завідувач наукової лабораторії забезпечення правопорядку в інформаційній сфері НДІ інформатики і права НАПрН України;

Криницький І. Є. – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри кримінального та адміністративного права і процесу Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Колектив авторів:

С. О. Алісов – розділ 3; *В. В. Мартиновський* – розділ 1 (§2, §3);

В. Я. Настюк – вступ, розділ 1 (§1); 2, *О. М. Шевчук* – розділ 4

Відповідальність за корупційні правопорушення : навч. посіб.
В 42 С. О. Алісов, В. В. Мартиновський, В. Я. Настюк, О. М. Шевчук.
– Х. : Юрайт, 2017. – 168 с.
ISBN 978-966-2740-78-3

У посібнику представлено у систематизованому вигляді матеріал, що пропонується студентам для опанування дисципліни «Відповідальність за корупційні правопорушення». Зміст посібника відповідає структурі програми, за якою зазначена дисципліна викладається у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого.

Для студентів, аспірантів, викладачів вищих навчальних закладів, науковців, працівників правоохоронних органів, працівників органів державного управління, практикуючих юристів.

ISBN 978-966-2740-78-3

УДК 342.95:328.185
ББК 67.9(4УКР)301.163
© С. О. Алісов, В. В. Мартиновський,
та ін., 2017
© «Юрайт», оформлення, 2017

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. КОРУПЦІЯ, ЯК СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ	7
1.1. Сутність та зміст сучасної антикорупційної правової парадигми.....	7
1.2. Формування та реалізація антикорупційної політики.....	12
1.3. Характеристика та відмежування визначень «корупція» та «корупційне правопорушення».....	34
РОЗДІЛ 2. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ТА ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕНЬ	40
2.1. Загальна характеристика корупційного і пов'язаного з корупцією правопорушення.....	40
2.2. Кримінальна відповідальність за корупційні правопорушення.....	44
2.3. Адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією.....	49
2.4. Дисциплінарна відповідальність за порушення Закону України «Про запобігання корупції».....	77
2.5. Цивільно-правова відповідальність у разі вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень.....	81

**РОЗДІЛ 3.
ОСОБЛИВОСТІ ПОРЯДКУ ПОДАННЯ
ДЕКЛАРАЦІЙ ОСІБ, УПОВНОВАЖЕНИХ
НА ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ
АБО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ..... 86**

- 3.1. Поняття декларування,
його функції, види та форми..... 86
- 3.2. Суб'єкти декларування..... 94
- 3.3. Типи та зміст декларацій..... 104
- 3.4. Контроль та перевірка декларацій..... 113
- 3.5. Облік та оприлюднення декларацій
та результатів проведення їх перевірки..... 125

**РОЗДІЛ 4.
ЗАПОБІГАННЯ І ВРЕГУЛЮВАННЯ
КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ..... 131**

- 4.1. Правові засади конфлікту інтересів..... 131
- 4.2. Визначення змісту поняття «конфлікт інтересів»
і його класифікація..... 135
- 4.3. Суб'єкти, на яких поширюються вимоги
законодавства щодо конфлікту інтересів..... 140
- 4.4. Система запобігання конфлікту інтересів..... 149
- 5.5. Заходи врегулювання конфлікту інтересів..... 155

ВСТУП

Суспільна небезпека правопорушень, пов'язаних з корупцією (корупційних правопорушень), їх поширеність в органах державної влади і місцевого самоврядування викликають недовіру та зневагу суспільства до владних інститутів, зумовлюють необхідність запобігання будь-яким проявам корупційного спрямування. В українському законодавстві існують чимало нормативно-правових актів, які передбачають різні напрямки й форми запобігання корупційним правопорушенням. Але засоби, що вживалися державою протягом останніх десятиліть у боротьбі з корупційними проявами, не були ефективними. Через несприятливі умови для ведення бізнесу в Україні втрачено багато можливостей щодо залучення вітчизняних та іноземних інвестицій, упровадження передових технологій й підвищення економічного рівня держави. Ось чому подолання корупції повинно бути одним з пріоритетних завдань державної політики, причому не декларативно проголошеної, а реально здійснюваної. Саме тому питання боротьби з корупційними правопорушеннями перетворюється на питання збереження державності.

У навчальному посібнику розглянуто та проаналізовано корупційні правопорушення, сутність та зміст сучасної антикорупційної правової парадигми, сутність антикорупційної державної політики, види юридичної відповідальності за корупційні правопорушення та особливості притягнення до відповідальності суб'єктів корупційних правопорушень, приділено увагу особливостям порядку подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та питанням запобігання та врегулювання конфлікту інтересів.

Зараз перед державою та суспільством стоять завдання розробки і здійснення заходів для попередження корупційних правопорушень, виявлення й усунення причин і умов, що сприяють їх вчиненню, ефективного механізму притягнення до юридичної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, а також виховання громадян у дусі самосвідомості й дисципліни, суворого дотримання чинного законодавства.

Мета посібника – допомогти студентам юридичних вищих навчальних закладів, працівникам правоохоронних органів, суддям,

державним службовцям, працівникам органів місцевого самоврядування у ознайомленні і вивченні новітнього антикорупційного законодавства.

РОЗДІЛ 1

КОРУПЦІЯ, ЯК СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ

1.1. Сутність та зміст сучасної антикорупційної правової парадигми

Корупція – це комплексне поняття, яке охоплює сукупність взаємопов'язаних правопорушень: кримінальних, адміністративних, дисциплінарних. Таке твердження є правильним, корупцію справді необхідно розглядати на основі комплексного підходу, для цього простіше було б, на нашу думку, констатувати що вона є явищем публічної сфери (така констатація допоможе об'єднати всі сфери прояву корупції).

Навіть стосовно походження самого терміну серед науковців відсутня єдність. Одні вчені вважають, що термін «корупція» походить від латинського *corruptio* і означає «підкуп, продажність громадських та політичних діячів, посадових осіб». Інші – що цей термін є результатом поєднання латинських слів «*corruptio*» – обов'язкова причетність декількох представників однієї із сторін до однієї справи, та «*impetere*» – порушувати, ламати, пошкоджувати, скасовувати. Разом вони утворили самостійний термін – *corruptio*, що означає участь у діяльності кількох (не менше двох) осіб, мета яких полягає у «псуванні», «руйнуванні», «пошкодженні» нормального розвитку судового процесу чи процесу керування справами суспільства.

Закон України «Про запобігання корупції»¹ дає визначення терміну корупція як використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки або пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка або пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних з цим можливостей. При цьому, під не-

¹ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056

правомірною вигодою необхідно розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги матеріального або нематеріального характеру, що їх обіцяють, пропонують, надають або одержують безоплатно чи за ціною, нижчою за мінімальну ринкову, без законних на те підстав.

Намагання розробити та офіційно закріпити дефініцію корупції, яка б охоплювала всі форми та прояви останньої, є більш характерним для перехідних країн, які мають високий рівень корумпованості державного апарату. Це обумовлюється насамперед політичними вимогами та сподіваннями таким чином підвищити ефективність боротьби з цим явищем. Країни зі сталою демократією підходять до цієї проблеми більш стримано і виважено, уникаючи закріплення поняття «корупція» на законодавчому рівні. Наприклад, Німеччина, Італія, Франція, Канада та Фінляндія не виокремлюють корупцію як групу правопорушень.

Уникають надмірної деталізації у визначеннях і відповідні міжнародно-правові акти антикорупційної тематики. Так, в матеріалах восьмого Конгресу Організації Об'єднаних Націй з попередження злочинності та поведження із правопорушниками (Гавана, 27 серпня – 7 вересня 1990 року) зазначено, що термін «корупція» не є суто правовим і має, скоріш, загальний характер. До корупційних діянь можна віднести будь-яке заплановане, очікуване, або таке, що відбулося, отримання пільг у результаті необґрунтованого використання офіційного статусу та конфлікт інтересів, тобто протиріччя між службовими обов'язками та особистими інтересами. У Модельному законі «Про боротьбу з корупцією», прийнятому на XIII пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць СНД 3 квітня 1999 р., корупцією (корупційним правопорушенням) визнається передбачене законом прийняття особисто або через посередників майнових благ і переваг державними службовими особами, а також особами, прирівняними до них, з використання своїх службових повноважень і пов'язаних з ними можливостей, а так само підкуп таких осіб шляхом протиправного надання їм фізичними і юридичними особами вказаних благ і переваг.

Попри розмаїття підходів до явища і визначень корупції можна стверджувати, що вона виникає тоді, коли індивід всупереч закону ставить власні інтереси вище за інтереси суспільства і держави.

З наведених визначень корупції можна виділити такі її основні ознаки:

- наявність суб'єкта, наділеного повноваженнями щодо розподілу суспільних благ;
- корисливий мотив корупціонерів (особисте збагачення чи збагачення «близьких» осіб);
- наявність суспільної шкоди від корупційної діяльності.

Окрім наведених ознак необхідно виділити ще деякі, з допомогою яких можна більш чітко визначити сутність корупції. Однією з таких ознак є те, що корупція проявляється в публічно-правових відносинах.

Протидія корупції повинна здійснюватись перш за все у публічній сфері, там де виникає конфлікт між особистою поведінкою суб'єкта корупції та інтересами держави. За відомою формулою римського юриста Ульпіана, публічна правова підсистема застосовується для врегулювання правового становища держави, приватна – до окремих осіб. Корупція в основному виникає в публічній правовій підсистемі, тобто в сфері «державних справ». Зокрема сюди можна віднести сферу державного устрою; сферу діяльності всіх публічних інститутів, апарату держави; сферу адміністративних відносин, державної служби, кримінального переслідування та відповідальності; сферу міждержавних відносин і міжнародних організацій та інші. Це конституційне, адміністративне, кримінальне, фінансове, адміністративно-процесуальне, кримінально-процесуальне, міжнародне публічне, міжнародне гуманітарне право тощо. Публічно-правові відносини – це врегульовані нормами права публічні відносини.

Звісно, той хто надає неправомірну вигоду зацікавлений в тому, щоб чиновник прийняв таке управлінське рішення, яке б надавало йому певні переваги чи зменшувало їх розмір. Іншими словами, він платить за рішення, яке на його користь змінює систему прав власності на ресурси які є об'єктом регулювання з боку держави. Різницю між реальною вартістю ресурсів, товарів, робіт чи послуг і тим, що сплачують (або отримують) за них суб'єкти корупційних правопорушень мовою економіки можна назвати корупційною вигодою. Така вигода виникає за наявності у суб'єкта корупційного правопорушення спеціальних повноважень та перевищення ним меж цих повноважень.

Узагальнюючи викладене, можемо визначити корупцію в широкому розумінні як систему корупційних відносин, засновану на протиправних діях публічних посадових осіб з корупційною вигодою та всупереч державним і суспільним інтересам.

Проявляється корупція у численних формах і за розмахом може бути дрібною або масштабною. Вона може полягати у зловживанні економічними та політичними інструментами – тарифами і кредитами, програмами будівництва житла, правоохоронними органами і законами. Вона може виникати як у державному, так і в приватному секторах чи в обох одночасно. Корупція може включати в себе обіцянки, погрози, часто – і те, й інше; до неї може вдаватися як державний службовець, так і зацікавлений клієнт; вона може тягнути за собою акти навмисного втручання або ж невтручання, законні або незаконні послуги; вона може існувати як всередині державних організацій, так і поза ними.

Спеціальною ознакою адміністративного проступку, пов'язаного з корупцією, є конфлікт інтересів між діями посадової особи (сфера дії предмета адміністративного права) та інтересами приватної особи, або конфлікт між діями виборної особи та інтересами суспільства. До корупції може бути схильна будь-яка людина, яка володіє дискреційною владою – владою на власний розсуд розподіляти певні ресурси, що їй не належать. При цьому основним стимулом до корупції є можливість отримання економічного прибутку (вигоди), пов'язаного з використанням владних повноважень, а головним стримуючим фактором – ризик викриття та покарання.

Здійснити відмежування корупції як адміністративного проступку від корупції, як загально-соціального явища можливо, на нашу думку, за допомогою такої додаткової ознаки, як наявність офіційно закріпленого в нормативно-правовому акті складу правопорушення, пов'язаного з корупцією. Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія або бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність (ст. 9 Кодексу України про адміністративні пра-

вопорушення¹). Правопорушенням, пов'язаним з корупцією, відповідно до Закону України «Про запобігання корупції»² визнається діяння, що не містить ознак корупції, але порушує вимоги, заборони та обмеження, вчинене особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», за яке встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну або цивільно-правову відповідальність. Склад адміністративного проступку передбачає наявність 4 елементів: об'єкта правопорушення, об'єктивної сторони, суб'єкта правопорушення, суб'єктивної сторони.

Загалом, термін «корупція» застосовується для опису цілої низки суспільно-правових явищ. У зв'язку з цим, не слід захоплюватися намаганням сформулювати чітку дефініцію корупції, яка ніколи не буде остаточною, а лише відповідатиме потребам моменту. Адже зміст цього поняття історично змінюється (від звичайного хабара аж до сучасних складних корупційних схем).

Отже корупція в адміністративно-правовому розумінні – це система публічних відносин, заснована на передбачених конкретним складом корупційного адміністративного правопорушення діях посадових осіб публічної сфери.

Публічні корупційні відносини можна визначити як сукупність відносин у публічній сфері, що пов'язані з отриманням корупційної вигоди суб'єктами корупційних правопорушень. Логіка корупції стає зрозумілою, якщо проаналізувати систему таких відносин. Зокрема, за кількістю сторін, які беруть участь в корупційних відносинах можна виділити такі групи корупційних систем:

1) проста – коли в корупційних відносинах беруть участь безпосередньо дві сторони, між якими існує домовленість про взаємний обмін корупційною вигодою – особа, яка надає неправомірну вигоду та особа, яка її отримує;

2) складна – коли до корупційних відносин залучаються також посередник або посередники, представники організованої злочинності тощо.

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). – 1984. – додаток до № 51. – ст. 1122

² Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056

Роблячи підсумок, слід зазначити, що класична корупція (хабарництво, комерційний підкуп) разом із ускладненням суспільних зв'язків доповнюється новітніми корупційними проявами, які в кожний окремий період пристосовуються до нових умов, підміняючи відсутність чи відставання в розвитку легітимних суспільних механізмів.

Отже, на сьогоднішній день в науковій літературі відсутнє єдине системне визначення корупції, яке б характеризувало цей складний феномен у всій різноманітності його форм та проявів. Корупція — це комплексне поняття, яке охоплює сукупність взаємопов'язаних правопорушень, тому для визначення змісту даної категорії пропонуємо визначення корупції загалом (в широкому розумінні) та в адміністративному розумінні (як адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією).

1.2. Формування та реалізація антикорупційної політики

Антикорупційна державна політика — це комплекс правових, економічних, освітніх, виховних, організаційних та інших заходів, спрямованих на створення системи запобігання та протидії корупції і усунення причин її виникнення.

В свою чергу, метою антикорупційної державної політики повинно бути зменшення рівня корупції в Україні шляхом усунення передумов її виникнення через упровадження превентивних заходів, зміцнення режиму законності, а також формування у суспільстві нетерпимого, негативного ставлення до корупції як суспільно небезпечного явища за допомогою спільних зусиль державних та громадських структур, за участю міжнародних організацій.

Успішна протидія корупції можлива за умови наявності таких складових:

- належного антикорупційного законодавства, ефективного його застосування відповідними органами державної влади і органами місцевого самоврядування, координації їх діяльності;
- ефективної системи протидії корупції в усіх сферах діяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування та на всіх рівнях;

- відкритості та інформованості громадськості про здійснення заходів щодо запобігання і протидії корупції;

- взаємодії об'єднань громадян з органами державної влади і органами місцевого самоврядування у сфері формування та реалізації державної антикорупційної політики, підтримки антикорупційних заходів держави громадянським суспільством.

Відповідно до статей 5 та 6 Конвенції ООН проти корупції¹, держави — учасниці повинні розробляти і здійснювати ефективну скоординовану політику щодо протидії корупції та утворити спеціально уповноважені органи. Відповідні рекомендації надані Україні Групою держав проти корупції (GRECO), Організацією економічної співпраці та розвитку (ОЕСР) та експертами ЄС.

Наразі в Україні створені умови для викорінення корупції і не просто задекларовано наміри запобігати та протидіяти корупції, а реально проявлено політичну волю на вищих щаблях влади щодо проведення повного реформування не лише антикорупційного законодавства, а і всієї державної антикорупційної політики.

Правовим підґрунтям реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії корупції стало прийняття Верховною Радою України так званого антикорупційного пакету законів, а саме: Закони України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки»², «Про запобігання корупції»³ та «Про Національне антикорупційне бюро України»⁴. Цікаво, що де-факто правові та організаційні питання формування та реалізації антикорупційної політики, які визначені розділом III Закону України «Про запобігання корупції» були прийняті Верховною Радою України одночасно з Антикорупційною

¹ Конвенція ООН проти корупції : Міжнародний документ від 31.10.2003 // Відомості Верховної Ради України. — 2007. — № 49

² Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки : Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 46. — ст. 2047

³ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 49. — ст. 2056

⁴ Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 47. — ст. 2051

стратегією на 2014–2017 роки. Так, наприклад, ч. 3 ст. 18 Закону України «Про запобігання корупції» передбачено, що Антикорупційна стратегія розробляється Національним агентством з питань запобігання корупції. Проте правовою основою створення даного органу став Закон України «Про запобігання корупції».

Необхідність затвердження Антикорупційної стратегії на законодавчому рівні були обумовлені тим, що прийнята на підзаконному рівні правового регулювання Національна антикорупційна стратегія на 2011–2015 роки, затверджена Указом Президента України від 21 жовтня 2011 р. № 1001, так і не стала ефективним інструментом антикорупційної політики.

Окремо можна відзначити незадовільне виконання Україною міжнародних зобов'язань щодо запровадження антикорупційних стандартів: з 25 рекомендацій Групи держав проти корупції (GRECO), наданих за результатами першого і другого раундів оцінки, лише 13 рекомендацій виконано, незважаючи на шість років роботи і три раунди оцінювання прогресу, а з 16 рекомендацій, наданих за результатами третього раунду, виконано лише три рекомендації. Ключові рекомендації Групи держав проти корупції (GRECO) та Європейського Союзу щодо утворення антикорупційних інституцій, проведення реформ прокуратури, державної служби, створення систем контролю щодо запобігання конфлікту інтересів та доброчесності активів посадовців залишилися невиконаними.

Не виконані також в Україні вимоги міжнародно-правових інструментів щодо партнерства влади та громадянського суспільства у сфері антикорупційної політики – залучення громадськості до процесу прийняття суспільно важливих рішень у сфері протидії корупції відбувається здебільшого у формі недієвих консультацій для формального виконання вимог законодавства.

В свою чергу Антикорупційна стратегія на 2014–2015 роки у сфері формування та реалізації державної антикорупційної політики передбачає необхідність створення в Україні системи прийняття рішень щодо антикорупційної політики на основі результатів аналізу достовірних даних про корупцію та чинників, які до неї призводять, зокрема статистичних спостережень, моніторингу виконання цих рішень та їх впливу на стан справ з питань запобіган-

ня корупції незалежним спеціалізованим органом із залученням представників громадянського суспільства, а також формування суспільної підтримки у подоланні корупції.

У результаті засадами антикорупційної політики в Україні на 2014–2017 роки у сфері формування та реалізації державної антикорупційної політики передбачено необхідність вжиття таких заходів:

1) визначити на законодавчому рівні засади організації та діяльності спеціально уповноваженого органу щодо запобігання корупції, відповідального, зокрема, за комплекс заходів із формування та реалізації антикорупційної політики – відповідні питання урегульовані розділом II «Національне агентство з питань запобігання корупції» Закону України «Про запобігання корупції». Національне агентство з питань запобігання корупції як центральний орган виконавчої влади із спеціальним статусом, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України утворено 18 березня 2015 р. як наслідок прийняття Кабінетом Міністрів України Постанови «Про затвердження Правил оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію»¹;

2) розробити проект акта Кабінету Міністрів України щодо схвалення загальнонаціональної методики оцінки рівня корупції відповідно до стандартів ООН, щороку проводити із залученням громадськості дослідження щодо сприйняття корупції та довіри населення до органів, відповідальних за запобігання корупції, готовності населення брати участь у заходах щодо запобігання корупції, поширеності та видів моделей корупційної поведінки, корупціогенних ризиків у відповідних сферах;

3) проводити щорічні слухання у Верховній Раді України щодо національного звіту про стан справ з питань запобігання корупції, що готуватиметься спеціально уповноваженим органом з питань антикорупційної політики, та оприлюднювати звіт разом із висновками та рекомендаціями парламентських слухань;

4) забезпечити імплементацію міжнародних стандартів співпраці влади та громадськості у прийнятті рішень у сфері антико-

¹ Про утворення Національного агентства з питань запобігання корупції : постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2015 № 118 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 24. – ст. 31.

рупційної політики, зокрема закріплених у Кодексі кращих практик участі громадськості у процесі прийняття рішень, ухваленому конференцією міжнародних неурядових організацій Ради Європи 1 жовтня 2009 року, та перейти до нових форм співпраці, таких як діалог та партнерство;

5) проводити на постійній основі інформаційні кампанії, орієнтовані на різні соціальні групи та спрямовані на усунення толерантного ставлення до корупції, підвищення рівня співпраці влади та громадян у протидії корупції.

Крім того Антикорупційна стратегія на 2014–2017 роки передбачає необхідність вжиття першочергових заходів із запобігання корупції, зокрема у сферах:

діяльності представницьких органів влади:

– провести антикорупційну експертизу виборчого законодавства та переглянути його на основі висновків щодо корупціогенності та європейських стандартів, зокрема рекомендацій Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанської комісії); забезпечити сталість та юридичну визначеність виборчого законодавства;

– ухвалити законодавство щодо виконання рекомендацій Групи держав проти корупції (GRECO) у частині встановлення обмежень і забезпечення прозорості та підзвітності фінансування політичних партій і виборчих кампаній – з метою реалізації окресленого заходу 8 жовтня 2015 року було ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції», яким зокрема: уніфіковано регулювання фінансування виборчих кампаній, передбачених Законами України «Про вибори народних депутатів України»¹, «Про вибори Президента України»² та «Про місцеві вибори»³; запроваджено пряме державне фінансування діяльності політичних партій як бюджетного фінансування статутної діяльності партій на основі

¹ Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17.11.2011 № 4061-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 10-11. – ст. 73

² Про вибори президента України: Закон України від 05.03.1999 № 474-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 14. – ст. 81

³ Про місцеві вибори: Закон України від 14.07.2015 № 595-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 37-38. – ст. 366

результатів виборів, зокрема за підтримки політичних партій, які не мають парламентського представництва, та відшкодування витрат на виборчу кампанію політичним партіям, які подолали виборчий бар'єр, у встановленому законом розмірі; визначено вимоги щодо прозорості поточного фінансування партій, зокрема шляхом регулярного подання звітів, оприлюднення звітів політичних партій у доступній формі з детальною інформацією про отримані доходи (зокрема осіб, які зробили внесок на фінансування партії), видатки (витрати) та зобов'язання фінансового характеру; запроваджено незалежний аудит поточної та передвиборної звітності партій сертифікованими аудиторами; встановлено пропорційні санкції за порушення законодавства щодо політичних фінансів;

– ухвалити законодавство щодо особливих механізмів запобігання конфлікту інтересів у діяльності виборних посадових осіб, зокрема з визначенням можливих форм конфлікту інтересів, правил щодо його запобігання та поведінки у ситуації, коли виникає конфлікт інтересів, інституційного механізму щодо моніторингу законодавства про конфлікт інтересів і пропорційних та стримуючих санкцій за його порушення;

– ухвалити законодавство щодо визначення правових засад лобіювання, а саме: унормування лобіювання як легального демократичного шляху взаємодії громадянського суспільства та правої держави, визначення легальних форм і способів лобіювання; створення законодавчих перешкод для корупції у правотворчій сфері; передбачення захисту суб'єктів правотворення від незаконного впливу на їхню діяльність; передбачення інформування громадськості про те, хто і чиї інтереси лобіює в органах державної влади; створення ефективних механізмів контролю за лобіюванням; запровадження юридичної відповідальності для учасників лобістських правовідносин і визначення відповідних санкцій за незаконне лобіювання;

– ухвалити законодавство щодо посилення громадського контролю за прийняттям рішень виборними посадовими особами, зокрема через запровадження механізму попереднього громадського обговорення суспільно важливих рішень з використанням позитивного вітчизняного досвіду та на основі найкращої світової практики;

– підвищити рівень прозорості діяльності Верховної Ради України та місцевих рад, зокрема шляхом практичної реалізації положень про забезпечення доступу громадян до засідань представницьких органів, оприлюднення інформації про діяльність комітетів Верховної Ради України та місцевих рад (зокрема протоколів засідань), оприлюднення в Інтернеті інформації про народних депутатів України та депутатів місцевих рад, безперешкодний доступ до інформації про кошториси представницьких органів та звітів про їх використання.

2) створення доброчесної публічної служби:

– урахувати пропозиції програми SIGMA, узгодити їх із Законом України «Про службу в органах місцевого самоврядування»¹ та забезпечити їх реалізацію, моніторинг їх імплементації та подальший перегляд з урахуванням набутого досвіду – 10 грудня 2015 року прийнято новий Закон України «Про державну службу»², яким вирішено низку проблем щодо створення системи доброчесної та професійної публічної служби відповідно до міжнародних стандартів і кращого світового досвіду, а саме: розділено політичні посади і посади державної служби, посади та функції органів з обслуговування та патронатну службу; встановлено зрозумілу і прозору модель оплати праці, запроваджено конкурсний відбір і для вступу на державну службу, і для просування на ній тощо;

– ухвалити закон щодо запровадження ефективних механізмів виявлення, запобігання конфлікту інтересів, а також декларування майна, доходів, видатків і зобов'язань фінансового характеру публічних службовців, передбачивши – наразі Законом України «Про запобігання корупції»³ визначено правові інструменти виявлення, запобігання та врегулювання ситуацій, пов'язаних з виникненням конфлікту інтересів; порядок подання декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самовряду-

¹ Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 07.06.2001 № 2493-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 33. – ст. 175

² Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 4. – ст. 43

³ Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056

вання в режимі реального часу, а також запровадження відкритої єдиної електронної бази даних таких декларацій; повноваження щодо контролю за дотриманням законодавства щодо запобігання конфлікту інтересів та за повнотою і достовірністю декларацій;

3) покласти на спеціально уповноважений орган з питань запобігання корупції функції з проведення моніторингу практики застосування етичних стандартів та надання роз'яснень з метою коригування недоліків у практиці застосування; забезпечити регулярне навчання службовців з питань етики та дотримання антикорупційних вимог; запровадити здійснення на постійній основі підвищення кваліфікації осіб, уповноважених на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування з питань запобігання корупції та етичних стандартів поведінки з урахуванням можливості запровадження електронної системи оцінки знань з цих питань;

– ухвалити закон про захист осіб, які доброчесно повідомляють про корупційні правопорушення (викривачів) – деякі організаційно-правові аспекти захисту викривачів передбачені ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції»¹, серед яких: створення внутрішніх і зовнішніх каналів подання інформації, системи захисту викривачів від утисків та переслідування, запровадження санкцій за приховування фактів корупційних правопорушень (ст. 172-9 КУпАП²);

– прийняти закон про проведення перевірок публічних службовців на доброчесність, у якому передбачити правила та порядок проведення таких перевірок, гарантії законності та контролю, наслідки проведення (заохочення або притягнення до дисциплінарної відповідальності), а також те, що такі перевірки не є негласними слідчими діями, їх результати не можуть використовуватися у кримінальному процесі як засоби доказування, за їх результатами кримінальне провадження не відкривається. Передбачити також у Кримінальному кодексі України положення про те, що не

¹ Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056

² Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). – 1984. – додаток до № 51. – ст. 1122

є провокацією на отримання неправомірної вигоди використання спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції ситуації, за якої у суб'єкта вже виник умисел на давання чи отримання неправомірної вигоди;

– реформувати систему оплати праці публічних службовців шляхом істотного підвищення рівня посадових окладів (з урахуванням рівня оплати праці на аналогічних посадах у приватному секторі), скасування або значного обмеження премій (додаткових виплат), які розподіляються на розсуд керівництва, скасування необгрунтованих пільг і переваг.

3) діяльності органів виконавчої влади:

– внести зміни до законодавства щодо прийняття та періодичного перегляду антикорупційних програм у центральних органах виконавчої влади та на державних підприємствах – обов'язок щодо прийняття, перелік суб'єктів прийняття та зміст відповідних програм визначені ст. 19 Закону України «Про запобігання корупції»¹;

– утворити в органах виконавчої влади та на державних підприємствах комісії у складі працівників підприємств на чолі із заступником керівника органу або державного підприємства, до повноважень яких мають належати визначення пріоритетів, координація та моніторинг виконання програм, надання консультацій та порад з питань запобігання корупції, розгляд інформації про підозри в корупції; запровадити інші механізми запобігання корупції, зокрема такі, як кодекси етики, внутрішні та зовнішні (до спеціально уповноважених органів щодо протидії корупції) канали повідомлення про корупцію і механізми збереження анонімності заявника та його захисту від переслідування, системи виявлення, оцінки корупційних ризиків та реагування на них – окреслені заходи нормативно вирішені у розділі X «Запобігання корупції у діяльності юридичних осіб» Закону України «Про запобігання корупції»;

4) державних закупівель:

– забезпечити проведення із залученням громадськості та бізнесу моніторингу застосування Закону України «Про здійснення державних закупівель» з метою виявлення недоліків у правоза-

¹ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056

стосуванні, причин та умов, що призводять до виникнення корупційо-генних ризиків у державних закупівлях – Закон України від 25 грудня 2015 р. «Про публічні закупівлі»¹ установлює правові та економічні засади здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави та територіальної громади, установлює правові та економічні засади здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб держави та територіальної громади. Метою цього Закону є забезпечення ефективного та прозорого здійснення закупівель, створення конкурентного середовища у сфері публічних закупівель, запобігання проявам корупції у цій сфері, розвиток добросовісної конкуренції.

– вжити інших заходів щодо запобігання корупції в державних закупівлях – з 20 травня 2015 року впроваджено процедуру електронних закупівель та електронного урядування, що дає можливість на основі використання електронних засобів на кожному етапі закупівельного процесу (визначення вимог до претендентів, подання пропозицій, проведення тендерів, здійснення платежів) здійснювати контроль з боку кожного громадянина за державними закупівлями та значно ускладнює можливість виникнення корупційної складової. За оцінками експертів ця система не тільки завоювала значну довіру серед замовників (вже понад 1,5 тис.) та постачальників (близько 5 тис.), а й допомогла зекономити державі за 10 місяців свого функціонування приблизно 400 млн. грн.²

– розширити доступ до інформації про закупівлі, зокрема шляхом оприлюднення договорів про закупівлі.

5) судової системи та органах кримінальної юстиції:

– ухвалити з урахуванням висновків Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) закони про внесення змін до Конституції та до законів України, спрямовані на реформування судоустрою та статусу суддів на основі європейських стандартів – 30 вересня 2016 р. набули чинності Закон України

¹ Про здійснення державних закупівель: Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 9. – ст. 89

² За 10 місяців торгів PROZORRO зекономила державі понад 400 млн. грн [Електронний ресурс] / офіц. веб-сайт TRANSPARENCY INTERNATIONAL Ukraine. – Режим доступу: <http://ti-ukraine.org/news/oficial/5580.html>

«Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)»¹ та нова редакція Закону України «Про судоустрій і статус суддів»², відповідно до яких зменшено обсяг суддівського імунітету та надання судді лише функціонального імунітету (імунітету від звинувачення за дії, вчинені у процесі виконання суддівських функцій); визначено особливості проведення спеціальної перевірки щодо кандидатів на посаду судді; встановлено засади моніторингу способу життя судді, зміст та порядок подання декларації родинних зв'язків та декларації доброчесності судді; підстави та порядок перевірки декларацій родинних зв'язків, доброчесності та особи, уповноваженої на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, які подаються суддею тощо;

– ухвалити з урахуванням висновків Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) зміни до Конституції та законів України, спрямовані на реформування прокуратури на основі європейських стандартів – прийняти нормативно-правові акти щодо реформування органів внутрішніх справ, передбачивши – з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію»³ органи міліції були ліквідовані, а сфера їх компетенції крізь призму концепції «служіння суспільству» перейшла до новоствореного центрального органу виконавчої влади – Національної поліції. Вперше введено поняття «поліцейський захід», окреслено перелік та визначено зміст кожного з них, встановлено вичерпно законодавчий рівень правової регламентації останніх; закріплено засади прозорості та підзвітності органів поліції, незалежної оцінки їх роботи;

б) приватного сектору:

– здійснити заходи, спрямовані на проведення дерегуляції економіки, забезпечення вільної конкуренції, адміністративної та судової реформ, реформувати правоохоронні та контролюючі органи;

¹ Про внесення змін до Конституції (щодо правосуддя) : Закон України від 02.06.2016 № 1401-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 28. – ст. 532

² Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 4. – ст. 43

³ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40-41. – ст. 379

– прийняти нормативно-правові акти щодо неможливості допуску юридичних осіб, причетних до корупційних правопорушень, до публічних ресурсів (брати участь у державних закупівлях, аукціонах, отримувати державні кредити, субсидії, субвенції, пільги з оподаткування тощо), щодо виконання юридичного обов'язку і чітких правил про повідомлення про корупційні правопорушення внутрішніми та зовнішніми аудиторами; забезпечити ефективне впровадження закону щодо застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб за корупційні правопорушення;

– прийняти нормативно-правові акти, спрямовані на забезпечення прозорості ведення бізнесу та майнових відносин, зокрема щодо встановлення обов'язку фіксації фізичних осіб – фактичних вигодоодержувачів (бенефіціарів) юридичних осіб під час їх державної реєстрації та включення відповідної інформації до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців;

– утворити інститут бізнес-омбудсмена, який представлятиме інтереси бізнесу в Уряді України, та установити за його участю на постійній основі діалог з бізнесом з метою підвищення рівня обізнаності про ризики корупції та наявні рішення для приватного сектору, отримання порад від бізнесу щодо реформування відповідного законодавства (господарського законодавства, законодавства про бухгалтерський облік та аудит, податкового законодавства, законодавства про здійснення державних закупівель та іншого законодавства, що стосується приватного сектору) для обмеження можливостей для корупції;

– розробити за участю представників бізнесу, об'єднань підприємців та професійних спілок стратегію щодо підтримки імплементації антикорупційних стандартів у приватному секторі (рекомендації ОЕСР щодо кращої практики у сфері внутрішнього контролю, етики та забезпечення дотримання законодавства, Бізнес-принципи Transparency International щодо боротьби з корупцією) та сприяти розвитку саморегулювання в приватному секторі;

– забезпечити співпрацю із бізнесом в частині роз'яснення та практики застосування нових антикорупційних стандартів, установлених законом щодо відповідальності юридичних осіб за корупційні правопорушення;

– розробити та впровадити в життя на постійній основі спеціальні програми, спрямовані на забезпечення доступу підприємців до необхідної інформації, зокрема про адміністративні процедури, права та обов'язки підприємців, формування свідомості несприйняття корупційного способу поведінки, заохочення до інформування про факти корупції;

– провести пілотні проекти «пактів доброчесності» в інфраструктурних проектах або інших проектах, що передбачають значні бюджетні витрати, шляхом формування тристороннього (уряд – бізнес – громадськість) механізму контролю за плануванням та реалізацією таких проектів, цільового та ефективного витрачання відповідних коштів;

7) доступу до інформації:

– внести зміни до законодавства з метою: вільного доступу до даних Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців через Інтернет, зокрема до даних про кінцевих вигодоодержувачів юридичних осіб, фінансових звітів та статутних документів – частково зазначений захід реалізовано шляхом прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності»¹; розкриття даних Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Державного земельного кадастру через вільний доступ в Інтернеті, у тому числі доступ до даних про об'єкти і суб'єкти прав, про їх обтяження; оприлюднення та створення умов для доступу до інформації про використання публічних коштів, якими розпоряджаються державні установи, суб'єкти господарювання державної і комунальної власності, установи загальнообов'язкового державного страхування і органи Пенсійного фонду України, зокрема шляхом оприлюднення в Інтернеті та створення умов для доступу в режимі реального часу до всіх транзакцій на рахунках центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів; розкрит-

¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення державної реєстрації прав на нерухоме майно та захисту прав власності : Закон України : Закон України від 06.10.2006 № 1666-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 47. – ст. 800

тя фінансовими установами інформації про платежі до державного та місцевих бюджетів, які сплачують суб'єкти господарювання, що мають право на видобуток корисних копалин або використання природних ресурсів; створення (визначення) державного органу контролю за додержанням права на доступ до інформації, що відповідатиме стандартам незалежності та ефективності;

– провести інвентаризацію публічних реєстрів, які містять суспільно важливу інформацію та передбачити їх розкриття з урахуванням вимог щодо захисту персональних даних, спрощення доступу до публічних реєстрів;

– створити нормативно-правові та організаційні основи для запровадження доступу до інформації у формі «відкритих даних» та повторного використання інформації (внесення з цією метою змін до законодавчих актів, прийняття підзаконних нормативно-правових актів для визначення стандартів оприлюднення інформації у формі «відкритих даних», зокрема на єдиному державному веб-порталі «відкритих даних», визначеного уповноваженого органу з питань впровадження стандартів «відкритих даних», реалізація відповідних положень);

– забезпечити активну участь України в міжнародних ініціативах прозорості та досягнення високого рівня відповідності стандартам міжнародних ініціатив, зокрема впровадження стандартів ініціатив з прозорості видобувних галузей, будівельного сектору та Індексу відкритості бюджету.

Проте передбачені вище Законом України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки»¹ заходи із запобігання корупції будуть марними за умови відсутності негативного ставлення суспільства до корупції. Так, протягом тривалого часу серед населення України укоренилася думка, що корупція притаманна лише посадовцям і що лише посадовці вчиняють корупційні діяння. Поширенню та закріпленню такого стереотипу мислення сприяло і наведене в Законі України «Про боротьбу з корупцією» визначення корупції, яке зводилось лише до того, що це діяльність осіб, уповноважених на

¹ Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки : Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 46. – ст. 2047

виконання функцій держави, яка спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг.

Наявність такого підходу до корупції як соціального явища пропонує хибні кроки з її подолання і ще більше підкріплює ідею «сильної руки» у подоланні корупції. Так у суспільстві і до цього часу іноді можна чути заклики до реалізації найпростіших шляхів подолання корупції – достатньо активізувати роботу правоохоронних органів, щоб покарати всіх чиновників та замінити їх більш гідними людьми.

При цьому, сварячи корумпованих чиновників і вважаючи себе «жертвами корупції», багато хто дуже рідко, а може і ніколи, не замислювався, чим від таких чиновників відрізняються такі громадяни, що намагаються вирішити на свою користь будь-які питання шляхом добровільного надання неправомірної вигоди.

Проведені за останні роки в Україні дослідження з питань запобігання та протидії корупції є свідченням не лише проблеми толерантного ставлення всього суспільства до корупції, а про використання корупції як «ефективної рушійної сили» при отриманні бажаних результатів врегулювання різного роду «проблемних питань». Саме таке ставлення суспільства до корупції є однією з багатьох складових, що дозволяють корупції поширюватися в державі. Крім того, значна частка населення з огляду на брак відповідних знань не кваліфікує певні види поведінки як корупційні, усвідомлюючи при цьому невідповідність такої поведінки нормам моралі чи професійної етики.

До такого способу вирішення питань українське суспільство навчається з раннього віку, адже ще у дитячому садочку батьки даватимуть подарунки, аби за дитиною краще доглядали, в школі – щоб ставили кращі оцінки, а потім – щоб дитину прийняли в один з вищих навчальних закладів, в яких також не обов'язково вчитися. І так – протягом всього життя. Звичайно, набагато швидше та вигідніше надати неправомірну вигоду представнику правоохоронного органу, який уповноважений приймати рішення про застосування більшої суми грошових санкцій. Натомість, за умови ефективної роз'яснювальної роботи населення може змінити ставлення до такої практики як до неприйнятної корупційної і, таким чином, антикорупційний потенціал суспільства значно зросте.

Потребують уваги заходи, пов'язані з активізацією участі населення в інформуванні органів, уповноважених на боротьбу з корупцією про відомі їм факти корупції. Частка такого населення є невеликою, зокрема з огляду на високий ступінь лояльності населення до корупції, засудження фактів повідомлень про корупцію як поведінки, яка суперечить етичним нормам, низький рівень довіри до діяльності правоохоронних органів, зневіру в ефективності антикорупційних заходів, страх бути покараним за повідомлення про підозру в корупції.

Разом з тим антикорупційний потенціал заходів із залучення населення до виявлення та повідомлення про факти корупції є високим, про що свідчить досвід іноземних держав. Створення спеціальних умов, які сприятимуть зміні суспільного уявлення про повідомлення про факти корупції, є одним із пріоритетів антикорупційної політики держави.

На сьогодні в Україні створені умови для реалізації завдань громадського моніторингу. Сприятиме цьому не лише Закон України «Про доступ до публічної інформації»¹, а також положення Закону України «Про запобігання корупції»², які передбачають участь громадськості в заходах щодо запобігання і протидії корупції, в тому числі і шляхом проведення громадської антикорупційної експертизи, а також встановлюють вимоги щодо обов'язковості інформування громадськості про заходи щодо запобігання та протидії корупції. Зокрема, обов'язковому розміщенню на офіційних веб-сайтах відповідних органів підлягають законопроекти та проекти інших нормативно-правових актів, що передбачають надання пільг, переваг окремим суб'єктам господарювання, а також делегування повноважень державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим або органів місцевого самоврядування, з метою їх громадського обговорення. Узагальнені результати громадського обговорення зазначених документів оприлюднюються на веб-сайтах відповідних органів державної влади та місцевого самоврядування.

¹ Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – ст. 314

² Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056

Статтю 21 Закону України «Про запобігання корупції» закріплено низку прав громадських об'єднань, їх членів або уповноважених представників, а також окремих громадян в діяльності щодо запобігання корупції, а саме:

1) повідомляти про виявлені факти вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, реальний, потенційний конфлікт інтересів спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції, Національному агентству, керівництву чи іншим представникам органу, підприємства, установи чи організації, в яких були вчинені ці правопорушення або у працівників яких наявний конфлікт інтересів, а також громадськості;

2) запитувати та одержувати від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування в порядку, передбаченому Законом України «Про доступ до публічної інформації»¹, інформацію про діяльність щодо запобігання корупції;

3) проводити, замовляти проведення громадської антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів, подавати за результатами експертизи пропозиції до відповідних органів, отримувати від відповідних органів інформацію про врахування поданих пропозицій;

4) брати участь у парламентських слуханнях та інших заходах з питань запобігання корупції;

5) вносити пропозиції суб'єктам права законодавчої ініціативи щодо вдосконалення законодавчого регулювання відносин, що виникають у сфері запобігання корупції;

6) проводити, замовляти проведення досліджень, у тому числі наукових, соціологічних тощо, з питань запобігання корупції;

7) проводити заходи щодо інформування населення з питань запобігання корупції;

8) здійснювати громадський контроль за виконанням законів у сфері запобігання корупції з використанням при цьому таких форм контролю, які не суперечать законодавству;

9) здійснювати інші не заборонені законом заходи щодо запобігання корупції.

¹ Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – ст. 314

Іншим ефективним механізмом реалізації повноважень громадськості у сфері запобігання і протидії корупції є проведення ними інформаційних заходів з систематизації знань щодо феномену корупції, поширення зарубіжного досвіду запобігання корупції з метою підвищення спроможності неурядових організацій протидіяти поширенню корупції та забезпечення організації просвітницьких акцій спрямованих на поширення антикорупційних знань, у тому числі у навчальних закладах.

Реалізація державної антикорупційної політики повинно здійснюватися з дотриманням таких основоположних принципів:

- рівність усіх перед законом;

- забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина у відносинах з органами державної влади та органами місцевого самоврядування;

- дотримання правових норм у сфері запобігання і протидії корупції;

- невідворотність юридичної відповідальності за вчинення корупційного правопорушення;

- надання пріоритету превентивним антикорупційним заходам;

- відкритість і прозорість діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування щодо реалізації Національної антикорупційної стратегії;

- поєднання зусиль держави і громадськості у подоланні корупції як системного явища в усіх сферах суспільного життя.

Антикорупційна стратегія реалізується шляхом виконання державної програми, яка розробляється Національним агентством та затверджується Кабінетом Міністрів України. Так, Державна програма щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 265¹. При цьому Державна програма з виконання Антикорупційної стратегії підлягає щорічному перегляду з урахуванням результатів реалізації визначених заходів, висновків

¹ Про затвердження Державної програми щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційної стратегії) на 2015-2017 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 265 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 38. – ст. 108.

та рекомендацій парламентських слухань з питань ситуації щодо корупції.

Керівники державних органів несуть персональну відповідальність за забезпечення реалізації державної програми з виконання Антикорупційної стратегії. Зокрема Антикорупційні програми приймаються та погоджуються Національним агентством з питань запобігання корупції у:

– Апаратіміністрації Президента України, Апараті Верховної Ради України, Секретаріаті Кабінету Міністрів України, Секретаріаті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Генеральній прокуратурі України, Службі безпеки України, міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, інших державних органах, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, обласних, Київській та Севастопольській міських державних адміністраціях, державних цільових фондах – шляхом затвердження їх керівниками;

– Апараті Ради національної безпеки і оборони України – шляхом затвердження Секретарем Ради національної безпеки і оборони України;

– Національному банку України – шляхом затвердження Правлінням банку;

– Рахунковій палаті, Центральній виборчій комісії, Вищій раді юстиції, Верховній Раді Автономної Республіки Крим, обласних радах, Київській та Севастопольській міських радах, Раді міністрів Автономної Республіки Крим – шляхом затвердження їх рішеннями.

Антикорупційні програми повинні передбачати:

– визначення засад загальної відомчої політики щодо запобігання та протидії корупції у відповідній сфері, заходи з їх реалізації, а також з виконання антикорупційної стратегії та державної антикорупційної програми;

– оцінку корупційних ризиків у діяльності органу, установи, організації, причини, що їх породжують та умови, що їм сприяють;

– заходи щодо усунення виявлених корупційних ризиків, осіб, відповідальних за їх виконання, строки та необхідні ресурси;

– навчання та заходи з поширення інформації щодо програм антикорупційного спрямування;

– процедури щодо моніторингу, оцінки виконання та періодичного перегляду програм;

– інші спрямовані на запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням заходи.

З метою підбиття підсумків з реалізації засад антикорупційної політики та забезпечення здійснення громадського контролю за діяльністю публічних інституцій у сфері запобігання корупції готується та оприлюднюється на офіційному сайті Верховної Ради України Національна доповідь щодо реалізації антикорупційної політики.

У національній доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики мають відобразитися такі відомості:

1) статистичні дані про результати діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції з обов'язковим зазначенням таких даних: кількість зареєстрованих кожним зі спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції повідомлень про кримінальні корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією; кількість оперативно-розшукових справ, заведених спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, та їх результативність; кількість осіб, щодо яких складено обвинувальні акти щодо вчинення ними кримінальних корупційних правопорушень і правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також протоколи про вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних з корупцією; кількість осіб, щодо яких набрав законної сили обвинувальний вирок суду щодо вчинення ними кримінальних корупційних правопорушень, а також на яких накладено адміністративне стягнення за правопорушення, пов'язане з корупцією; кількість осіб, щодо яких набрав законної сили виправдувальний вирок суду щодо вчинення ними відповідних правопорушень, а також щодо яких закрито відповідне адміністративне провадження без накладення стягнення; відомості окремо за категоріями осіб, зазначених у частині першій статті 3 Закону України «Про запобігання корупції»¹, і за видами відповідальності за корупційні правопорушення та правопорушення, пов'язані з корупцією; кількість осіб, звільнених з роботи у зв'язку з притягнен-

¹ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056

ням до відповідальності за корупційні правопорушення або правопорушення, пов'язані з корупцією, а також осіб, стосовно яких застосоване як основне/додаткове покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; відомості про розмір збитків і шкоди, завданих корупційними правопорушеннями та правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, стан та обсяги їх відшкодування; відомості про кошти та інше майно, одержані внаслідок вчинення корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією, конфісковані за рішенням суду, а також кошти у розмірі вартості незаконно одержаних послуг чи пільг, стягнені на користь держави; відомості про кошти та інше майно, одержані внаслідок корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією, повернуті в Україну із-за кордону, та розпорядження ними; відомості про конфіскацію предметів та доходів від кримінальних корупційних правопорушень; кількість пропозицій щодо скасування відповідними органами або посадовими особами нормативно-правових актів, рішень, виданих внаслідок вчинення корупційного правопорушення, та результати їх розгляду; відомості про визнані незаконними в судовому порядку за заявою заінтересованих фізичної особи, об'єднання громадян, юридичної особи, державного органу, органу місцевого самоврядування нормативно-правових актів, рішень, виданих внаслідок вчинення корупційного правопорушення; кількість направлених подань про усунення причин і умов, що сприяли вчиненню корупційного правопорушення та правопорушення, пов'язаного з корупцією, або невиконанню вимог антикорупційного законодавства; співпрацю з відповідними органами інших держав, міжнародними організаціями і зарубіжними недержавними організаціями та укладені з ними угоди про співробітництво; співпрацю з недержавними організаціями і засобами масової інформації; штат спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції, кваліфікацію та досвід їх працівників, підвищення їх кваліфікації; діяльність підрозділів внутрішньої безпеки спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції; кількість повідомлень про вчинення правопорушень їх працівниками, результати розгляду таких повідомлень, притягнення працівників підрозділів внутрішньої безпеки до відповідальності; обсяги фінансування

спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції; інші відомості, що стосуються результатів діяльності спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції та виконання їх повноважень;

2) узагальнені результати антикорупційної експертизи нормативно-правових актів та проектів нормативно-правових актів;

3) інформація про результати виконання органами державної влади заходів щодо запобігання та протидії корупції, у тому числі в рамках міжнародного співробітництва;

4) узагальнений аналіз ситуації щодо корупції із зазначенням: виявлених державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування корупційних факторів у їх діяльності та реалізації ними заходів щодо усунення зазначених факторів; результатів соціологічних і аналітичних досліджень з вивчення ситуації щодо корупції, проведених державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, міжнародними організаціями, громадськими об'єднаннями; стану виконання міжнародно-правових зобов'язань у сфері запобігання і протидії корупції; впливу здійснюваних заходів на рівень корупції на основі статистичних даних та результатів соціологічних досліджень;

5) звіт про стан виконання Антикорупційної стратегії;

6) висновки та рекомендації.

У процедурі видання Національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики можна виділити декілька стадій:

1) проектна стадія – підготовка проекту щорічної Національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики включає 2 етапи:

– до 15 лютого надання спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, іншими державними органами, органами влади АРК, органами місцевого самоврядування інформації необхідної для підготовки Національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики;

– підготовка Національним агентством з питань запобігання корупції проекту щорічної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики, який не пізніше 1 квітня подається до Кабінету Міністрів України;

прийняття рішення стосовно Національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики включає 2 етапи:

– схвалення проекту Національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики – повноваженнями щодо схвалення Національної доповіді з реалізації засад антикорупційної політики наділений Кабінет Міністрів України, який має розглянути проект відповідної доповіді до 15 квітня, після чого протягом 10 робочих днів остання направляється до Верховної Ради України;

– затвердження Національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики – здійснюється Верховною Радою України щороку не пізніше 1 червня за результатами парламентських слухань з питань ситуації щодо корупції;

3) офіційне оприлюднення Національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики – здійснюється на офіційному веб-сайті Верховної Ради України.

1.3. Характеристика та відмежування визначень «корупція» та «корупційне правопорушення»

Правовий аспект корупції проявляється в тому, що, з одного боку, вона порушує право як об'єктивну категорію, тобто вона порушує Закон, а з іншого – держава вживає передбачених законом правових та інших заходів щодо боротьби з цим негативним соціальним явищем. У правовій державі не може бути інших засобів боротьби з корупцією, крім правових.

Система законодавчих актів, які утворюють антикорупційне законодавство України складають:

1) Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки»¹ – визначає першочергові заходи із запобігання та протидії корупції, що повинні створити основу для подальшого проведення реформи у цій сфері;

¹ Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки : Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 46. – ст. 2047

2) Закон України «Про запобігання корупції»¹ – визначає правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, зміст та порядок застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень;

3) Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України»² – визначає правові основи організації та діяльності Національного антикорупційного бюро України як державного правоохоронного органу, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових;

4) Кримінальний кодекс України³ – встановлює відповідальність за вчинення корупційних злочинів;

5) Кодекс України про адміністративні правопорушення⁴ – главою 13-А закріплені адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією.

Поняття «корупція» та «корупційне правопорушення» є ключовими категоріями антикорупційного законодавства. Характерно, що перше з понять поглинається іншим, оскільки артикуляція поняття «корупційне правопорушення» передбачає посилення на ознаки корупції.

Відповідно до ст. 1 чинного Закону України «Про запобігання корупції» корупційним правопорушенням визнається діяння, що містить ознаки корупції, вчинене певним суб'єктом – особою, зазначеною у ст. 3 Закону; за його вчинення законом передбачена юридична відповідальність (кримінальна, дисциплінарна та/або цивільно-правова).

¹ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056

² Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 47. – ст. 2051

³ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – ст. 131

⁴ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР (БВР). – 1984. – додаток до № 51. – ст. 1122

Натомість законодавець встановив, що корупцією є використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 вищевказаного Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Як бачимо існування корупції неможливе без предмету корупційних дій – «неправомірної вигоди», отримання якої може бути метою корупції, безпосередньо предметом отримання чи надання, обіцянки чи пропозиції тощо.

Отже, під неправомірною вигодою необхідно розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи не грошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав (частини 1 статті 1 Закону України «Про запобігання корупції»).

Виходячи з викладеного визначення поняття «корупція», остання може знаходити свій прояв у таких формах.

Корупцією є використання особою, що є суб'єктом відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди. Ознаками цієї форми корупції є: діяння у виді використання службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей; суб'єкт – особа, зазначена у ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»; мета полягає у одержанні неправомірної вигоди.

Корупцією є прийняття особою, зазначеною у ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» неправомірної вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції неправомірної вигоди для себе чи інших осіб. Ознаками цієї форми корупції є: діяння у виді прийняття обіцянки/пропозиції неправомірної вигоди для себе чи інших осіб; суб'єкт – особа, зазначена у ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції».

Корупцією є відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей. Суб'єктом корупції у цій формі може бути будь-яка деліктоздатна особа, а ознаками цієї форми корупції є: дія у виді обіцянки/пропозиції чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам; мета – схилити особу, передбачену ст. 3 Закону «Про запобігання корупції» до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей.

Під обіцянкою слід розуміти взяте особою на себе зобов'язання надати (передати) неправомірну вигоду. Пропозиція – це повідомлення про наявність можливості і наміру (бажання) надати особі неправомірну вигоду; така пропозиція має бути зрозумілою, недвозначною і містити усі істотні умови. Згідно примітки до ст. 354 Кримінального кодексу України під пропозицією слід розуміти висловлення працівнику підприємства, установи чи організації, особі, яка надає публічні послуги, або службовій особі наміру про надання неправомірної вигоди, а під обіцянкою – висловлення такого наміру з повідомленням про час, місце, спосіб надання неправомірної вигоди.

Надання ж означає передавання неправомірної вигоди іншій певній особі у будь-який спосіб. Неправомірну вигоду може бути обіцяно, запропоновано, надано і прийнято як особисто, так і через посередників – останнє для визнання таких діянь корупцією значення не має.

Визначення прийняття обіцянки/пропозиції неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, так само, як і власне обіцянки/пропозиції відповідній особі такої вигоди, як корупції впливає з положень ч. 2 та ч. 3 ст. 27 Конвенції ООН проти корупції (згідно з цими положеннями кожна держава-учасниця може вжити таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочином відповідно до свого внутрішнього права приготування до вчинення будь-якого злочину, що визнано таким цією

Конвенцією, і замаху на такий злочин), але не враховує особливостей української правової системи порівняно з правовими системами більшості держав світу.

Як впливає із зазначеного, невід'ємними ознаками корупції є, з одного боку: використання службових повноважень та відповідних можливостей як форма діяння; неправомірна вигода як предмет або ж як мета, а з іншого: обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди як форма діяння; використання службових повноважень та відповідних можливостей як мета.

Іншими словами, діяння за визначенням не може бути визнане корупційним правопорушенням, якщо воно, відповідно: не відповідає визначеному в Законі України «Про запобігання корупції» опису дії чи бездіяльності або є необережним, або є умисним, але не вчинене з метою, визначеною в Законі, або вчинене особою, не зазначеною у ст. 3 Закону, за нього не встановлена кримінальна, дисциплінарна чи цивільно-правова відповідальність (а передбачена, наприклад, конституційна, господарсько-правова, фінансово-правова відповідальність, або лише цивільно-правова, або лише дисциплінарна).

Отже, наявний штучно створений парадокс: є корупцією, але водночас не є корупційним правопорушенням, зокрема, обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей, якщо ці дії вчинені будь-якою іншою особою, крім осіб, зазначених у ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції». Зазначене підтверджується положенням ч. 1 ст. 65 Закону України «Про запобігання корупції», яке також прямо передбачає, що за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності в установленому законом порядку притягаються виключно особи, зазначені в ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції».

Розглядаючи справу про корупційні правопорушення та введення в дію антикорупційних законів, Конституційний Суд України у своєму Рішенні від 6 жовтня 2010 р. № 21-рп/2010 (п. 3.2.2) прямо

вказав на необхідність визнання і дії в Україні принципу верховенства права, а також міжнародно-правових норм і рішень міжнародних судових установ, які є обов'язковими для держави, і на необхідність врахування, насамперед, того, що термін «корупція» означає «використання особою наданих їй службових повноважень і пов'язаних з цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб».

Слід мати на увазі те, що Закон вважає відмінними поняття «корупційне правопорушення», а також «злочин у сфері службової діяльності» (ч. 5 ст. 65). Отже, не будь-який злочин у сфері службової діяльності є корупційним правопорушенням і тягне за собою відповідні правові наслідки.

Таким чином, наслідки неточного визначення в Законі змісту понять «корупційне правопорушення» і «корупція» можуть створювати перешкоди в правозастосуванні. Але принципи правової держави, зокрема принцип верховенства прав людини і принцип правової визначеності, вимагають, щоб конструктивні вади Закону не могли негативно вплинути на права і свободи людини та їх гарантії.

РОЗДІЛ 2

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ ТА ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ ПРАВОПОРУШЕНЬ

2.1. Загальна характеристика корупційного і пов'язаного з корупцією правопорушення

Правопорушення – це винне протиправне діяння дієздатної особи за яку настає юридична відповідальність.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції»¹, корупційне правопорушення визначено як діяння, що містить ознаки корупції, вчинене суб'єктом, на якого поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції» суб'єктом відповідальності за корупційне правопорушення, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та або цивільно-правову відповідальність.

З викладеного випливає, що діяння визнається корупційним якщо воно: 1) містить ознаки корупції; 2) вчинене певним суб'єктом – особою зазначеною у ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»; 3) за нього законом встановлена юридична відповідальність: кримінальна, адміністративна, дисциплінарна або цивільно-правова.

Нагадаємо, що, відповідно до чинного законодавства, корупцією визначається використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 ЗУ «про запобігання корупції», наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки або пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка або пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

¹ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056

Виходячи з окреслених законодавчих положень та спираючись на доктринальні спроби тлумачення цього явища спробуємо визначити основні ознаки корупційного правопорушення.

По-перше, це суспільна небезпечність, що полягає в заповіданні або загрозі заповідання шкоди інтересам і безпеці держави.

По-друге, це вчинення активних дій або бездіяльність із корисливими цілями, а саме отримання неправомірної вигоди як майнового так і немайнового характеру, тобто «обов'язкова наявність корисливої мети, що спрямована на досягнення матеріальної або іншої вигоди». Підкреслимо той факт, що така вигода (як матеріальна, так і нематеріальна) отримується суб'єктом незаконно за правопорушення, пов'язані з корупцією.

У той же час особиста зацікавленість, як мотив зловживання посадовими повноваженнями, може виражатись у прагненні отримати вигоду немайнового характеру або ж взаємну послугу, заручитися підтримкою у вирішенні будь-якого питання.

Третьою визначальною ознакою досліджуваного явища є те, що дії або бездіяльність суб'єкта відповідальності за корупційні правопорушення, здійснюються шляхом недотримання вимог нормативно-правових актів, у яких окреслено коло прав та обов'язків особи на тій чи іншій посаді. Факт корупції в діяльності суб'єкта відповідальності за такі порушення матиме місце, якщо відповідний посадовець свідомо не дотримується правил виконання своїх повноважень, беручи не себе ризики відповідальності у випадку виявлення цих правопорушень. При цьому характерною ознакою такого діяння (або бездіяльності) є те, що воно вчиняється суб'єктом відповідальності за корупційні правопорушення, який отримує за це не передбачені законом блага, всупереч інтересам служби й обсягу прав, своєї компетенції та повноважень.

Четвертою ознакою ми виділяємо факт діяння, пов'язаного з використанням службових повноважень і впливаючих із ним можливостей, авторитету займаної посади, що не стосується виконання особою своїх посадових обов'язків, а безпосередньо пов'язано з фактом зловживання ними. Це відповідає статті 19 Конституції України¹, згідно з якою органи державної влади й органи місцевого

¹ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст. 141

самоврядування, їх службові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачено чинним законодавством України.

П'ята ознака корупційного правопорушення полягає в його суб'єктивній стороні – у прямому умислі. Дія або бездіяльність посадової особи спрямована на отримання певних благ, учинена умисно. При цьому посадовець, який вчинив це правопорушення, усвідомлював протиправний характер своїх дій. Дії такої особи вчиняються за домовленістю або згодою сторін. Відсутність цієї ознаки унеможлиблює існування суб'єктивної сторони – корисливої мети, бо немає факту домовленості щодо останньої.

Таким чином, правопорушення, пов'язане з корупцією чинним законодавством визначено як діяння, що не містить ознак корупції, але порушує встановлені Законом «Про запобігання корупції»¹ вимоги, заборони та обмеження, вчинене суб'єктом відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну або цивільно-правову відповідальність.

З викладеного випливає, що пов'язаним з корупцією правопорушенням є діяння: 1) яке не містить ознак корупції; 2) яке порушує вимоги, заборони та обмеження, встановлені Законом України «Про запобігання корупції»; 3) яке вчинене певним суб'єктом – особою зазначеною у ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»; 4) за яке законодавством встановлено кримінальну, адміністративну, дисциплінарну або цивільно-правову відповідальність.

При цьому правопорушення, пов'язані з корупцією можуть бути охарактеризовані через призму загальних ознак правопорушення як:

1) модель поведінки фізичної особи: а) дія (одержання подарунка, розголошення інформації), б) бездіяльність (невжиття заходів щодо протидії корупції, неповідомлення про конфлікт інтересів, не вчинення дій вчинення яких вимагають посадові обов'язки);

2) діяння, заборонене нормами права (заборона неправомірного сприяння призначенню на посаду; заборона суміщення основної

¹ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056

діяльності з іншими видами оплачуваної діяльності; заборона прямого підпорядкування при роботі близьких осіб);

3) заподіяння шкоди суспільним відносинам, що охороняються правом (наприклад – особа має право на отримання послуг, а за їх надання посадовець вимагає матеріального заохочення);

4) винне діяння;

5) діяння деліктоздатної особи (вік, осудність спеціальний статус).

При цьому коло суб'єктів юридичної відповідальності за конкретні правопорушення, пов'язані з корупцією визначаються в нормах статей документу, яким встановлюється відповідальність (наприклад – Кодекс України про адміністративні правопорушення¹) та винятків із загального правила (отримання дарунків від близьких осіб, суміщення діяльності близьких осіб у сільській місцевості тощо).

6) настання несприятливих наслідків (юридичної відповідальності) для правопорушника.

Юридична відповідальність – це застосування заходів державного примусу до правопорушника за вчинення протиправного діяння; передбачений правовими нормами обов'язок суб'єкта нести відповідальність у вигляді несприятливих для нього наслідків вчиненого правопорушення.

Згідно ст. 65 Закону України «Про запобігання корупції»² за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень особи притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності у встановленому законом порядку. При цьому різниця між відповідальністю за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення полягає у тому, що за корупційні правопорушення не може наставати адміністративна відповідальність на відміну від правопорушень, пов'язаних з корупцією.

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). – 1984. – додаток до № 51. – ст. 1122

² Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056

2.2. Кримінальна відповідальність за корупційні правопорушення

14 жовтня 2014 року Верховною Радою України було прийнято так званий «антикорупційний пакет законів», чинне місце серед яких займає Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України»¹, у прикінцевих положеннях якого передбачено внесення деяких змін до низки нормативно-правових актів, зокрема Кримінального кодексу України². Зазначені зміни вступили в дію з 26 січня 2015 року, тобто з дня набрання чинності першим.

Завдяки внесеним змінам, у законодавстві про кримінальну відповідальність вперше окреслено перелік «корупційних злочинів». Так, відповідно до примітки до ст. 45 Кримінального кодексу України, корупційними вважаються злочини, передбачені рядом статей зазначеного кодексу: стаття 191 «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» (ч. 2), стаття 262 «Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин та радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» (ч. 2), стаття 308 «Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» (ч. 2), стаття 312 «Викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів, заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» (ч. 2), стаття 313 «Викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з таким обладнанням» (ч. 2), стаття 320 «Порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів», стаття 357 «Викрадення, при-

¹ Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 47. – ст. 2051

² Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – ст. 131

власнення, вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження» (ч. 1), стаття 410 «Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем» (ч. 2), стаття 210 «Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням», стаття 354 «Підкуп працівника підприємства, установи чи організації», стаття 364 «Зловживання владою або службовим становищем», стаття 364-1 «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми», стаття 365-2 «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги», стаття 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою», стаття 368-2 «Незаконне збагачення», стаття 368-3 «Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми», стаття 368-4 «Підкуп особи, яка надає публічні послуги», стаття 369 «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі», стаття 369-2 «Зловживання впливом».

Окрім визначення переліку корупційних злочинів вважаємо, що внесення змін до Кримінального кодексу України¹ у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національне антикорупційне бюро»² мало за мету, в першу чергу, унеможливити або ускладнити застосування пільгових (заохочувальних) норм кримінального права до осіб, які вчинили такі діяння (зокрема, інституту звільнення від кримінальної відповідальності, призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, звільнення від покарання з випробуванням чи від його відбування за амністією, зняття судимості тощо).

¹ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – ст. 131

² Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 47. – ст. 2051

На думку провідних представників науки кримінального права (В.М. Киричко¹, В.М. Куц²) корупційним злочинам притаманне поєднання таких ознак як склад злочину, передбачений Особливою частиною Кримінального кодексу України та ознаки корупційного правопорушення.

Говорячи про відмінність корупційних злочинів від інших корупційних правопорушень, слід повністю погодитися з В.М. Киричко, який критерій такого відмежування вбачає у ступені суспільної небезпечності діяння. Суспільна небезпечність корупційних злочинів, на думку вченого, полягає в тому, що виконання службових обов'язків та повноважень, яке повинно здійснюватись відповідно до закону, фактично ставиться в залежність від одержання неправомірної вигоди від інших осіб, чим заподіюється або створюється загроза заподіяння істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі³.

Що ж до питання про той критерій, який покладений законодавцем в основу відмежування корупційних злочинів від інших злочинних діянь, то варто з цього приводу підтримати точку зору В. І. Тютюгіна та К. С. Косінової⁴, а саме: «аналіз складів злочинів, зазначених у примітці до ст.45 Кримінального кодексу України, свідчить, що їх складають діяння, які істотно різняться як за своїм складом, так і за ознаками». У результаті авторами виокремлено наступні ознаки, які є спільними для цих діянь.

По-перше, в ст.45 Кримінального кодексу України всі корупційні злочини розподілені на дві відносно самостійні групи: а) безумовно корупційні, що передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368–369-2 Кримінального кодексу України; б) такі, що вва-

¹ Киричко В. М. Кримінальна відповідальність за корупцію / В. М. Киричко. – Х. : Право, 2013. – С. 14

² Куц В. Поняття корупційних злочинів та їх види / В. Куц, Я. Триньова. // Вісн. Нац. акад. прокуратури України: проблеми сьогодення, теорія, практика, життя академії. – 2012. – № 4. – С. 35.

³ Киричко В. М. Кримінальна відповідальність за корупцію / В. М. Киричко. – Х. : Право, 2013. – С. 20.

⁴ Тютюгін В. І. Поняття та ознаки корупційних злочинів / В. І. Тютюгін, К. С. Косінова // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2015. – № 1 (4). – С. 363-366.

жаються корупційними лише за умови їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 Кримінального кодексу України). Аналіз злочинів першої групи дозволяє дійти висновку, що вони або завжди пов'язані зі зловживанням владою чи службовим становищем, а також можливостями, які випливають із такого становища особи, або ж пов'язані з одержанням неправомірної вигоди від іншої особи (можливість одержання якої так само пов'язана з обійманням особою певної посади). Натомість, для злочинів другої групи характерним є те, що діяння як ознака об'єктивної сторони в них передбачається альтернативно (викрадення, привласнення, вимагання, заволодіння в ст. 262 Кримінального кодексу України тощо), і тому законодавець прямо вказує, що не будь-яка форма об'єктивної сторони вказаних злочинів дозволяє віднести їх до корупційних, а лише така, яка має своїм способом використання службового становища винного. З огляду на це першою ознакою корупційних злочинів є те, що їх вчинення завжди пов'язано з використанням особою влади, службового становища чи можливостей, які з такого службового становища випливають (наприклад, у ст. 369-2 Кримінального кодексу України).

По-друге, для корупційних злочинів характерним є не просто використання службового становища, а зловживання таким становищем. Під зловживанням слід розуміти таке діяння, що: а) може вчинятися шляхом як дії, так і бездіяльності; б) полягає у використанні особою влади чи своїх службових повноважень; в) суперечить інтересам служби. Таким чином, корупційним може визнаватися лише такий злочин, в якому вчинене діяння суперечить інтересам службової діяльності особи.

По-третє, всім злочинам, зазначених в примітці до ст. 45 Кримінального кодексу України, властиве виключно умисне психічне ставлення до вчинюваного діяння. Це означає, що особа завжди усвідомлює, що використовує службові повноваження чи пов'язані з ними можливості всупереч інтересам служби і бажає їх використати саме так. При цьому в злочинах, передбачених статтями 364, 364-1, 365-2 Кримінального кодексу України ставлення до наслідків може виражатися як у формі умислу, так й у формі необережності. Необхідно також зазначити, що мотиви та мета

можуть бути різними. Проте у переважній більшості корупційних злочинів, зокрема, передбачених статтями 191, 354, 357, 364, 364-1, 365-2, 368, 368-2, 368-3, 368-4, ч. 2 та 3 ст. 369-2 Кримінального кодексу України, обов'язковою є наявність корисливого мотиву.

По-четверте, безумовно корупційні злочини, в своїй абсолютній більшості, пов'язані з одержанням чи даванням (у тому числі пропозицією і обіцянкою таких дій) неправомірної вигоди. У той самий час у злочинах, передбачених статтями 354, 368, 368-2, 368-3, 368-4, 369, 369-2 Кримінального кодексу України неправомірна вигода є предметом цих злочинів, тоді як у ст. 364, 364-1, 365-2 Кримінального кодексу України неправомірна вигода характеризує суб'єктивну сторону цих злочинів, виступаючи в якості мети їх вчинення. З огляду на зазначене певні сумніви викликає віднесення законодавцем до групи безумовно корупційних злочинів діяння, передбаченого ст. 210 Кримінального кодексу України («Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням»), зважаючи на те, що неправомірна вигода не є ні предметом, ні метою вчинення цього злочину.

По-п'яте, характерною ознакою корупційних злочинів є суб'єкт їх вчинення: в переважній більшості це службові особи як публічного, так і приватного права, та особи, які надають публічні послуги. Виняток становлять лише злочини, передбачені ст. 354 Кримінального кодексу України, суб'єктом якого є працівник державного підприємства, установи чи організації, незалежно від роду діяльності, який не є службовою особою, а також ч. 1 та 2 ст.ст. 368-3 та 368-4, ст. 369, та ч. 1 ст. 369-2 України, де суб'єкт злочину є загальним.

По-шосте, формулюючи поняття корупційних злочинів, законодавець використав не традиційний спосіб визначення понять через рід і видову відмінність, вказуючи на ті ознаки, які мають бути притаманні всім діянням, що становлять вказану категорію, а спосіб перелічення всіх предметів і явищ, до яких застосовне дане поняття. З огляду на це встановлений в примітці до ст. 45 Кримінального кодексу України перелік корупційних злочинів є вичерпним і поширювальному тлумаченню не підлягає.

2.3. Адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією

Главою 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення¹ закріплені наступні склади адміністративних правопорушень пов'язаних з корупцією:

стаття 172-4. Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності

стаття 172-5. Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків

стаття 172-6. Порушення вимог фінансового контролю

стаття 172-7. Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів

стаття 172-8. Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень

стаття 172-9. Невжиття заходів щодо протидії корупції

стаття 172-9-1. Порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням.

Адміністративні правопорушення пов'язані із корупцією характеризуються формальним складом, тобто вони можуть бути вчинені тільки у вигляді активних дій або бездіяльності. Важливим є те, що настання шкідливих наслідків при цьому не є обов'язковим.

З суб'єктивної сторони вчинення адміністративних правопорушень пов'язаних з корупцією характеризується тим, що вони вчиняються умисно. Це означає що особа усвідомлює протиправний характер свого діяння, передбачає його наслідки, бажає або свідомо допускає настання цих наслідків. Адміністративні правопорушення пов'язані з корупцією не можуть бути вчинені з необережності.

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). – 1984. – додаток до № 51. – ст. 1122

Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення)

Статтею 172-4 КУпАП встановлено відповідальність за:

– порушення особою встановлених законом обмежень щодо зайняття іншою оплачуваною діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної та суддівської практики, інструкторської практики зі спорту) або підприємницькою діяльністю;

– порушення особою встановлених законом обмежень щодо входження до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особа здійснює функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляє інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації).

Відповідно до Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій від 28 червня 1993 р. №43 сумісництвом вважається виконання працівником, крім своєї основної, іншої регулярної оплачуваної роботи на умовах трудового договору у вільний від основної роботи час на тому ж або іншому підприємстві, в установі, організації або у громадянина (підприємця, приватної особи) за наймом¹.

Для роботи за сумісництвом згоди власника або уповноваженого ним органу за місцем основної роботи не потрібно.

Перелік робіт, які не є сумісництвом:

- літературна робота, в тому числі робота по редагуванню, перекладу та рецензуванню окремих творів, яка оплачується з фонду авторського гонорару;

- технічна, медична, бухгалтерська та інша експертиза з разовою оплатою праці;

¹ Про затвердження Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій [Електронний ресурс]: Наказ Мінпраці України, Мін'юст України, Мінфін України; Наказ, Положення, Перелік від 28.06.1993 р., №43. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0076-93>

- педагогічна робота з погодинною оплатою праці в обсязі не більш як 240 годин на рік;

- виконання обов'язків медичних консультантів установ охорони здоров'я в обсязі не більш як 12 годин на місяць з разовою оплатою праці;

- керівництво аспірантами в науково-дослідних установах і вищих навчальних закладах науковців та висококваліфікованих спеціалістів, які не перебувають у штаті цих установ та учбових закладів, з оплатою їх праці в розрахунку 50 годин на рік за керівництво кожним аспірантом; завідування кафедрою висококваліфікованими спеціалістами, у тому числі тими, що займають керівні посади в навчальних закладах і науково-дослідних установах з оплатою в розрахунку 100 годин за навчальний рік;

- проведення консультацій науковими працівниками науково-дослідних інститутів, викладачами вищих навчальних закладів та інститутів удосконалення лікарів, головними спеціалістами органів охорони здоров'я в лікувально-профілактичних установах в обсязі до 240 годин на рік з погодинною оплатою праці.

- робота за договорами провідних наукових, науково-педагогічних і практичних працівників по короткостроковому навчанню кадрів на підприємствах і в організаціях;

- робота без зайняття штатної посади на тому самому підприємстві, в установі, організації, виконання учителями середніх загальноосвітніх та викладачами професійних навчально-освітніх, а також вищих навчальних закладів обов'язків по завідуванню кабінетами, лабораторіями і відділеннями, педагогічна робота керівних та інших працівників учбових закладів, керівництво предметними та цикловими комісіями, керівництво виробничим навчанням та практикою учнів і студентів, чергування медичних працівників понад місячну норму робочого часу і т.ін. Робота учителів і викладачів середніх загальноосвітніх, професійних та інших навчально-виховних закладів, а також вищих навчальних закладів, прирівнених до них по оплаті праці працівників, концертмейстерів і акомпаніаторів навчальних закладів по підготовці працівників мистецтв та музичних відділень (факультетів) інших вищих навчальних закладів, у тому самому навчальному закладі понад установлену норму учбового навантаження, педагогічна ро-

бота та керівництво гуртками в тому самому навчальному закладі, дошкільному виховному, позашкільному навчально-виховному закладі;

- переписування нот, яке виконується за завданнями підприємств;

- організація та проведення екскурсій на умовах погодинної або відрядної оплати праці, а також супроводження туристських груп систем і туристично-екскурсійних установ профспіло;

- інша робота, яка виконується в тому разі, коли на основній роботі працівник працює неповний робочий день і відповідно до цього отримує неповний оклад (ставку), якщо оплата його праці по основній та іншій роботі не перевищує повного окладу (ставки) за основним місцем роботи.

На практиці також використовуються поняття «зовнішнє сумісництво» та «внутрішнє сумісництво».

Якщо працівник працює на двох підприємствах, одне з яких є основним місцем роботи, а інше – місцем роботи за сумісництвом, то ця робота вважається зовнішнім сумісництвом. Якщо працівник працює на тому самому підприємстві як основний працівник і у вільний від основної роботи час здійснює роботу за сумісництвом, то ця робота вважається внутрішнім сумісництвом.

Керівники державних підприємств, установ, організацій, їхні заступники, керівники структурних підрозділів державних підприємств, установ, організацій та їхні заступники не мають права працювати за сумісництвом (за винятком наукової, викладацької, медичної і творчої діяльності).

Суміщення професій (посад) – це виконання працівниками на тому ж підприємстві, в установі, організації поряд з своєю основною роботою, обумовленою трудовим договором, додаткової роботи за іншою професією (посадою).

Суміщення професій (посад), тобто виконання працівником поряд зі своєю основною роботою, обумовленою трудовим договором, додаткової роботи за іншою професією (посадою), і виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника без звільнення від своєї основної роботи допускаються на одному і тому ж підприємстві, в установі, організації за згодою працівника протягом встановленої законодавством тривалості робочого дня (робочої зміни),

якщо це економічно доцільно і не веде до погіршення якості продукції, виконуваних робіт, обслуговування населення¹.

Суміщення професій (посад) дозволяється, як правило, в межах тієї категорії персоналу, до якої відноситься даний працівник (робітники, інженерно-технічні працівники, службовці та інші).

Слід зауважити, що: сумісництво завжди передбачає укладення окремого трудового договору, водночас суміщення – це завжди виконання додаткової роботи в межах одного й того самого трудового договору; працівник не може одночасно виконувати роботу за основним місцем роботи та за сумісництвом, оскільки на умовах сумісництва працівники можуть працювати на тому ж або іншому підприємстві, в установі, організації або у громадянина у вільний від основної роботи час. Тривалість роботи за сумісництвом не може перевищувати чотирьох годин на день і повного робочого дня у вихідний день. Загальна тривалість роботи за сумісництвом протягом місяця не повинна перевищувати половини місячної норми робочого часу.

Підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Підприємство – самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності.

Підприємства можуть створюватись як для здійснення підприємництва, так і для некомерційної господарської діяльності.

Товариства, які здійснюють підприємницьку діяльність з метою одержання прибутку та наступного його розподілу між учасниками (підприємницькі товариства), можуть бути створені лише як господарські товариства (повне товариство, командитне товариство,

¹ Про порядок та умови суміщення професій (посад) [Електронний ресурс]: Постанова ради міністрів УРСР від 04.12.1981 р., № 1145. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v1145400-81>

товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерне товариство) або виробничі кооперативи.¹

Для кваліфікації діяння за частиною 2 статті 172-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення² важливим є встановлення того, що:

1) суб'єкт входить до складу саме органу управління або наглядової ради підприємства чи організації;

2) це підприємство чи організація створено з метою одержання прибутку (тобто здійснює підприємницьку діяльність);

3) суб'єкт не здійснює функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі, та не представляє інтереси держави в раді товариства (спостережній раді) або ревізійній комісії господарського товариства.

Участь у складі правління чи інших виконавчих органів підприємств і організацій, які не здійснюють підприємницьку діяльність, не дає підстав для визнання особи, уповноваженої на виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування, такою, винною у вчиненні даного правопорушення.

Суб'єктом адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 172-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення є особи уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. При цьому зазначені обмеження не поширюються на депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі), членів Вищої ради юстиції (крім тих, які працюють у Вищій раді юстиції на постійній основі), народних засідателів і присяжних.

Слід відзначити, що за порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності статтею 172-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлено відповідальність у вигляді штрафу та конфіскації отриманого доходу чи винагороди. У разі повторного вчинення особою зазначених

¹ Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – ст. 356

² Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). – 1984. – додаток до № 51. – ст. 1122

правопорушень протягом року після застосування адміністративного стягнення, передбачена відповідальність у вигляді штрафу, конфіскації отриманого доходу чи винагороди та позбавлення права обіймати посади або займатися певною діяльністю строком на один рік.

Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (стаття 172-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення)

Статтею 172-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлено відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків.

Подарунок – це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які надають (одержують) безоплатно або за ціною, нижчою мінімальної ринкової.

Ринкова ціна – це домінуюча на ринку у відповідному часовому відрізку ціна на товар (послуги, роботи). Вона встановлюється безпосередньо на вільному конкурентному ринку під впливом співвідношення попиту і пропозиції, а не нав'язується директивними документами органів державної влади. У ринковій економіці функціонують кілька видів ринкових цін. Головними з них є оптові й роздрібні ціни, що можуть набувати різної форми залежно від умов їх застосування в процесі купівлі-продажу. Оптові – це такі ціни, за якими підприємства реалізують свою продукцію великими партіями всім категоріям споживачів, крім населення. Роздрібні – це ціни, за якими населення купує товари в роздрібній торгівлі для задоволення власних потреб.

Забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб: у зв'язку із здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування; якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи.

Особа можуть приймати подарунки, які відповідають загальноновизнаним уявленням про гостинність, крім випадків, передбачених вище, якщо вартість таких подарунків не перевищує одну мінімальну заробітну плату встановлену на день прийняття пода-

рунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки.

Передбачені обмеження щодо вартості подарунків не поширюються на подарунки, які:

даруються близькими особами;

одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

Наявність таких винятків у законодавстві пояснюється тим, що обмеження для осіб під час проходження держаної служби або служби в органах місцевого самоврядування повинні бути пропорційними. Факт перебування на службі не повинен ставати причиною для перешкод в отриманні подарунків від своїх родичів (наприклад, під час привітання з днем народження, одруження, народження дитини тощо) або участі в розіграші призів та т.ін.

Близькість понять подарунку та неправомірної вигоди як предметів пов'язаного з корупцією правопорушення (ст. 172-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення¹) та корупційного правопорушення (ст. 368 Кримінального кодексу України²) викликає потребу співвідношення:

дарунок завжди має матеріальне вираження, а неправомірна вигода може мати нематеріальний зміст;

злочин, визначений у статті 368 Кримінального кодексу України, є закінченим за наявності двох обов'язкових умов – реалізація службових повноважень в інтересах інших осіб і отримання вигоди за це. Для адміністративного порушення, передбаченого статтею 172-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення, достатнім є факт одержання подарунка (пожертви), а виконання або невиконання дій в інтересах дарувальника не має значення;

3) одержання неправомірної вигоди завжди пов'язане з необхідністю використання особою свого службового становища. А одерж-

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). – 1984. – додаток до № 51. – ст. 1122

² Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – ст. 131

жання подарунка не завжди пов'язане з виконанням повноважень. Наприклад, адміністративним правопорушенням є отримання подарунка від підлеглих службовців, незалежно від мети цих дій;¹

4) статтею 172-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлено граничну вартість подарунків – вона не повинна перевищувати одну мінімальну заробітну плату, встановлену на день прийняття подарунка, одноразово, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує двох прожиткових мінімумів, встановлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки.

Натомість для неправомірної вигоди такої вартості не встановлено, тому перевищення зазначеної вище суми може бути кваліфіковано за статтею 368 Кримінального кодексу України за наявності доведеного факту вчинення чи бездіяльності службової особи в інтересах того, хто дарує, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища.

Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого подарунка.

Та сама дія, вчинена особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за порушення, передбачене частиною першою цієї статті, – тягне за собою накладення штрафу від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією такого дарунка (пожертви) та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік.

Порушення вимог фінансового контролю (ст. 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення)

Статтею 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлено відповідальність за:

¹ Банчук О. Запобігання і протидія корупції в органах місцевого самоврядування. Практичний посібник / [Банчук Олександр]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». – К. : ТОВ «Софія-А». – 2012. – с. 25-26

– несвоєчасне подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

– неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни в майновому стані.

подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування

Особа, що зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції»¹, зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством з питань запобігання корупції.

Особа, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, зобов'язані наступного року після припинення діяльності подавати в установленому частиною першою цієї статті порядку декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік.

Особа, яка претендує на зайняття посади, зазначеної у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», до призначення або обрання на відповідну посаду подає в установленому порядку декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік.

У разі відкриття суб'єктом декларування або членом його сім'ї валютного рахунка в установі банку-нерезидента відповідний суб'єкт декларування зобов'язаний у десятиденний строк письмово повідомити про це Національне агентство з питань запобігання корупції у встановленому ним порядку, із зазначенням номера рахунка і місцезнаходження банку-нерезидента. У разі суттєвої зміни у майновому стані суб'єкта декларування, а саме отримання ним доходу,

¹ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056

придбання майна на суму, яка перевищує 50 мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня відповідного року, зазначений суб'єкт у десятиденний строк з моменту отримання доходу або придбання майна зобов'язаний письмово повідомити про це Національне агентство з питань запобігання корупції. Зазначена інформація вноситься до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та оприлюднюється на офіційному веб-сайті Національного агентства.

З об'єктивної сторони протиправний намір цього адміністративного правопорушення реалізується у формі дії (несвоєчасне подання декларації; несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунку) та бездіяльності (неподання декларації; неповідомлення про відкриття валютного рахунку), .

Поважними причинами пропущених строків подачі декларації визнаються:

перебування у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами або для догляду за дитиною;

тимчасова непрацездатність;

перебування за межами України;

перебування під вартою.

В цьому випадку суб'єкти декларування подають таку декларацію за звітний рік до 31 грудня.

Важливе значення для кваліфікації цього правопорушення має час його вчинення. У статті чітко виписані строки подачі декларації (1 квітня поточного року) та неповідомлення про відкриття рахунку (10 днів) за порушення яких встановлюється адміністративна відповідальність.

Подання завідомо недостовірних відомостей означає те, що особа усвідомлює, що інформація, яка вноситься нею до декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування є неправдивою та не відповідає реальному стану справ.

Суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, які відповідно до частин першої та другої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції»¹ зобов'язані подавати декларацію особи, уповно-

¹ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056

важеної на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а саме: особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування: та посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені у пункті 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», тобто визначений Законом перелік осіб уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування.

Несвоєчасне подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента або про суттєві зміни у майновому стані тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Дії, передбачені частиною першою або другою, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення, тягнуть за собою накладення штрафу від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією доходу чи винагороди та з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік.

Подання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, тягне за собою накладення штрафу від однієї тисячі до двох тисяч п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст. 172-7 Кодексу України про адміністративні правопорушення)

Відповідальність за ст. 172-7 Кодексу України про адміністративні правопорушення настає за неповідомлення особою у встановлених законом випадках та порядку про наявність у неї реального конфлікту інтересів та вчинення дій та вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів. Об'єктивна сторона правопорушення полягає у бездіяльності щодо не-

повідомлення про наявність неї реального конфлікту інтересів, а саме згідно ст. 28 Закону України «Про запобігання корупції»¹ наступного робочого дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про наявність у неї конфлікту інтересів. Об'єктивна сторона описуваного правопорушення може також полягати у активній діяльності у разі прийняття рішень чи вчинення дій в умовах реального конфлікту інтересів. При цьому такі дії чи прийняті рішення мають безпосередньо впливати з повноважень службової особи. Більше того, дії чи рішення особи, у якої наявний конфлікт інтересів можуть мати цілком законний та обґрунтований характер виходячи з її службових (посадових) обов'язків. Проте незалежно від цього у разі вчинення цілком законних дій чи прийняття цілком законного рішення буде мати місце склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172-7 Кодексу України про адміністративні правопорушення².

В свою чергу під рішенням необхідно розуміти розумову діяльність із визначення майбутнього стану певного об'єкту або справи; результат такої дії; офіційний документ, в якому зафіксовано такий результат; результат вибору з кількох альтернатив, який фіксується письмово чи усно.

Нагадаємо, що реальний конфлікт інтересів – це суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення дій під час виконання зазначених повноважень. Окремої уваги заслуговує той факт, що неповідомлення про наявність потенційного конфлікту інтересів не тягне за собою адміністративної відповідальності, не дивлячись на те, що такі дії віднесені до обов'язків осіб, які наділені службовими чи представницькими повноваженнями, а також прирівняних до них осіб. Як уявляється відповідальність за порушення приписів Закону України «Про запобігання корупції» у тому числі щодо неповідомлення особою про наявність у

¹ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056

² Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР (БВР). – 1984. – додаток до № 51. – ст. 1122

неї потенційного конфлікту інтересів може становити склад дисциплінарного проступку.

Суб'єктом правопорушень за ст. 172-7 Кодексу України про адміністративні правопорушення¹ є особи, зазначені у пунктах 1, 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції», тобто у розумінні Закону України «Про запобігання корупції» «суб'єкти, на яких поширюється дія цього закону», зокрема особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та особи, прирівняні до них.

Право складати протоколи про адміністративні правопорушення передбачені статтею 172-7 Кодексу України про адміністративні правопорушення мають право уповноважені на те посадові особи органів внутрішніх справ (Національної поліції), органів Служби безпеки України та прокурор.

За правопорушення, передбачені ст. 172-7 Кодексу України про адміністративні правопорушення, встановлена відповідальність у вигляді штрафу та позбавлення права обіймати певні посади, а саме:

1) неповідомлення особою у встановленому законом випадках та порядку про наявність у неї реального конфлікту інтересів тягне за собою накладення штрафу від 100 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

2) вчинення дій чи прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів – накладення штрафу від 200 до 400 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

3) дії передбачені пунктами 1 та 2, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення – накладення штрафу від 400 до 800 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю строком на один рік.

Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень (ст. 172-8 Кодексу України про адміністративні правопорушення)

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). – 1984. – додаток до № 51. – ст. 1122

Статтею 172-8 Кодексу України про адміністративні правопорушення¹ встановлено відповідальність за незаконне розголошення або використання в інший спосіб особою у своїх інтересах інформації, яка стала їй відома у зв'язку з виконанням службових повноважень.

Відповідно до Правил етичної поведінки, встановлених Законом України «Про запобігання корупції»² особи, уповноважені на виконання функцій держави та місцевого самоврядування не розголошують і не використовують в інший спосіб конфіденційну та іншу інформацію з обмеженим доступом, що стала їм відома у зв'язку з виконанням своїх службових повноважень та професійних обов'язків.

Після припинення діяльності пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування цим особам заборонено розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень.

Інформація – будь-які відомості або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді;

Інформацією з обмеженим доступом є: конфіденційна інформація; таємна інформація; службова інформація.

Конфіденційна інформація – інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов.

Не може бути віднесена до конфіденційної інформація, про:

- стан довкілля
- якість харчових продуктів і предметів побуту;
- аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, що сталися або можуть статися і загрожують здоров'ю та безпеці громадян;

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). – 1984. – додаток до № 51. – ст. 1122

² Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056

- інша інформація, що становить суспільний інтерес (суспільно необхідна інформація).

Розпорядники конфіденційної інформації, можуть поширювати її лише за згодою осіб, які обмежили доступ до інформації, а за відсутності такої згоди – лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю. Розголошення такої інформації може завдати шкоди особі, суспільству і державі.

До службової може належати така інформація:

- що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрішні службові рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та прийняттю рішень;

- зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці.

Документам, що містять інформацію, яка становить службову інформацію, присвоюється гриф «для службового користування».

Перелік відомостей, що становлять службову інформацію, складається органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими суб'єктами владних повноважень, у тому числі на виконання делегованих повноважень, не може бути обмеженим у доступі. Наведемо деякі приклади таких відомостей.

Перелік відомостей, що становлять службову інформацію та можуть міститися в документах органів прокуратури України (Наказ Генерального Прокурора України від 30.12.2014 № 158):

1. Відомості, що містяться в наказах, розпорядженнях, вказівках та інших управлінських актах, а також доповідних записках, довідках, інформаційних листах, аналізах, узагальненнях, документах прокурорського реагування, методичних рекомендаціях, відомчій кореспонденції та інших документах, для створення яких використовується службова інформація.

2. Відомості, одержані під час здійснення нагляду за додержанням законів органами, які провадять оперативно-розшукову та контррозвідальну діяльність, які не віднесені до секретної інформації.

3. Відомості, що містять цифрові або відсоткові показники щодо здійснення правоохоронними органами оперативно-розшукової діяльності, негласних слідчих (розшукових) дій, а також дані статистичної звітності щодо здійснення нагляду із цих питань.

4. Відомості, які містять оперативні дані правоохоронних органів про злочини та причетних до їх вчинення осіб.

5. Відомості щодо загроз безпеці життєдіяльності військових формувань, стану військових об'єктів, протидії замахам на підрив боєздатності військових формувань.

6. Відомості стосовно засобів охорони, режимних вимог, а також із питань додержання законів під час здійснення нагляду за оперативно-розшуковою діяльністю органів та установ виконання покарань.

7. Відомості, одержані під час здійснення представницької діяльності, поширення яких може призвести до порушення конституційних прав і свобод громадян, негативно позначитися на забезпеченні громадського порядку, створити загрозу безпеці підприємств, установ, організацій.

8. Відомості, отримані під час здійснення представницької діяльності, щодо законності при плануванні, формуванні, розміщенні та виконанні державного оборонного замовлення, а також стосовно накопичення, зберігання, використання та поповнення запасів державного резерву.

9. Відомості, у яких розкриваються форми та методи здійснення прокурорської діяльності, тактика слідчих дій.

10. Відомості, що містяться в матеріалах службових розслідувань (перевірок).

11. Відомості (за сукупністю), які зберігаються на матеріальних носіях інформаційної бази даних Єдиного реєстру досудових розслідувань.

12. Відомості з питань мобілізаційної роботи в органах прокуратури України, у тому числі організації та стану мобілізаційної підготовки, оперативного чергування, цивільного захисту, зокрема

в ході переведення органів прокуратури на функціонування в умовах особливого періоду; дані щодо військового обліку, бронювання військовозобов'язаних співробітників і працівників, які призвані на військову службу за мобілізацією та виконують завдання у сфері оборони держави; інформація про кількість і місця зберігання відомчої вогнепальної зброї.

13. Відомості (за сукупністю складових показників) про стан забезпечення охорони державної таємниці, які не містять таємної інформації.

Перелік відомостей, що становлять службову інформацію у Міністерстві юстиції України (Наказ Міністерства юстиції України від 08.06.2011 № 1537/5):

- методичні посібники та рекомендації для експертів з криміналістичних видів експертиз;
- внутрішньодержавна службова кореспонденція, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності Міністерства або здійсненням контрольних, наглядових функцій Міністерством та органами державної влади, діяльність яких спрямовується та координується через Міністра юстиції, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень;
- номенклатура посад працівників Міністерства юстиції України, зайняття яких потребує оформлення допуску до державної таємниці;
- відомості за окремими показниками про заходи з режимно-секретної роботи в Міністерстві юстиції України, інших органах системи юстиції, у разі розголошення яких можливе настання перешкод для забезпечення охорони державної таємниці;
- висновки та накази Міністерства юстиції щодо державної реєстрації нормативно-правових актів, повернення нормативно-правових актів без державної реєстрації для доопрацювання, відмови в державній реєстрації нормативно-правових актів, визнання актів такими, що не підлягають державній державну реєстрацію нормативно-правових актів та анулювання скасування рішення про державну реєстрацію нормативно-правових актів, які мають гриф обмеження доступу «Для службового користування» або гриф секретності, крім випадків, коли вони містять відомості, що становлять державну таємницю;

- інформація, що стосується визначення позиції України щодо доцільності укладення міжнародних договорів про правові відносини і правову допомогу у цивільних і кримінальних справах.

Перелік відомостей, що становлять службову інформацію у системі Міністерства внутрішніх справ України (Наказ МВС України 14.12.2012 М 423):

У сфері здійснення оперативно-розшукової діяльності службовою с інформація про:

- підприємства, установи, організації, фірми відносно яких проводяться оперативно-розшукові заходи працівниками органів внутрішніх справ;
 - дати запланованих оперативними працівниками зустрічей з негласним апаратом;
 - чисельність, озброєння, технічне оснащення, дислокацію сил, що залучаються до операцій за оперативними планами органів внутрішніх справ;
 - тактику і організацію розшуку злочинців, безвісти зниклих осіб, тактику і організацію розшуку безвісти зниклих дітей та осіб деяких інших категорій, за винятком відомостей, які віднесені до державної таємниці;
 - порядок здійснення оперативної закупівлі та контрольованого постачання предметів, товарів і речовин, у тому числі заборонених до збуту, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форм власності;
 - інформація, яка міститься завдання підрозділів органів внутрішніх справ, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність в розпорядчих та службових документах, які містять відомості про безпосередні функції.
- У сфері протидії тероризму та екстремістським проявам службовою є інформація, що розкриває:
- дії МВС, ГУМВС, УМВС, міських, районних органів, навчальних закладів у разі виникнення загрози терористичних актів, екстремістських проявів, за винятком відомостей, які віднесені до державної таємниці;
 - участь органів та підрозділів внутрішніх справ у заходах з державної таємниці;

- зміст, плани, організацію, фінансування, матеріально-технічне забезпечення, засоби, форми, методи, результати розвідувальної діяльності (за окремий підрозділ і вище).

У сфері охорони громадського порядку службовою є інформація, що розкриває:

- організацію забезпечення охорони громадського порядку в місцях дислокації органів державної влади та заходів з масовою участю громадян;

- матеріали з профілактичної роботи по особам, які перебувають на обліках підрозділів дільничних інспекторів міліції;

- порядок і режим організації охорони затриманих та взятих під варту осіб;

- форми, методи та порядок організації конвоювання затриманих та взятих під варту осіб, у тому числі на різних видах транспорту, територіальних закладах охорони здоров'я, судах.

Адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією, передбачене ст. 172-8 Кодексу України про адміністративні правопорушення¹ має багато спільного іншими правовими деліктами. То ж зупинимось на питаннях їх розмежування.

Використання, розголошення комерційної таємниці а також конфіденційної інформації (ч. 3 статті 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення), відмінність від цього правопорушення полягає в наступному:

- метою проступку за статтею 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення є заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця, натомість метою проступку за статтею 172-8 Кодексу України про адміністративні правопорушення є використання особою інформації, що стала їй відома у зв'язку із виконанням службових повноважень у своїх інтересах;

- суб'єктом вчинення проступку за статтею 172-8 Кодексу України про адміністративні правопорушення є особи уповноважені на виконання функцій держави та місцевого самоврядування або прирівняні до них особи, а також особи, які постійно або

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7.12.1984 № 8073-Х // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). – 1984. – додаток до № 51. – ст. 1122

тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права. Суб'єктами ж вчинення правопорушення за статтею 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення можуть бути як посадові особи підприємств, установ та організацій усіх форм власності, громадяни, які займаються підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи, громадяни, що не є підприємцями.

Використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю (стаття 231 Кримінального кодексу України); Розголошення комерційної або банківської таємниці (стаття 232 Кримінального кодексу України), відмінність полягає у виді інформації, яка розголошується особою відповідно із положеннями Кримінального кодексу України:

- комерційної – відомостей, пов'язаних із виробництвом, технологією, управлінням, фінансовою та іншою діяльністю суб'єкта господарювання, що не є державною таємницею, розголошення яких може завдати шкоди його інтересам;

- та фінансового стану особи, яка відома банку у процесі обслуговування особи та взаємовідносин з нею чи третіми особами при наданні послуг банку і розголошення якої може завдати матеріальної чи моральної шкоди особі.

Крім того, слід вказати на мету та суб'єктивну сторону вчинення злочинів передбачених статтями 231 та 232 Кримінального кодексу України - завдання істотної шкоди у суб'єкту господарської діяльності (ст. 231) або вчинення з корисливих чи інших

Суб'єктом адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172-8 Кодексу України про адміністративні правопорушення є:

- особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

- спортсмени, особи допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадові особи у сфері спорту.

Невжиття заходів щодо протидії корупції (ст. 172-9 Кодексу України про адміністративні правопорушення)

Статтею 172-9 Кодексу України про адміністративні правопорушення¹ передбачено відповідальність за невиконання передбачених законом заходів у разі виявлення корупційного правопорушення.

Об'єктивна сторона проступку виражається у невиконанні передбачених законом заходів у разі виявлення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення (формальний склад). Вона характеризується бездіяльністю суб'єкта проступку щодо обов'язку для вжиття передбачених законом заходів у разі виявлення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення.

У відповідності до ч. 7 ст. 53 Закону України «Про запобігання корупції»² посадові і службові особи державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, посадові особи органів місцевого самоврядування, юридичних осіб публічного права, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення чи одержання інформації про вчинення такого правопорушення працівниками відповідних державних органів зобов'язані у межах своїх повноважень ужити заходів щодо припинення такого правопорушення.

Спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції згідно з ч. 1 ст. 1 зазначеного Закону, спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції, є органи прокуратури, Національної поліції, Національне антикорупційне бюро України, Національне агентство з питань запобігання корупції.

Суб'єкт даного адміністративного правопорушення спеціальний. Варто наголосити, що в усіх статтях розділу 13-А Кодексу України про адміністративні правопорушення (крім статті, що розглядається) є примітка, де чітко вказано, хто саме є суб'єктом кожного конкретного правопорушення. Таким чином, суб'єктом адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172-9 може бути:

¹ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). – 1984. – додаток до № 51. – ст. 1122

² Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056

- посадова чи службова особа органу державної влади, його структурного підрозділу;

- посадова особа місцевого самоврядування, структурного підрозділу органу місцевого самоврядування;

- посадова особа юридичної особи публічного права, її структурного підрозділу, яка не зазначена у пункті 1 частини 1 статті 3 Закону України «Про запобігання корупції»¹.

Посадовими особами відповідно до Закону України «Про державну службу»² визнаються керівники та заступники керівників державних органів та їх апарату, інші державні службовці, на яких законами або іншими нормативними актами покладено здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій.

З метою кваліфікації діяння, передбаченого ст. 172-9 Кодексу України про адміністративні правопорушення³, доцільно використовувати визначення «службова особа» наведене у примітці до ст. 364 Кримінального кодексу України⁴.

Відповідно до нього *службовими особами* є особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійснюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також обіймають постійно чи тимчасово в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на державних чи комунальних підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною особою підприємства, установи, організації, судом або законом.

¹ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056

² Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 4. – ст. 43

³ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). – 1984. – додаток до № 51. – ст. 1122

⁴ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – ст. 131

Варто звернути увагу, що під організаційно-розпорядчими обов'язками слід розуміти обов'язки по здійсненню керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності. Такі функції виконують, зокрема, керівники міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних, колективних чи приватних підприємств, установ і організацій, їх заступники, керівники структурних підрозділів, їх заступники, особи, які керують ділянками робіт.

Адміністративно-господарські обов'язки – це обов'язки по управлінню або розпорядженню державним, колективним чи приватним майном (установлення порядку його зберігання, переробки, реалізації, забезпечення контролю за цими операціями тощо). Такі повноваження в тому чи іншому обсязі є у начальників господарських, постачальних, фінансових відділів і служб, завідуючих складами, магазинами, майстернями, ательє, їх заступників, керівників відділів підприємств, відомчих ревізорів та контролерів тощо.

Статтею 1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»¹ визначено поняття посадової особи місцевого самоврядування - це особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження у здійсненні організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету.

Згідно з ч. 2 ст. 81 Цивільного кодексу України² юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права. Юридична особа приватного права створюється на підставі установчих документів відповідно до ст. 87 Цивільного кодексу України, а юридична особа публічного права створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування.

Відповідно до роз'яснення Міністерства юстиції України та постанови Пленуму Верховного Суду України №5 від 26.04.2002 р.

¹ Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – ст. 170

² Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – ст. 356

«Про судову практику у справах про хабарництво»¹, характерними ознаками посадової особи юридичних осіб публічного права є те, що вони:

- одержують заробітну плату за рахунок державного чи місцевого бюджету;

- займають в юридичних особах публічного права посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним повноваженням.

Суб'єктами відповідальності за порушення законодавства про запобігання корупційному впливу на результати офіційних спортивних змагань є посадові і службові особи спортивних організацій та органів, які ж вжили заходів щодо запобігання корупційним правопорушенням, не забезпечили належний контроль за дотриманням законодавства в цій сфері або не застосували санкцій до суб'єктів відповідальності, тобто це:

- центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування і реалізують державну політику у сфері фізичної культури і спорту, їхні керівники;

- спортивні федерації, Національний олімпійський комітет України, Спортивний комітет України, інші спортивні організації, їхні підрозділи і посадові особи, до компетенції яких належить організація та забезпечення проведення офіційних спортивних змагань і визначення результатів цих змагань, і проведення відповідних перевірок і прийняття рішень за їх наслідками;

- посадова особа у сфері спорту – власник, акціонер, керівник чи працівник юридичної особи, яка організовує і сприяє спортивним змаганням, а також особи, уповноважені на проведення офіційного спортивного змагання; керівники і працівники міжнародної спортивної організації, інших компетентних спортивних організацій, що визнають змагання.²

¹ Про судову практику у справах про хабарництво: постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 5 // Юридичний вісник України. – 2002. – № 28. – ст. 21

² Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань : Закон України від 03.11.2015 № 743-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015 – № 51 – Ст. 472.

Суб'єктивна сторона правопорушення характеризується наявністю вини прямого чи непрямого умислу.

Невжиття передбачених законом заходів посадовою чи службовою особою органу державної влади, посадовою особою місцевого самоврядування, юридичної особи, їх структурних підрозділів у разі виявлення корупційного правопорушення тягне за собою накладення штрафу від ста двадцяти п'яти до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Та сама дія, вчинена повторно протягом року після застосування заходів адміністративного стягнення, тягне за собою накладення штрафу від двохсот п'ятдесяти до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням (ст. 172-9-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення)

Об'єктом правопорушення виступають суспільні відносини в сфері організації та проведення офіційних спортивних змагань та правил розміщення ставок на спорт.

Офіційне спортивне змагання – це спортивне змагання, передбачене Єдиним календарним планом фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів України, що проводиться уповноваженим організатором спортивних змагань з метою визначення переможців згідно з правилами спортивних змагань для відповідного виду спорту, визнаного в Україні, та положенням (регламентом) про це змагання.

Ставками на спорт є будь-яке парі із залученням грошових ставок в очікуванні виграшу у грошовому вираженні з урахуванням майбутнього і невизначеного перебігу подій, пов'язаних з офіційним спортивним змаганням та його результатами.

Предметом правопорушення є неправомірна вигода, в розмірі, що не перевищує двадцяти мінімальних заробітних плат. Закон України «Про запобігання корупції»¹ неправомірну вигоду визначає як грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або

¹ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056

одержують без законних на те підстав. Предметом коментованого правопорушення є виграш у грошовому вираженні у розмірі, що не перевищує двадцяти мінімальних заробітних плат, який одержано у результаті парі із залученням грошових ставок на спорт без законних на те підстав (порушуючи передбачені законом заборони розміщення ставок на спорт).

Об'єктивна сторона правопорушення полягає у порушенні заборони розміщення ставок на спорт, яка передбачена частиною 4 статті 8 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань»¹, а саме: спортсменам, особам допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадовим особам у сфері спорту забороняється розміщувати ставки на спорт щодо результатів офіційного спортивного змагання, в якому вони або їхня команда беруть участь.

З прийняттям 15 травня 2009 року Закону України «Про заборону грального бізнесу в Україні»² в Україні заборонено гральний бізнес та участь в азартних іграх. При цьому поняття грального бізнесу охоплює у тому числі діяльність, пов'язану з організацією, проведенням та наданням можливості доступу до азартних ігор у букмекерських конторах. Разом з тим до переліку неазартних ігор законом віднесено організацію та проведення лотерей.

Відповідно до положень чинного законодавства лише державна лотерея є формою укладення парі із залученням грошових ставок на спорт. Згідно Закону України «Про державні лотереї в Україні»³ лотерея є масовою грою, незалежно від її назви, умовами проведення якої передбачається розіграш призового (виграшного) фонду між її гравцями і перемога в якій має випадковий характер, територія проведення (розповсюдження) якої поширюється за межі однієї будівлі (споруди), незалежно від способу прийняття грошей

¹ Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань: Закон України від 03.11.2015 № 743-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 51. – ст. 472

² Про заборону грального бізнесу в Україні: Закон України від 15.05.2009 № 1334-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 38. – ст. 536

³ Про державні лотереї в Україні: Закон України від 06.09.2012 № 5204-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 31. – ст. 369

за участь у такій грі. Зокрема, окремим видом лотереї є лотерея того, тобто лотерея, переможці в якій визначаються залежно від вгадування результатів випадкових подій у різних видах професійних чи аматорських змагань, що включені до опублікованої програми тиражу лотереї.

З викладеного випливає, що об'єктивна сторона даного правопорушення знаходить свій прояв у діях, що полягають у розміщенні ставки з метою прийняття участі у розіграванні призів згідно з умовами проведення того лотереї (оплаті участі у розіграванні того лотереї чи її окремого тиражу).

Аналіз положень частини другої статті 17 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань»¹ до суб'єктів коментовано правопорушення дає підстави віднести спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадових осіб у сфері спорту, в якому вони або їхня команда беруть участь.

Спортсмен – фізична особа, яка систематично займається певним видом (видами) спорту, визнаним в Україні, та бере участь у спортивних заходах.

Допоміжний спортивний персонал – будь-який тренер, наставник, менеджер, агент, працівник команди, офіційна особа команди, медичний та інший персонал, що обслуговує або лікує спортсменів, які беруть участь або готуються до спортивних змагань.

Посадова особа у сфері спорту – власник, акціонер, керівник чи працівник юридичної особи, яка організовує і сприяє спортивним змаганням, а також особи, уповноважені на проведення офіційного спортивного змагання; керівники і працівники міжнародної спортивної організації, інших компетентних спортивних організацій, що визнають змагання.

З суб'єктивної сторони вчинення описаного адміністративного правопорушення характеризується тим, що воно вчиняється умисно. Це означає що особа усвідомлює протиправний характер свого діяння, передбачає його наслідки, бажає або свідомо допускає настання цих наслідків.

¹ Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань: Закон України від 03.11.2015 № 743-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 51. – ст. 472

2.4. Дисциплінарна відповідальність за порушення Закону України «Про запобігання корупції»

Дисциплінарна відповідальність настає за дисциплінарний проступок, тобто за порушення трудової та службової дисципліни. Її особливістю є те, що особа, до якої застосовується подібний вид відповідальності, підпорядковується по службі особі, що накладає стягнення.

Закон України «Про запобігання корупції»¹ встановлює необхідність притягнення особи до дисциплінарної відповідальності у разі якщо особа, яка вчинила корупційне правопорушення або правопорушення, пов'язане з корупцією, однак судом не застосовано до неї покарання або не накладено на неї стягнення у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, пов'язаними з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або такою що прирівнюється до цієї діяльності.

Підстави для припинення трудового договору у разі вчинення особою адміністративного чи кримінального корупційного правопорушення сформульовані у п. 7 ч. 1 ст. 36 Кодексу законів про працю України²: «... набрання законної сили вироком суду, яким працівника засуджено до позбавлення волі або до іншого покарання, яке виключає можливість продовження даної роботи» або п. 7-1, а саме: «укладення трудового договору (контракту), всупереч вимогам Закону України «Про запобігання корупції», встановленим для осіб, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, протягом року з дня її припинення». При цьому стаття 7 Кодексу законів про працю України передбачає, що підстави для припинення трудового договору деяких категорій працівників за певних умов встановлюються законодавством.

Законодавство у сфері запобігання та протидії корупції закріплює наступні обмеження: обмеження щодо використання служ-

¹ Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056

² Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – Додаток до № 50. – ст. 375

бового становища; обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; обмеження щодо одержання дарунків (пожертв); обмеження щодо роботи близьких осіб.

Окремо маємо відзначити, що порушення обмежень, передбачених Законом України «Про запобігання корупції»¹ прямо пов'язано з встановленням кримінальної чи адміністративної відповідальності. Виключенням з цього переліку є лише обмеження щодо роботи близьких осіб. Отже, порушення саме цих обмежень складають об'єктивну сторону корупційних правопорушень за яку передбачено дисциплінарну відповідальність.

Такий підхід можна побачити при визначенні підстав припинення служби в органах місцевого самоврядування (аб. 5 ч. 1 ст. 20, ст. 12 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування»²). З викладеного можна зробити висновок, що до дисциплінарної відповідальності за порушення обмежень, передбачених Законом «Про запобігання корупції» може бути притягнуто у разі не поглинення останніх нормами кримінального та деліктного адміністративного законодавства, тобто у разі не встановлення відповідальності за весь перелік обмежень, передбачених відповідним законом.

З положень Закону України «Про запобігання корупції» випливає, що законодавець зміст «обмеження» тих чи інших дій (бездіяльності) у сфері запобігання корупції розуміє ширше ніж зміст дефініції «заборони».

Законом України «Про запобігання корупції» також закріплено ширший перелік вимог, ніж ті, за порушення яких встановлено відповідальність ст. 172-7 Кодексу України про адміністративні правопорушення³. Так, положеннями ст. 36 Закону «Про запобігання корупції» встановлено вимогу, відповідно до якої особи, зазначені

¹ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056

² Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07.06.2001 № 2493-XII // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 33. – ст. 175.

³ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). – 1984. – додаток до № 51. – ст. 1122

у п. 1, п.п. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 зазначеного Закону зобов'язані протягом 30 днів після призначення (обрання) на посаду передати управління іншій особі належні їм підприємства та корпоративні права у порядку встановленому законом. У такому випадку до державного службовця може бути застосовано будь-яке дисциплінарне стягнення, передбачене чинним законодавством. До службовців, крім дисциплінарних стягнень, передбачених чинним законодавством про працю України (ст. 147 Кодексу законів про працю України¹ – догана, звільнення), можуть застосовуватися такі заходи дисциплінарного впливу як попередження про неповну службу відповідність та затримка до одного року у присвоєнні чергового рангу або у призначенні на вищу посаду.

Дисциплінарні стягнення до державного службовця застосовуються за невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків, перевищення своїх повноважень, порушення обмежень, пов'язаних з проходженням державної служби, а також за вчинок, який порочить його як державного службовця або дискредитує державний орган, в якому він працює. До змісту останнього, як уявляється може бути віднесено порушення державним службовцем норм Закону України «Про запобігання корупції»².

Законом України «Про службу в органах місцевого самоврядування»³ передбачено припинення служби в органах місцевого самоврядування у разі неподання відомостей або подання посадовою особою місцевого самоврядування неправдивих відомостей щодо її доходів у встановлений термін (п. 4 ч. 1 ст. 20). В свою чергу ст. 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення⁴ передбачено відповідальність лише за «неподання або несвоєчасне подання декларації по майно, доходи, витрати та зобов'язання

¹ Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – Додаток до № 50. – ст. 375

² Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056

³ Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07.06.2001 № 2493-XII // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 33. – ст. 175.

⁴ Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). – 1984. – додаток до № 51. – ст. 1122

фінансового характеру, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції». Виходить, що за подання неправдивих відомостей стосовно доходів особу, яка є державним службовцем органів місцевого самоврядування, може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності у формі звільнення зі служби, натомість особу, яка є державним службовцем до будь-якого з описаних нами вище стягнень у порядку встановленому законом, адже загальні вимоги щодо подання декларації про доходи, видатки та зобов'язання фінансового характеру встановлені ст. 45 Фінансовий контроль Закону України «Про запобігання корупції».

При цьому маємо підкреслити, що порушення правил щодо урегулювання конфлікту інтересів чи фінансового контролю не пов'язано з обмеженнями, передбаченими Законом України «Про запобігання корупції», а відповідно мова у таких випадках йде про недотримання норм зазначеного закону, що вказує на окрему умову реалізації дисциплінарної відповідальності.

Для обґрунтування такої позиції щодо можливості притягнення до дисциплінарної відповідальності того чи іншого суб'єкта відповідальності за корупційні чи пов'язані з корупцією правопорушення за недотримання норм Закону України «Про засади запобігання корупції» опишемо схему притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників органів внутрішніх справ.

Згідно ст. 5 Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ, затвердженого Законом України «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України»¹ за вчинення дисциплінарних проступків особи рядового і начальницького складу несуть дисциплінарну відповідальність згідно Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ України. Відповідно до ст. 2 даного закону дисциплінарний проступок – це невиконання чи неналежне виконання особою рядового або начальницького складу службової дисципліни. В свою чергу під службовою дисципліною Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України розуміє дотримання особами рядового і начальницького складу Конституції і законів України, актів Президента України і Кабінету Міністрів України,

¹ Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України: Закон України від 22.02.2006 № 3460-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 29. – ст. 245

наказів та інших нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України, підпорядкованих йому органів і підрозділів та Присяги працівника органів внутрішніх справ України.

Підсумовуючи вищевикладене, можемо зробити висновок, що дисциплінарна відповідальність у разі порушення норм Закону України «Про запобігання корупції» настає:

1) у разі притягнення особи до кримінальної чи адміністративної відповідальності за вчинення корупційного правопорушення. Полягає у звільненні з роботи (служби) осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;

2) не поглинання нормами кримінального та адміністративного законодавства обмежень, передбачених Законом України «Про запобігання корупції». Полягає у звільненні з роботи (служби) осіб, які не дотримуються обмежень, передбачених Законом України «Про запобігання корупції».

3) у разі недотримання особою норм Закону України «Про запобігання корупції». Полягає у застосуванні будь-якого дисциплінарного стягнення, яке передбачено для конкретного суб'єкта відповідальності, закріпленого ст. 3 Закону «Про запобігання корупції», за порушення службової (трудової) дисципліни.

2.5. Цивільно-правова відповідальність у разі вчинення корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень

Цивільно-правова відповідальність настає за вчинення цивільно-правового проступку і полягає у застосуванні мір впливу, що мають як правило майновий характер.

Так, відповідно до ст. 56 Конституції України¹ кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.

¹ Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст. 141

Відповідно до ст. 66 Закону України «Про запобігання корупції»¹ збитки, шкода, завдані державі внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, підлягають відшкодуванню у встановлений законом порядку.

Статтею 67 Закону України «Про запобігання корупції» передбачено, що нормативно-правові акти, рішення, видані (прийняті) з порушенням вимог цього Закону, підлягають скасуванню органом або посадовою особою, уповноваженою на прийняття чи скасування відповідних актів, рішень, або можуть бути визнані незаконними в судовому порядку за заявою заінтересованої фізичної особи, об'єднання громадян, юридичної особи, прокурора, органу державної влади, зокрема Національного агентства з питань запобігання корупції, органу місцевого самоврядування, а правочин, укладений внаслідок порушення вимог цього Закону, може бути визнаний недійсним. Такі положення прямо кореспондуються зі змістом ст. 21 Цивільного кодексу України², відповідно до якої суд уповноважений визнати незаконним та скасувати правовий як акт індивідуальної дії, так і нормативно-правовий акт виданий органом державної влади, органом влади Автономної Республіки Крим або органом місцевого самоврядування, якщо він суперечить актам цивільного законодавства і порушує цивільні права або інтереси.

В свою чергу орган або посадова особа надсилає до Національного агентства з питань запобігання корупції протягом трьох робочих днів копію прийнятого рішення про скасування або одержаного для виконання рішення суду про визнання незаконними відповідних актів або рішень.

Стаття 16 Цивільного кодексу України³ визначає відшкодування збитків та інші способи відшкодування моральної (немайнової) шкоди та майнової шкоди у якості способів захисту цивільних прав та інтересів осіб.

¹ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056

² Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – ст. 356

³ Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – ст. 356

Статтею 68 Закону України «Про запобігання корупції»¹ встановлено, що фізичні та юридичні особи, права яких порушено внаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення і яким завдано моральної або майнової шкоди, збитків, мають право на відновлення прав, відшкодування збитків, шкоди в установленому законом порядку.

До збитків у розумінні цивільного законодавства (ст. 22 Цивільного кодексу України) необхідно віднести:

1) втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки);

2) доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин, якби її право не було порушене (упущена вигода).

Збитки відшкодовуються у повному обсязі, якщо договором або законом не передбачено відшкодування у меншому або більшому розмірі. Якщо особа, яка порушила право, одержала у зв'язку з цим доходи, то розмір упущеної вигоди, що має відшкодуватися особі, право якої порушено, не може бути меншим від доходів, одержаних особою, яка порушила право.

На вимогу особи, якій завдано шкоди, та відповідно до обставин справи майнова шкода може бути відшкодована і в інший спосіб, зокрема, шкода, завдана майну, може відшкодуватися в натурі (передання речі того ж роду та тієї ж якості, полагодження пошкодженої речі тощо).

Моральною шкодою згідно ст. 23 Цивільного кодексу України є:

1) фізичний біль та страждання, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;

2) душевні страждання, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів;

3) душевні страждання, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна;

4) приниження честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

¹ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056

Моральна шкода відшкодовується грошовими коштами, іншим майном або в інший спосіб. Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості.

Моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню, та не пов'язана з розміром цього відшкодування. При цьому моральна шкода відшкодовується одночасно, якщо інше не встановлено договором або законом.

Збитки, шкода, завдані фізичній або юридичній особі внаслідок незаконних рішень, дій або бездіяльності суб'єкта, який здійснює заходи щодо запобігання і протидії корупції, відшкодовуються з Державного бюджету України в установленому законом порядку. Держава відшкодовує збитки, шкоду, завдану незаконним рішенням, діями або бездіяльністю суб'єкта, що здійснює заходи щодо запобігання та протидії корупції, має право зворотної вимоги (регресу) до особи, яка завдала збитків, шкоди, у розмірі виплаченого відшкодування (крім відшкодування виплат, пов'язаних із трудовими відносинами, відшкодуванням моральної шкоди).

Згідно ст. 69 Закону України «Про запобігання корупції»¹ кошти та інше майно, одержані внаслідок вчинення корупційного правопорушення, підлягають конфіскації або спеціальній конфіскації за рішенням суду в установленому законом порядку. Необхідно відзначити, що таке положення не повністю відображають зміст конфіскації у разі порушення норм Закону України «Про запобігання корупції». Зокрема, санкцією ст. 172-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення² (адміністративне правопорушення пов'язане з корупцією) передбачено у якості обов'язково

¹ Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – ст. 2056

² Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 7.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР). – 1984. – додаток до № 51. – ст. 1122

стягнення «конфіскація подарунку», який був одержаний у результаті порушення встановлених Законом «Про запобігання корупції» обмежень.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ПОРЯДКУ ПОДАННЯ ДЕКЛАРАЦІЙ ОСІБ, УПОВНОВАЖЕНИХ НА ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ ДЕРЖАВИ АБО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

3.1. Поняття декларування, його функції, види та форми

Однією з ознак, що характеризують корупцію як суспільно шкідливе явище, є наявність корисливої мети, тобто спрямованість дій відповідної особи на отримання неправомірної вигоди як майнового, так і немайнового характеру. Згідно абз. 6 п. 1 ст. 1 закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.¹ *неправомірною вигодою* визнаються грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав. Тобто, мова йде про формування як прямих, так і опосередкованих доходів, які отримують корупціонери.

Легалізація або «відмивання» доходів, отриманих неправомірним шляхом є однією із фундаментальних засад корупції, що передбачає їх уведення різноманітними способами у відкритий економічний оборот. Таким чином здійснюється трансформація незаконних статків корупціонерів у легальні доходи з метою приховування їх незаконного походження, маскування дійсних джерел.

Одним з нагальних завдань протидії корупції та забезпечення законності в галузі публічного управління є створення дійового контрольного механізму задля подолання корупційних явищ як у публічній, так і в приватній сферах. В даному контексті важлива роль належить системі декларування доходів та майнового стану службових осіб. Це відповідає усталеній міжнародній практиці та

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

стандартам. Зокрема, згідно п. 5 ст. 8 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р.¹ кожна Держава-учасниця прагне, у належних випадках і згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, запроваджувати заходи й системи, які зобов'язують державних посадових осіб надавати відповідним органам декларації, *inter alia*, про позаслужбову діяльність, заняття, інвестиції, активи та про суттєві дарунки або прибутки, у зв'язку з якими може виникнути конфлікт інтересів стосовно їхніх функцій як державних посадових осіб.

Загалом термін «декларація» (від лат. *declaratio* – об'ява, проголошення, або фр. *declaration* — заява)² має множинне значення та різноманітні сфери застосування. Наприклад, в конституційному праві «декларація» - це назва нормативно-правового акту, що має найвагоміше значення для держави та суспільства та носить загальний, неконкретний характер і потребує додаткового законодавчого регулювання його положень. Існують й інші *види декларацій*: митна, статистична, відповідності товару, проектна декларація тощо. Проте, існує розуміння декларації ще й як офіційного повідомлення уповноваженому державному органу про доходи та майновий стан певної групи суб'єктів. Наявність такої процедури є вагомим інструментом забезпечення законності та протидії корупції як у приватній, так і в публічній сферах.

Декларування як елемент системи запобігання корупції виконує наступні основні функції:

- інформативну, оскільки покликане забезпечити уповноважені державні органи та суспільство відомостями про майновий стан та доходи відповідних осіб;

- запобіжну (або профілактичну), так як утворює обставини, що перешкоджають здійсненню корупційних правопорушень через необхідність оприлюднення розміру дійсних доходів та наявного майна підзвітної особи;

- контрольну, сутність якої полягає в тому, що на підставі поданої декларації може бути здійснено моніторинг способу життя

¹ Конвенцію ратифіковано Україною із заявами законом № 251-V від 18.10.2006 (Див.: Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 50. – Ст. 496).

² <http://fb.ru/article/47043/chto-takoe-deklaratsiya>; <https://ru.wikipedia.org/wiki/Декларация>.

особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та членів їх родини з метою встановлення відповідності рівня їх життя майну й одержаним доходам згідно з поданою декларацією. Останнє є особливо вагомим, оскільки не сам факт подання декларації протидіє корупції, а пов'язана з цим потенціальна можливість перевірки відповідності вказаних у ній відомостей дійсному стану речей.

В державному управлінні, господарських чи митних відносинах, при оподаткуванні можуть застосовуватися різні *форми декларування*, як способи повідомлення певної інформації про товари (продукцію), доходи, майно, банківські та інші рахунки, транспортні засоби, корпоративні права тощо в залежності від встановлених законодавством вимог до здійснюваної процедури її фіксації на відповідних носіях з метою подальшого збереження та використання. Наприклад, згідно ст. 257 Митного кодексу України¹ декларування здійснюється шляхом заявлення за встановленою формою (письмовою, усною, шляхом вчинення дій) точних відомостей про товари, мету їх переміщення через митний кордон України, а також відомостей, необхідних для здійснення їх митного контролю та митного оформлення. При застосуванні письмової форми декларування можуть використовуватися як електронні документи², так і документи на паперовому носії³.

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № № 44-45, № 46-47, № 48. – Ст. 552.

² Електронна форма декларування у міжнародній практиці використовується з початку 80-х років ХХ століття (насамперед у США, Західній Європі та Японії) та розглядається як напрям удосконалення деклараційних відносин, що передбачає безконтактний спосіб передачі відомостей та запобігає зловживанням та свавілля посадових осіб.

³ Як вважають окремі фахівці, з огляду на особливості правового регулювання та досвід окремих країн, декларування у формі подання відомостей в електронному виді на магнітних носіях є допоміжною формою та використовується одночасно з письмовою у передбачених законодавством випадках (Див.: <http://www.transportall.ru/info/tamojnya/313/2243.html>; <http://www.aup.ru/books/m229/41.htm>). Підстави для такого твердження можна визнати ґрунтовними й для України, оскільки згідно п. 6 розділу II Порядку формування, ведення та оприлюднення (надання) інформації Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноваже-

В Україні застосовується електронна форма декларування, що визначено ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.¹ Зокрема передбачено, що особи, зазначені у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі - декларація), за минулий рік за формою, що визначається Національним агентством².

Згідно п. 2 рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 10.06.2016 № 2 «Про початок роботи системи подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» (зареєстр. в Мінюсті України 15 липня 2016 р. за № 958/29088) декларації (повідомлення) подаються згідно із законом шляхом заповнення відповідних форм на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції з використанням програмних засобів Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування³.

Запровадження електронної системи декларування має на меті спрощення механізму подання особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування їх декларацій майнового стану, доступ до них, а також їх перевірку. Для цьо-

них на виконання функцій держави або місцевого самоврядування визначає, що суб'єкти декларування *письмово* повідомляють НАЗК про суттєві зміни у своєму майновому стані відповідно до частини другої статті 52 Закону України «Про запобігання корупції» шляхом подання відповідного електронного повідомлення до Реєстру через власний персональний електронний кабінет у десятиденний строк з моменту отримання доходу або придбання майна. Зазначене електронне повідомлення подається шляхом заповнення відповідної електронної форми.

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

² Суб'єкти декларування подають до Реєстру зазначені в пункті 1 цього розділу документи шляхом заповнення електронних форм відповідних документів на веб-сайті Реєстру відповідно до технічних вимог до форм.

³ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0958-16/paran7#n7>.

го система електронного декларування покликана вирішити низку завдань, зокрема:

- спростити введення даних суб'єктом декларування;
- забезпечити захист протоколу автентифікації для входу в систему електронного декларування;
- запобігти помилкам з боку суб'єкта декларування під час введення даних;
- дозволити здійснення перехресної перевірки інформації з використанням баз даних інших державних органів;
- надати доступ до системи електронного декларування іншим державним базам даних;
- забезпечити захищеність зберігання введених даних;
- надання відкритого онлайн-доступу та засобів пошуку по відкритих даних, що містяться в деклараціях, і можливості їх завантаження;
- створити відкритий API для розробників для забезпечення захищеного доступу до відкритих даних із декларацій майнового стану та їх завантаження в різних форматах;
- оптимізувати процедури обробки декларацій майнового стану персоналом НАЗК і створення ефективного бізнес-процесу перевірки декларацій¹.

Згідно рішення НАЗК від 10.06.2016 № 3 (zareestr. в Мінюсті України 15 липня 2016 р. за № 959/29089)² було затверджено Порядок формування, ведення та оприлюднення (надання) інформації Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Відповідно до п. 3 вищевказаного Порядку ведення Реєстру здійснює НАЗК. Програмне забезпечення Реєстру, база даних Реєстру є власністю держави в особі Національного агентства, яке є держателем Реєстру.

Адміністратор Реєстру, визначений Національним агентством відповідно до вимог чинного законодавства, забезпечує супроводження програмного забезпечення Реєстру, збереження та захист даних Реєстру, відповідає за його функціонування, надання досту-

¹ <https://public.nazk.gov.ua/>.

² <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0959-16>.

пу до нього та обмін даними з іншими інформаційними системами. Реєстр ведеться в електронній формі українською мовою.

Користувачами Реєстру є:

- суб'єкти декларування, які зареєструвалися в Реєстрі через мережу Інтернет відповідно до цього Порядку;
- працівники Національного агентства, які уповноважені мати доступ до повних даних Реєстру, проводити перевірку та інші визначені законодавством дії з даними Реєстру, надсилати повідомлення суб'єктам декларування;
- адміністратори системи Реєстру, що здійснюють керування обліковими записами працівників Національного агентства, налаштування параметрів роботи Реєстру;
- уповноважені службові особи інших державних органів, яким відповідно до закону надано доступ до Реєстру;
- фізичні та юридичні особи, які мають вільний доступ через мережу Інтернет до публічної частини Реєстру та можуть здійснювати пошук, перегляд та збереження електронних копій документів Реєстру, у тому числі у формі відкритих даних відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації»¹.

Функціональні можливості Реєстру повинні забезпечувати:

- можливість пошуку за ключовими словами;
- моніторинг відвідувань та дій з даними Реєстру його користувачами;
- захист даних (у тому числі персональних даних) від несанкціонованого доступу, знищення, зміни та блокування доступу до них шляхом здійснення організаційних і технічних заходів, впровадження засобів та методів технічного захисту інформації;
- розмежування та контроль доступу до даних Реєстру згідно з повноваженнями користувачів;
- реєстрацію подій, що відбуваються в Реєстрі і стосуються його безпеки;
- наявність зручних для користувачів інтерфейсів;
- електронну ідентифікацію користувачів, крім користувачів публічної частини Реєстру.

Захист інформації Реєстру забезпечується із застосуванням комплексної системи захисту інформації з підтвердженою від-

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.

повідністю. Підтвердження відповідності здійснюється за результатами державної експертизи в установленому законодавством порядку.

Суб'єкти декларування подають до Реєстру відповідні документи шляхом заповнення електронних форм відповідних документів на веб-сайті Реєстру відповідно до технічних вимог до форм.

Порядок проведення видів контролю, а також повної перевірки декларації визначаються Національним агентством відповідно до статті 48 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.¹.

Суб'єкти декларування подають зазначені документи через мережу Інтернет з використанням програмних засобів Реєстру у власному персональному електронному кабінеті після реєстрації в Реєстрі. Їх реєстрація здійснюється з використанням особистого ключа та посиленого сертифіката відкритого ключа електронного цифрового підпису.

Під час реєстрації в Реєстрі суб'єкт декларування повинен вказати адресу його електронної пошти, що буде використовуватися для направлення йому повідомлень. Використання у якості ідентифікації суб'єкта декларування електронних систем дистанційної ідентифікації, що використовують бази клієнтських даних банків (BankID), здійснюється в порядку, визначеному Національним агентством відповідно до законодавства.

Зареєстровані в Реєстрі суб'єкти декларування мають право:

- доступу до власного персонального електронного кабінету після автентифікації суб'єкта декларування із використанням його особистого ЕЦП фізичної особи;
- створювати, змінювати та видаляти чернетки документів у персональному електронному кабінеті;
- подавати документи у разі їх відповідності технічним вимогам до форми і проходження логічних перевірок, переглядати подані ними документи;
- подавати виправлені документи у строки та в установленому порядку;
- отримувати в персональному електронному кабінеті та на адресу електронної пошти електронні повідомлення про під-

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

твердження подання документів, попередження про необхідність подання документів до Реєстру;

- направляти в персональному електронному кабінеті електронні звернення до Національного агентства про надання роз'яснень, допомоги в користуванні Реєстром, повідомлення про відкриття суб'єктом декларування або членом його сім'ї валютного рахунка в установі банку-нерезидента.

Кожному поданому документу Реєстр автоматично надає унікальний ідентифікатор документа та накладає на нього електронну печатку Реєстру, що унеможливує внесення несанкціонованих змін до поданого документа (забезпечує цілісність документа).

Подання документа до Реєстру підтверджується шляхом надсилання повідомлення суб'єкту декларування на адресу його електронної пошти, вказану під час реєстрації в Реєстрі, та до персонального електронного кабінету суб'єкта декларування.

Після отримання зазначеного повідомлення суб'єкт декларування повинен невідкладно, але не пізніше семи днів після дня отримання такого повідомлення, перевірити зміст поданого ним документа та у разі виявлення неповних або недостовірних відомостей в ньому подати виправлений документ відповідно до цього Порядку.

Якщо суб'єкт декларування вважає, що поданий ним документ, копія якого знаходиться в персональному електронному кабінеті суб'єкта декларування або розміщена в публічній частині Реєстру, містить інформацію, що не вносилися ним до документа, він повинен невідкладно, але не пізніше трьох робочих днів з дня виявлення такого факту повідомити про це Національне агентство через персональний електронний кабінет.

Усі документи, які подав суб'єкт декларування, зберігаються в Реєстрі і автоматично оприлюднюються (за винятком конфіденційної інформації) у публічній частині Реєстру відповідно до цього Порядку. У разі створення виправленого документа первинний документ, до якого вносяться виправлення, не видаляється і зберігається в Реєстрі.

3.2. Суб'єкти декларування

Законодавством України досить детально визначено коло осіб, зобов'язаних здійснювати декларування своїх доходів та майнового стану. З огляду на зміст статей 1, 3 та 45 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.¹, можна виокремити наступні групи суб'єктів декларування:

- особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- особи, які для цілей цього Закону прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- інші особи.

До суб'єктів, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування згідно п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.² відносяться:

а) Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник та заступник, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України³, та їх за-

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

² Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

³ Відповідно до ст. 6 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014 р. № 794-VII до складу Кабінету Міністрів України входять Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри та міністри України. Посадовий склад (кількість та перелік посад) новоформованого Кабінету Міністрів України визначається Верховною Радою України за поданням Прем'єр-міністра України одночасно з призначенням персонального складу Кабінету Міністрів України у порядку, встановленому статтею 9 цього Закону. У разі прийняття Кабінетом Міністрів України рішення про утворення, реорганізацію або ліквідацію міністерства посадовий склад Кабінету Міністрів України вважається зміненим з дня прийняття такого рішення. Посади членів Кабінету Міністрів України належать до політичних посад, на які не поширюється трудове законодавство та законодавство про державну службу (Див.: Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 13. – Ст. 222)

ступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Національного банку України, Голова та інші члени Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

б) народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови;

в) державні службовці¹, посадові особи місцевого самоврядування²;

г) військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань³, крім

¹ Згідно п. 2 ст. 1 Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 р. № 889-VIII *державний службовець* - це громадянин України, який займає посаду державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті (секретаріаті) (далі - державний орган), одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби (Див.: Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 4. – Ст. 43).

² Стаття 2 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 07.06.2001 р. № 2493-III визначає, що *посадовою особою місцевого самоврядування* є особа, яка працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження щодо здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету. Дія цього Закону не поширюється на технічних працівників та обслуговуючий персонал органів місцевого самоврядування. Посадами в органах місцевого самоврядування є: виборні посади, на які особи обираються на місцевих виборах; виборні посади, на які особи обираються або затверджуються відповідною радою; посади, на які особи призначаються сільським, селищним, міським головою, головою районної, районної у місті, обласної ради на конкурсній основі чи за іншою процедурою, передбаченою законодавством України. (Див.: Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 33. – Ст. 175).

³ Відповідно до ст. 2 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» (в редакції Закону № 3597-IV від 04.04.2006 р.) *військова служба* є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності

військовослужбовців строкової військової служби, курсантів вищих військових навчальних закладів, курсантів вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, курсантів факультетів, кафедр та відділень військової підготовки¹;

г) судді, судді Конституційного Суду України, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої ради правосуддя, посадові особи секретаріату Вищої ради правосуддя, Голова, заступник Голови, члени, інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи секретаріату цієї Комісії, посадові особи Державної судової адміністрації України, присяжні (під час виконання ними обов'язків у суді);

д) особи рядового і начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, податкової міліції, особи начальницького складу органів та підрозділів цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України;

е) посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної податкової політики та державної політики у сфері державної митної справи;

є) члени Національного агентства з питань запобігання корупції;

ж) члени Центральної виборчої комісії;

придатних до неї за станом здоров'я і віком громадян України, іноземців та осіб без громадянства, пов'язаній із обороною України, її незалежності та територіальної цілісності. Час проходження військової служби зараховується громадянам України до їх страхового стажу, стажу роботи, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби (Див.: Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 38. – Ст. 324).

¹ Особи, визначені в підпункті «г» частини першої пункту 1 цієї статті, звільняються від обов'язку подання декларації за умови неперебування на інших посадах, визначених у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р. (Див.: Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.).

з) поліцейські¹;

и) посадові та службові особи² інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим;

і) члени державних колегіальних органів.

Серед вищевказаних суб'єктів декларування необхідно виділити окрему групу *службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, до яких* згідно ст. 50 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.³ віднесені: Президент України, Прем'єр-міністр України, член Кабінету Міністрів України, перший заступник або заступник міністра, член Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне ре-

¹ Відповідно до ст. 17 Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 р. № 580-VIII поліцейським є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції (Див.: Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 40-41. – Ст. 379).

² Питання про визначення й співвідношення понять «посадова особа» та «службова особа» для законодавства України не можна вважати остаточно вирішеним. Згідно ч. 2 ст. 2 Закону України «Про державну службу» від 16.12.1993 р. № 3723-XII, під посадовою особою слід було розуміти керівників та заступників керівників державних органів та їх апарату, інших державних службовців, на яких законами або іншими нормативними актами покладено здійснення організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій. Але, цей закон втратив чинність на підставі Закону № 889-VIII від 10.12.2015 р., яким було запроваджено термін державний службовець. Проте, КАС України відносить посадові та службові особи органів державної влади, органів місцевого самоврядування до кола суб'єктів владних повноважень, але їх визначення не містить. Водночас, ст. 364 Кримінального кодексу України встановлює, що службовими особами є особи, які постійно чи тимчасово здійснюють функції представників влади, а також обіймають постійно чи тимчасово на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним повноваженням. Звісно, що існують відмінності між посадовими та службовими особами, які, проте, не мають принципового значення для адміністративного судочинства.

³ Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

гулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Голова Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Голова Фонду державного майна України, його перший заступник або заступник, член Центральної виборчої комісії, член, інспектор Вищої ради правосуддя, член, інспектор Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, народний депутат України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Директор Національного антикорупційного бюро України, Генеральний прокурор, його перший заступник та заступник, Голова Національного банку України, його перший заступник та заступник, член Ради Національного банку України, Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його перший заступник та заступник, Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим, його перший заступник та заступник, радник або помічник Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, особи, посади яких належать до посад державної служби категорії «А» або «Б», та особи, посади яких частиною першою статті 14 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» віднесені до першої - третьої категорій, а також судді, прокурори і слідчі, керівники, заступники керівників державних органів, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, їх апаратів та самостійних структурних підрозділів, керівники, заступники керівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, юрисдикція яких поширюється на територію однієї або кількох областей, Автономної Республіки Крим, міст Києва або Севастополя, керівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, юрисдикція яких поширюється на територію одного або кількох районів, міста республіканського в Автономній Республіці Крим або обласного значення, району в місті, міста районного значення, військові посадові особи вищого офіцерського складу.

Особливість правового статусу таких осіб, серед іншого, полягає в тому, що згідно ч. 2 п. 1 ст. 50 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.¹ обов'язковій повній

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

перевірці підлягають декларації службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, перелік яких затверджується Національним агентством.

Відповідно до рішення НАЗК № 2 від 17.06.2016 р. (за реєстр. в Міністерстві юстиції України 19 липня 2016 р. за № 987/29117) до Переліку посад з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків віднесені¹:

1. Посада Глави Адміністрації Президента України та його заступників.

2. Посади керівників та заступників керівників структурних підрозділів у складі самостійних структурних підрозділів центрального апарату Національного банку України.

3. Посади керівників та заступників керівників самостійних структурних підрозділів територіальних управлінь Державної судової адміністрації України.

4. Посади керівників державних підприємств, установ, організацій, інших суб'єктів господарювання державної форми власності та їх заступників, призначення яких здійснюється державними органами.

5. Посади державної служби, визначені структурою державних органів, юрисдикція яких поширюється на всю територію України, у разі недоцільності утворення структурних підрозділів.

6. Посади в органах місцевого самоврядування:

- перших заступників, заступників міських (міст обласного, республіканського в Автономній Республіці Крим, районного значення) голів, заступників сільських, селищних голів;

- заступників голів районних, районних в містах рад;

- секретарів міських (міст обласного, республіканського в Автономній Республіці Крим, районного значення), сільських, селищних рад;

¹ Див.: рішення НАЗК № 2 від 17.06.2016 р. (за реєстр. в Міністерстві юстиції України 19 липня 2016 р. за № 987/29117) (за реєстр. в Міністерстві юстиції України 19 липня 2016 р. за № 987/29117) «Про затвердження Переліку посад з високим та підвищеним рівнем корупційних ризиків» (Офіційний вісник України. – 2016. - № 61. - Стор. 405, стаття 2112, код акту 82704/2016).

- керуючих справами виконавчих комітетів міських (міст - обласних центрів та міста Сімферополя, міст обласного, республіканського в Автономній Республіці Крим значення) рад;

- голів постійних комісій з питань бюджету обласних, Київської та Севастопольської міських рад (у разі коли вони працюють у раді на постійній основі).

Ще одною специфічною групою з числа вказаних у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.¹ суб'єктів декларування є особи, які належать до кадрового складу розвідувальних органів України та/або займають посади, перебування на яких становить державну таємницю, зокрема, у військових формуваннях та державних органах, що здійснюють оперативно-розшукову, контрозвідувальну, розвідувальну діяльність, а також осіб, які претендують на зайняття таких посад. Відповідні контрольні процедури по таким суб'єктам організуються і здійснюються у спосіб, що унеможливило розкриття їх належності до зазначених органів (формувань), у порядку, що визначається Національним агентством з питань запобігання корупції за погодженням із зазначеними органами (формуваннями).

Окрему групу суб'єктів декларування, які згідно п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.² прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування становлять:

а) посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені у пункті 1 частини першої цієї статті, особи, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку;

б) особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, приватні виконавці, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи, визначені законом);

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

² Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

в) представники громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, інші особи, які входять до складу конкурсних комісій, утворених відповідно до Закону України «Про державну службу», Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», громадських рад, рад громадського контролю, що утворені при державних органах та беруть участь у підготовці рішень з кадрових питань, підготовці, моніторингу, оцінці виконання антикорупційних програм, і при цьому не є особами, зазначеними у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої цієї статті.

До числа інших осіб, які згідно ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.¹ зобов'язані подавати декларації про майновий стан та доходи відносяться:

1) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовими особами та які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією, - у випадках, передбачених цим Законом;

2) кандидати у народні депутати України, зареєстровані у порядку, встановленому Законом України «Про вибори народних депутатів України», кандидати на пост Президента України, зареєстровані у порядку, встановленому Законом України «Про вибори Президента України», кандидати в депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, кандидати на посади сільських, селищних, міських голів та старост;

3) фізичні особи, які:

- отримують кошти, майно в рамках реалізації в Україні програм (проектів) технічної або іншої, в тому числі безповоротної, допомоги у сфері запобігання, протидії корупції (як безпосередньо, так і через третіх осіб або будь-яким іншим способом, передбаченим відповідною програмою (проектом));

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

- систематично, протягом року, виконують роботи, надають послуги щодо імплементації стандартів у сфері антикорупційної політики, моніторингу антикорупційної політики в Україні, підготовки пропозицій з питань формування, реалізації такої політики, - якщо фінансування (оплата) таких робіт, послуг здійснюється безпосередньо або через третіх осіб за рахунок технічної або іншої, в тому числі безповоротної, допомоги у сфері запобігання, протидії корупції;

- є керівниками або входять до складу вищого органу управління, інших органів управління громадських об'єднань, інших підприємницьких товариств, що здійснюють діяльність, пов'язану із запобіганням, протидією корупції, імплементацією стандартів у сфері антикорупційної політики, моніторингом антикорупційної політики в Україні, підготовкою пропозицій з питань формування, реалізації такої політики, та/або беруть участь, залучаються до здійснення заходів, пов'язаних із запобіганням, протидією корупції.

До числа інших суб'єктів декларування також згідно ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.¹ *відносяться:*

- особи, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або іншу діяльність, зазначену у підпунктах «а» і «в» пункту 2, пункті 5 ч. 1 статті 3 цього Закону і зобов'язані наступного року після припинення діяльності подавати в установленому порядку декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік;

- претенденти на зайняття посад, зазначених у п. 2 ч. 1 статті 3 цього Закону.

Окремої уваги, з огляду на необхідність чіткого окреслення кола суб'єктів декларування, заслуговують *члени їх сім'ї*². Специфіка

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

² *Члени сім'ї* - особи, які перебувають у шлюбі, а також їхні діти, у тому числі повнолітні, батьки, особи, які перебувають під опікою і піклуванням, інші особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

правового статусу таких осіб полягає в тому, що вони безпосередньо не зобов'язані подавати декларації, але своїми діями сприяють (чи перешкоджають) процесу декларування, оскільки суб'єкт декларування зобов'язаний вказати в декларації певну інформацію як про майно, так і особисті данні членів своєї сім'ї. В разі відмови члена сім'ї суб'єкта декларування надати будь-які відомості чи їх частину для заповнення декларації суб'єкт декларування зобов'язаний зазначити про це в декларації, відобразивши всю відому йому інформацію про такого члена сім'ї, визначену пунктами 1 - 12 ч.1 ст. 46 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.¹

Слід зауважити, що законом безпосередньо можуть не тільки визначатися суб'єкти декларування, але також чітко встановлюватися виключення певних категорій осіб з їх числа. Так, згідно п. 5 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.² від подання декларацій звільняються посадові особи закладів, установ та організацій, які здійснюють основну діяльність у сфері соціального обслуговування населення, соціальної та професійної реабілітації інвалідів і дітей-інвалідів, соціального захисту ветеранів війни та учасників антитерористичної операції, охорони здоров'я (крім керівників закладів охорони здоров'я центрального, обласного, районного, міського (міст обласного значення, міст Києва та Севастополя) рівня), освіти (крім керівників вищих навчальних закладів та їх заступників), науки (крім президентів Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, перших віце-президентів, віце-президентів та головних учених секретарів Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, інших членів Президії Національної академії наук України та президій національних галузевих академій наук, обраних загальними зборами Національної

бі. Убачається, що специфіка такої групи осіб потребує додаткового вивчення та осмислення. Також наголосимо, що в Законі України «Про запобігання корупції» застосовується ще один термін, а саме – «*близькі особи*», який за своїм змістом частково співпадає з категорією «члени сім'ї», однак не використовується задля визначення механізму декларування.

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

² Див.: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/paran481#n481>.

академії наук України та національних галузевих академії наук відповідно, керівників науково-дослідних інститутів та інших наукових установ), культури, мистецтв, відновлення та збереження національної пам'яті, фізичної культури, спорту, національно-патріотичного виховання, військовослужбовців військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, військової служби за призовом осіб офіцерського складу, а також військових посадових осіб з числа військовослужбовців військової служби за контрактом осіб рядового складу, військової служби за контрактом осіб сержантського і старшинського складу, військовослужбовців молодшого офіцерського складу військової служби за контрактом осіб офіцерського складу, крім військовослужбовців, які проходять військову службу у військових комісаріатах.

3.3. Типи та зміст декларацій

Серед декларацій, що подаються особами, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування в залежності від їх правового статусу¹ можна виокремити наступні типи²:

1) *щорічна декларація суб'єкта декларування* подається у період з 00 годин 00 хвилин 01 січня до 00 годин 00 хвилин 01 квітня року, наступного за звітним роком. Така декларація охоплює звітний рік (період з 01 січня до 31 грудня включно), що передує року, в якому подається декларація, та містить інформацію станом на 31 грудня звітного року;

2) *декларація суб'єкта декларування, який припиняє діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування*, подається не пізніше дня такого припинення. Якщо при-

¹ Див.: Рішення НАЗК № 3 від 10.06.2016 р. (зареєстр. в Міністерстві юстиції України 15.07.2016 р. за № 959/29089) «Про функціонування Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0959-16>.

² Тип (від грец. τυπος – відбиток, форма, зразок) – 1) форма, вид чого-небудь, що має суттєві якісні ознаки; зразок, модель чого-небудь. 2) Одиниця розчленування реальності, що вивчається у типології (Див.: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/3475/ТИП; <https://ru.wikipedia.org/wiki/Тип>).

пинення зазначених функцій відбулося з ініціативи роботодавця, декларація подається не пізніше двадцяти робочих днів з дня, коли суб'єкт декларування дізнався чи повинен був дізнатися про таке припинення.

Декларація суб'єкта декларування, який припиняє діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, охоплює період, який не був охоплений деклараціями, раніше поданими таким суб'єктом декларування, та містить інформацію станом на останній день такого періоду. Останнім днем такого періоду є день, що передує дню подання декларації. Під раніше поданими деклараціями розуміються як декларації, що були подані до Реєстру відповідно до Закону, так і декларації, що були подані відповідно до Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції»;

3) *декларація суб'єкта декларування, який припинив діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування*, подається до 00 годин 00 хвилин 01 квітня року, наступного за звітним роком, у якому було припинено таку діяльність. Така декларація охоплює звітний рік (період з 01 січня до 31 грудня включно), що передує року, в якому подається декларація, та містить інформацію станом на 31 грудня звітного року;

4) *декларація суб'єкта декларування, який є особою, що претендує на зайняття посад, зазначених у пункті 1, підпункті «а» пункту 2 частини першої статті 3 Закону*, подається до призначення або обрання особи на посаду. Така декларація охоплює звітний рік (період з 01 січня до 31 грудня включно), що передує року, в якому особа подала заяву на зайняття посади (участь у конкурсі), якщо інше не передбачено законодавством, та містить інформацію станом на 31 грудня звітного року¹.

¹ Законодавством можуть передбачатися особливості щодо процедури відбору кандидатів на зайняття вакантних посад суб'єктів декларування. Наприклад, ст. 25 Закону України «Про державну службу» передбачає подання двох декларацій в процесі такого відбору: *перша декларація* подається особою, яка бажає взяти участь у конкурсі на зайняття вакантної посади державної служби, разом з іншими документами для участі в конкурсі; *друга декларація* подається зазначеною особою, якщо вона перемогла в конкурсі, перед її призначенням на посаду. В обох випадках декларація подається за минулий рік.

Запроваджений в Україні механізм декларування також передбачає застосування, крім безпосередньо декларацій, таких споріднених їм документів як *повідомлення*. Зокрема, згідно п. 2 ст. 52 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.¹ у разі суттєвої зміни у майновому стані суб'єкта декларування, а саме отримання ним доходу, придбання майна на суму, яка перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня відповідного року, зазначений суб'єкт у десятиденний строк з моменту отримання доходу або придбання майна зобов'язаний письмово повідомити про це Національне агентство. Зазначена інформація вноситься до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та оприлюднюється на офіційному веб-сайті Національного агентства.

До того ж цією ж статтею встановлено, що у разі відкриття суб'єктом декларування або членом його сім'ї валютного рахунка в установі банку-нерезидента відповідний суб'єкт декларування зобов'язаний у десятиденний строк письмово повідомити про це Національне агентство у встановленому ним порядку, із зазначенням номера рахунка і місцезнаходження банку-нерезидента.

Порядок інформування Національного агентства про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента, а також про суттєві зміни у майновому стані визначаються Національним агентством.

Так, наприклад, *форма повідомлення про відкриття суб'єктом декларування або членом його сім'ї валютного рахунка в установі банку-нерезидента*² (далі - повідомлення) власноручно заповнюється суб'єктом декларування чорнильною або кульковою

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

² Див.: Рішення НАЗК № 20 від 06.09.2016 р. (зареєстр. в Міністерстві юстиції України 18.10.2016 р. за № 1366/29496) «Про затвердження Порядку інформування Національного агентства з питань запобігання корупції про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента та внесення зміни до Порядку формування, ведення та оприлюднення (надання) інформації Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1366-16/paran5#n5>.

ручкою синього або чорного кольору так, щоб забезпечити вільне читання внесених відомостей, та засвідчується його підписом.

Повідомлення у вигляді паперового документа надсилається до Національного агентства засобами поштового зв'язку рекомендованим листом з повідомленням про вручення. Повідомлення також може бути надіслане через власний персональний електронний кабінет у вигляді сканованої копії чи фотозображення через мережу Інтернет з використанням програмних засобів Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, після автентифікації суб'єкта декларування у спосіб, що визначений в Порядку формування, ведення та оприлюднення (надання) інформації Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, затвердженому рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 10.06.2016 р. № 3.

Сканована копія або фотозображення підписаного повідомлення мають бути чіткими для забезпечення вільного читання всіх внесених до форми повідомлення відомостей.

Якщо суб'єкт декларування або член його сім'ї відкрив в один день декілька валютних рахунків в одній установі банку-нерезидента, суб'єкт декларування надсилає одне повідомлення із зазначенням номерів відповідних валютних рахунків і місцезнаходження банку-нерезидента. Якщо валютні рахунки відкриті в один день як суб'єктом декларування, так і членом його сім'ї, або якщо валютні рахунки відкриті в різних установах банку-нерезидента, подаються окремі повідомлення стосовно кожної особи чи кожної установи банку-нерезидента.

У випадку, коли валютний рахунок в установі банку-нерезидента відкритий членом сім'ї суб'єкта декларування, суб'єкт декларування зазначає в повідомленні надану йому членом сім'ї інформацію про такий валютний рахунок та установу банку-нерезидента, а в разі відмови члена сім'ї в наданні всієї чи частини інформації – усю відому суб'єкту декларування інформацію про такий валютний рахунок і установу банку-нерезидента.

У разі, коли повідомлення про відкриття валютного рахунка в установі банку-нерезидента було надіслано через власний пер-

сональний електронний кабінет через мережу Інтернет з використанням програмних засобів Реєстру, Національне агентство підтверджує отримання такого повідомлення шляхом надсилання повідомлення про отримання до персонального електронного кабінету суб'єкта декларування.

Що стосується ситуації пов'язаної з суттєвими змінами в майновому стані суб'єкта декларування, форма повідомлення встановлена рішенням НАЗК № 3 від 10.06.2016 р. (зареєстр. в Міністерстві юстиції України 15.07.2016 р. за № 959/29089) «Про функціонування Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування»¹. Суб'єкти декларування письмово повідомляють Національне агентство про суттєві зміни у своєму майновому стані відповідно до ч. 2 ст. 52 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.² шляхом подання відповідного електронного повідомлення до Реєстру через власний персональний електронний кабінет у десятиденний строк з моменту отримання доходу або придбання майна. Зазначене електронне повідомлення подається шляхом заповнення відповідної електронної форми.

Також, треба звернути увагу на те, що суб'єкт декларування має право за власною ініціативою подати виправлену декларацію упродовж семи днів після дня подання первинної декларації, до якої подається виправлена версія, шляхом створення та подання виправленого документа у Реєстрі.

У разі притягнення суб'єкта декларування до відповідальності за неподання, несвоєчасне подання декларації або в разі виявлення у ній недостовірних відомостей суб'єкт декларування зобов'язаний подати відповідну декларацію або виправлену декларацію з достовірними відомостями у строк, визначений уповноваженою особою Національного агентства.

Виправлені повідомлення про суттєві зміни у майновому стані суб'єкта декларування до Реєстру не подаються.

¹ Див.: Рішення НАЗК № 3 від 10.06.2016 р. (зареєстр. в Міністерстві юстиції України 15.07.2016 р. за № 959/29089) «Про функціонування Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0959-16>.

² Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

Згідно ст. 46 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.¹ у декларації суб'єктом декларування зазначається наступна інформація про:

1) *особисті данні* суб'єкта декларування та членів його сім'ї;

2) *об'єкти нерухомості*, що належать суб'єкту декларування та членам його сім'ї на праві приватної власності, включаючи спільну власність, або знаходяться у них в оренді чи на іншому праві користування, незалежно від форми укладення правочину, внаслідок якого набуте таке право;

3) *цінне рухоме майно*, вартість якого перевищує 100 прожиткових мінімумів², встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року, що належить суб'єкту декларування або членам його сім'ї на праві приватної власності, у тому числі спільної власності, або перебуває в її володінні або користуванні незалежно від форми правочину, внаслідок якого набуте таке право;

4) *цінні папери*, у тому числі акції, облігації, чеки, сертифікати, векселі, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, із відображенням відомостей стосовно виду цінного папера, його емітента, дати набуття цінних паперів у власність, кількості та номінальної вартості цінних паперів;

5) *інші корпоративні права*, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, із зазначенням найменування кожного суб'єкта господарювання, його організаційно-правової форми, коду Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України, частки у статутному (складеному) капіталі товариства, підприємства, організації у грошовому та відсотковому вираженні;

6) *юридичні особи*, кінцевим бенефіціарним власником (контролером)³ яких є суб'єкт декларування або члени його сім'ї;

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

² Згідно ст. 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» від 21.12.2016 р. № 1801-VIII прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць встановлений у розмірі для працездатних осіб: з 01.01.2017 р. - 1600 грн., з 01.05.2017 р. - 1684 грн., з 01.12.2017 р. - 1762 грн. (Див.: Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 3. – Ст. 31).

³ Термін «кінцевий бенефіціарний власник (контролер)» вживається у значенні, наведеному в п. 20 ч. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню теро-

7) *нематеріальні активи*, що належать суб'єкту декларування або членам його сім'ї, у тому числі об'єкти інтелектуальної власності, що можуть бути оцінені в грошовому еквіваленті. До відомостей щодо нематеріальних активів включаються дані про вид та характеристики таких активів, вартість активів на момент виникнення права власності, а також про дату виникнення права на них;

8) *отримані (нараховані) доходи*, у тому числі доходи у вигляді заробітної плати (грошового забезпечення), отримані як за основним місцем роботи, так і за сумісництвом, гонорари, дивіденди, проценти, роялті, страхові виплати, благодійна допомога, пенсія, доходи від відчуження цінних паперів та корпоративних прав, подарунки та інші доходи;

9) *наявні грошові активи*, у тому числі готівкові кошти, кошти, розміщені на банківських рахунках, внески до кредитних

ризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» 14.10.2014 р. № 1702-VII, як фізична особа, яка незалежно від формального володіння має можливість здійснювати вирішальний вплив на управління або господарську діяльність юридичної особи безпосередньо або через інших осіб, що здійснюється, зокрема, шляхом реалізації права володіння або користування всіма активами чи їх значною часткою, права вирішального впливу на формування складу, результати голосування, а також вчинення правочинів, які надають можливість визначати умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління, або яка має можливість здійснювати вплив шляхом прямого або опосередкованого (через іншу фізичну чи юридичну особу) володіння однією особою самостійно або спільно з пов'язаними фізичними та/або юридичними особами часткою в юридичній особі у розмірі 25 чи більше відсотків статутного капіталу або прав голосу в юридичній особі. При цьому кінцевим бенефіціарним власником (контролером) не може бути особа, яка має формальне право на 25 чи більше відсотків статутного капіталу або прав голосу в юридичній особі, але є агентом, номінальним утримувачем (номінальним власником) або є тільки посередником щодо такого права (Див.: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T14_1700.html). Відповідно до ст. 64-1 Господарського кодексу України підприємства, крім державних та комунальних підприємств, зобов'язані встановлювати свого кінцевого бенефіціарного власника (контролера), регулярно оновлювати і зберігати інформацію про нього та надавати її державному реєстратору у випадках та в обсязі, передбачених законом (Див.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15/paran2663#n2663>).

спілок та інших небанківських фінансових установ, кошти, позичені третім особам, а також активи у дорогоцінних (банківських) металах. Відомості щодо грошових активів включають дані про вид, розмір та валюту активу, а також найменування та код Єдиного державного реєстру підприємств і організацій України установи, в якій відкриті відповідні рахунки або до якої зроблені відповідні внески¹;

10) *фінансові зобов'язання*, у тому числі отримані кредити, позики, зобов'язання за договорами лізингу, розмір сплачених коштів в рахунок основної суми позики (кредиту) та процентів за позикою (кредиту), зобов'язання за договорами страхування та недержавного пенсійного забезпечення, позичені іншим особам кошти.

11) *видатки та всі правочини*, вчинені у звітному періоді, на підставі яких у суб'єкта декларування виникає або припиняється право власності, володіння чи користування, у тому числі спільної власності, на нерухоме або рухоме майно, нематеріальні та інші активи, а також виникають фінансові зобов'язання;

12) *посаду чи роботу, що виконується або виконувалася за сумісництвом*: дані про займану посаду чи роботу (оплачувану чи ні), що виконується за договором (контрактом), найменування юридичної чи фізичної особи, в якій (яких) особа працює або працювала за сумісництвом, із зазначенням коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців, або прізвище, ім'я, по батькові фізичної особи із зазначенням її реєстраційного номера облікової картки платника податків;

13) *входження суб'єкта декларування до керівних, ревізійних чи наглядових органів громадських об'єднань, благодійних організацій, саморегульованих чи самоврядних професійних об'єднань, членство в таких об'єднаннях (організаціях) із зазначенням назви відповідних об'єднань (організацій) та їх коду Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців.*

¹ Не підлягають декларуванню наявні грошові активи (у тому числі готівкові кошти, кошти, розміщені на банківських рахунках, внески до кредитних спілок та інших небанківських фінансових установ, кошти, позичені третім особам) та активи у дорогоцінних (банківських) металах, сукупна вартість яких не перевищує 50 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня звітного року. http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T14_1700.html.

Відповідно до п. 5 ст. 46 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.¹ відображення доходів і видатків суб'єктів декларування здійснюється у грошовій одиниці України. Вартість майна, майнових прав, активів, інших об'єктів декларування, що перебувають у володінні чи користуванні суб'єкта декларування, зазначається у випадку, якщо вона відома суб'єкту декларування або повинна була стати відомою внаслідок вчинення відповідного правочину.

Згідно роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю (затв. рішенням НАЗК від 11.08.2016 р. № 3)² *Правила відображення в декларації вартості майна* мають особливості залежно від типу майна:

- для об'єктів нерухомості зазначається як вартість на дату набуття об'єкта у власність, володіння або користування, так і вартість відповідно до останньої проведеної оцінки³;
- вартість цінного рухомого майна відображається станом на дату його набуття у власність, володіння або користування;
- вартість транспортних засобів відображається станом на дату його набуття у власність, володіння або користування;
- вартість цінних паперів відображається відповідно до їх номінальної вартості;
- вартість корпоративних прав відображається у грошовому вираженні станом на дату їх набуття або – якщо проводилася грошова оцінка таких прав і результати оцінки відомі суб'єкту декларування – відповідно до результатів такої оцінки;
- вартість подарунків у формі, іншій ніж грошова, відображається станом на дату їх отримання суб'єктом декларування або членом його сім'ї;

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

² https://nazk.gov.ua/sites/default/files/rozyasnennya_15.08.16_15.30_14_0.pdf.

³ Якщо вартість на дату набуття об'єкта на певному праві не відома суб'єкту декларування і вона не може бути визначена на підставі правостановлюючих документів, при заповненні відповідного поля декларації про вартість майна слід обрати помітку «Не відомо». Те саме стосується поля декларації про вартість майна за останньою грошовою оцінкою – якщо така оцінка не проводилась чи її результати невідомі суб'єкту декларування, при заповненні відповідного поля слід обрати помітку «Не відомо».

- вартість нематеріальних активів відображається станом на дату виникнення права власності на такий актив.

Відповідно до п. 6 ст. 46 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.¹ доходи/видатки, одержані/здійшені в іноземній валюті, з метою відображення у декларації перераховуються в грошовій одиниці України за валютним (обмінним) курсом Національного банку України, що діяв на дату одержання доходів/здійснення видатків. Щодо доходів/видатків, одержаних/здійснених за кордоном, зазначається держава, в якій їх було одержано/здійснено.

3.4. Контроль та перевірка декларацій

Відповідно до ст. 48 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.² Національне агентство проводить щодо декларацій, поданих суб'єктами декларування, такі види контролю:

- 1) щодо своєчасності подання;
- 2) щодо правильності та повноти заповнення;
- 3) логічний та арифметичний контроль.

Порядок проведення передбачених цієї статтею видів контролю, а також повної перевірки декларації визначається Національним агентством.

Згідно п. 2 розділу II Порядку проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування³ Національне агентство здійснює *контроль щодо своєчасності подання декларацій* на підставі:

1) повідомлень, що надходять від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, а також юридичних осіб публічного права, які у встановле-

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

² Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

³ Затв. рішенням НАЗК від 10.02.2017 № 56 (Реєстр. в Мінюсті України 13.02.2017 р. за № 201/30069). Див.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0201-17/paran13#n13>.

ному Національним агентством порядку відповідно до ст. 49 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.¹ перевіряють факт подання декларацій суб'єктами декларування, які в них працюють (працювали);

2) інформації, що надходить до Національного агентства від осіб, які надають допомогу щодо запобігання і протидії корупції (викривачів), стосовно можливого факту неподання або несвоєчасного подання декларації суб'єктом декларування;

3) інформації, що оприлюднюється у засобах масової інформації, у мережі Інтернет та вказує на можливий факт неподання або несвоєчасного подання декларації суб'єктом декларування;

4) самостійного виявлення Національним агентством факту неподання або несвоєчасного подання декларації суб'єктом декларування відповідно до даних Реєстру;

5) інформації, що надходить до Національного агентства від правоохоронних органів;

6) інформації, що надходить до Національного агентства від громадських об'єднань, їх членів або уповноважених представників.

У разі отримання інформації (повідомлень), передбаченої (их) у підпунктах 1, 2 пункту 2 цього розділу, Національне агентство перевіряє факт неподання або несвоєчасного подання декларації суб'єктом декларування шляхом пошуку даних у Реєстрі.

У випадку встановлення факту неподання декларації суб'єктом декларування Національне агентство письмово повідомляє про це суб'єкта декларування, керівника державного органу, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, їх апарату, юридичної особи публічного права, в якому працює суб'єкт декларування, та спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції у визначеному Національним агентством порядку.

Якщо за результатами контролю встановлено, що суб'єкт декларування несвоєчасно подав декларацію, Національне агентство направляє такому суб'єкту лист з проханням надати пояснення щодо причин несвоєчасного подання декларації. За наявності ознак адміністративного правопорушення уповноважена особа Національного агентства складає протокол про адміністративне правопору-

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

шення у встановленому законодавством порядку, який за рішенням Національного агентства направляється до суду¹.

Контроль щодо правильності та повноти заповнення декларацій проводиться автоматично засобами програмного забезпечення Реєстру під час подання декларації відповідно до форми декларації² та Технічних вимог до полів форми декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також Форми повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування³.

Логічний та арифметичний контроль декларації проводиться автоматично за допомогою засобів програмного забезпечення Реєстру, містить такі складові:

1) контроль відповідності відомостей декларації (*далі - Складова-1*) - порівняння складових інформації, що зазначена в декларації, з метою встановлення їх відповідності та/або невідповідності одна одній, що здійснюється після подання декларації;

2) контроль відповідності відомостей декларації відомостям баз даних (*далі - Складова-2*) - порівняння відомостей, що зазначені в декларації, яка проходить повну перевірку, з відомостями в інших деклараціях цього суб'єкта декларування, відомостями з реєстрів, баз даних та інших інформаційно-телекомунікаційних систем державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, ор-

¹ Згідно ст. 172-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення за несвоєчасне подання без поважних причин декларації передбачено накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а за надання завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції», або умисне неподання суб'єктом декларування тягне за собою кримінальну відповідальність згідно зі ст. 366-1 Кримінального кодексу України.

² Див.: рішення НАЗК від 10.06.2016 № 3 (Реєст. в Мінюсті України 15.07.2016 р. за № 960/29090) // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0960-16/paran4#n4>.

³ Див.: рішення НАЗК від 10.06.2016 № 4 «Про затвердження Технічних вимог до форми декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та форми повідомлення про суттєві зміни в майновому стані суб'єкта декларування» // <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-tehnicnih-vimog-do-formi-deklaraciyi-osi-doc283460.html>.

ганів місцевого самоврядування, які можуть містити інформацію про окремі об'єкти декларування (далі - відповідні бази даних), що здійснюється після подання декларації.

Складова-1 здійснюється згідно із затвердженими рішенням Національного агентства правилами логічного та арифметичного контролю декларацій.

Декларації, подані до затвердження Національним агентством правил логічного та арифметичного контролю декларацій, вважаються такими, що пройшли логічний та арифметичний контроль в частині Складової-1.

Складова-2 здійснюється згідно із затвердженими рішенням Національного агентства правилами автоматизованої перевірки декларацій та їхніх вагових коефіцієнтів (далі - *Правила автоматизованої перевірки*).

Правилами автоматизованої перевірки встановлюються:

1) показник рейтингу ризику декларації (далі - *Показник рейтингу ризику*), що є ступенем невідповідності відомостей декларації відомостям відповідних баз даних, за наявності якого повна перевірка всіх відомостей, що відображені в декларації, є доцільною та обґрунтованою;

2) показник відсутності ризику декларації (далі - *Показник відсутності ризику*), що свідчить про відповідність відомостей декларації відомостям відповідних баз даних.

У разі якщо декларації присвоєно Показник відсутності ризику, декларація вважається такою, що відповідає вимогам щодо достовірності задекларованих відомостей та точності оцінки задекларованих активів.

У разі якщо рейтинг ризику конкретної декларації є меншим за Показник рейтингу ризику, Національне агентство при проведенні повної перевірки декларації проводить перевірку лише в частині виявлених ризиків.

У разі якщо рейтинг ризику конкретної декларації дорівнює або перевищує Показник рейтингу ризику, Національне агентство при проведенні повної перевірки декларації проводить перевірку всіх відомостей, що відображені в декларації.

Повна перевірка декларацій здійснюється відповідно до ст. 50 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від

14.10.2014 р.¹ та *полягає у з'ясуванні достовірності задекларованих відомостей, точності оцінки задекларованих активів, перевірки на наявність конфлікту інтересів та ознак незаконного збагачення і може здійснюватися у період здійснення суб'єктом декларування діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, а також протягом трьох років після припинення такої діяльності.*

Обов'язкової повної перевірки підлягають декларації:

- службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище;

- суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, перелік яких затверджується Національним агентством;

- подані іншими суб'єктами декларування, у разі виявлення у них невідповідностей за результатами логічного та арифметичного контролю.

Також повна перевірка проводиться згідно п. 4 ст. 51 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.² у разі встановлення Національним агентством невідповідності рівня життя суб'єкта декларування задекларованим ним майну і доходом за результатами моніторингу способу життя.

За загальним правилом Національне агентство згідно п. 1 ст. 51 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.³ здійснює вибірково моніторинг способу життя суб'єктів декларування з метою встановлення відповідності їх рівня життя наявним у них та членів їх сім'ї майну і одержаним ними доходам згідно з декларацією особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що подається відповідно до цього Закону. Такий моніторинг здійснюється НАЗК на підставі інформації, отриманої від фізичних та юридичних осіб, а також із засобів масової інформації та інших відкритих джерел інформації, яка містить відомості про невідповідність рівня життя суб'єктів декларування задекларованим ними майну і доходам.

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

² Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

³ Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

За рішенням НАЗК встановлена наступна пріоритетність проведеної повних перевірок¹:

1) декларації осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, крім осіб, посади яких належать до посад державної служби категорії «А» або «Б», та осіб, посади яких ч. 1 ст. 14 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» віднесені до першої - третьої категорій, а також крім суддів, прокурорів і слідчих, керівників, заступників керівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, юрисдикція яких поширюється на територію однієї або кількох областей, Автономної Республіки Крим, міст Києва або Севастополя, керівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, юрисдикція яких поширюється на територію одного або кількох районів, міста республіканського в Автономній Республіці Крим або обласного значення, району в місті, міста районного значення, військових посадових осіб вищого офіцерського складу;

2) декларації осіб, посади яких належать до посад державної служби категорії «А», та осіб, посади яких ч. 1 ст. 14 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» віднесені до першої - третьої категорій;

3) декларації суддів, прокурорів, слідчих, військових посадових осіб вищого офіцерського складу;

4) декларації осіб, посади яких належать до посад державної служби категорії «Б», та осіб, посади яких ч. 1 ст. 14 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» віднесені до третьої категорії, а також декларації керівників, заступників керівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, юрисдикція яких поширюється на всю територію однієї або кількох областей, Автономної Республіки Крим, міст Києва або Севастополя, керівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, юрисдикція яких поширюється на територію одного або кількох районів, міста республіканського в Автономній Республіці Крим або обласного значення, району в місті, міста районного значення;

¹ Затв. рішенням НАЗК від 10.02.2017 № 56 (Реєст. в Мінюсті України 13.02.2017 р. за № 201/30069). Див.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0201-17/paran13#n13>).

5) декларації, рейтинг ризику яких дорівнює або перевищує Показник рейтингу ризику і при цьому повна перевірка такої декларації проводиться на підставі абзацу другої частини першої статті 50 «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.¹;

6) декларації, щодо яких Національне агентство отримало від фізичних чи юридичних осіб, із засобів масової інформації, інших джерел інформацію про можливе відображення у декларації недостовірних відомостей, якщо такі відомості стосуються майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, і можуть відрізнятися від достовірних на суму 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб;

7) декларації, щодо яких Національне агентство отримало від фізичних чи юридичних осіб, із засобів масової інформації, інших джерел інформацію про можливе відображення у декларації недостовірних відомостей, якщо такі відомості стосуються майна або іншого об'єкта декларування, що має вартість, і можуть відрізнятися від достовірних на суму 100 прожиткових мінімумів для працездатних осіб;

8) декларації, підставою для перевірки яких є встановлення невідповідності рівня життя суб'єкта декларування задекларованим ним майну і доходам за результатами моніторингу способу життя;

9) декларації суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків;

10) декларації, що містять поле (поля), у якому (яких) суб'єкт декларування обрав ознаку «Член сім'ї не надав інформацію»;

11) інші декларації.

Порядок здійснення моніторингу способу життя суб'єктів декларування визначається Національним агентством, здійснюється із додержанням законодавства про захист персональних даних та не повинен передбачати надмірного втручання у право на недоторканність особистого і сімейного життя особи.

У разі встановлення невідповідності рівня життя Національним агентством надається можливість суб'єкту декларування протягом десяти робочих днів надати письмове пояснення за таким фактом. У разі виявлення за результатами моніторингу способу життя ознак корупційного правопорушення або правопорушення, пов'язаного з

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

корупцією, Національне агентство інформує про них спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції.

Національне агентство проводить повну перевірку декларації, а також самостійно проводить повну перевірку інформації, яка підлягає відображенню в декларації, щодо членів сім'ї суб'єкта декларування у разі відмови члена сім'ї суб'єкта декларування надати будь-які відомості чи їх частину для заповнення декларації.

Національне агентство проводить перевірку декларації на підставі інформації, отриманої від фізичних та юридичних осіб, із засобів масової інформації та інших джерел, про можливе відображення у декларації недостовірних відомостей.

Згідно п. 6 розділу III Порядку проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування¹ повна перевірка декларації передбачає такі дії:

1) прийняття Рішення про проведення перевірки;

2) аналіз відомостей про об'єкти декларування (об'єкти нерухомості; об'єкти незавершеного будівництва (в тому числі інформація щодо власника або користувача земельної ділянки); цінне рухоме майно (крім транспортних засобів); цінне рухоме майно - транспортні засоби; цінні папери; інші корпоративні права; юридичні особи, кінцевим бенефіціарним власником (контролером) яких є суб'єкт декларування або члени його сім'ї; нематеріальні активи; доходи, у тому числі подарунки; грошові активи; фінансові зобов'язання; видатки та правочини суб'єкта декларування; посади чи роботи за сумісництвом суб'єкта декларування; членство суб'єкта декларування в об'єднаннях (організаціях) та входження до їх органів), зазначені в деклараціях суб'єкта декларування, та їх порівняння з відомостями з реєстрів, баз даних, інших інформаційно-телекомунікаційних систем державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, що можуть містити інформацію про об'єкти декларування, які мають відображатися в декларації;

¹ Затв. рішенням НАЗК від 10.02.2017 № 56 (Реєст. в Мінюсті України 13.02.2017 р. за № 201/30069). Див.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0201-17/paran13#n13>).

3) створення, збирання, одержання, використання інформації, яка є необхідною для повної перевірки декларації, з використанням джерел інформації, визначених пунктами 8-11 цього розділу;

4) направлення Національним агентством відповідному суб'єкту декларування листа з пропозиціями надати письмові пояснення та/або копії підтвердних документів та розгляд і врахування наданих ним пояснень та/або копій підтвердних документів під час проведення повної перевірки декларації у порядку та на умовах, визначених пунктом 12 цього розділу;

5) прийняття Національним агентством Рішення про результати здійснення повної перевірки декларації.

Згідно п. 8 розділу III Порядку проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування¹ під час повної перевірки декларацій Національне агентство використовує такі джерела інформації:

1) відомості, отримані з реєстрів, баз даних, інших інформаційно-телекомунікаційних систем державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, а також відомості з реєстрів, баз даних іноземних держав, що можуть містити інформацію, яка має відображатись у декларації;

2) відомості, надані суб'єктом декларування, стосовно якого проводиться перевірка, з власної ініціативи чи за запитом Національного агентства щодо документального підтвердження або пояснення зазначених у декларації відомостей;

3) відомості, що надходять (отримані) від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та їх посадових осіб, громадян та їх об'єднань, а також від державних та інших компетентних органів влади іноземних держав;

4) відомості із засобів масової інформації, мережі Інтернет, які стосуються конкретного суб'єкта декларування та містять фактичні дані, що можуть бути перевірені.

¹ Затв. рішенням НАЗК від 10.02.2017 № 56 (Реєст. в Мінюсті України 13.02.2017 р. за № 201/30069). Див.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0201-17/paran13#n13>).

При проведенні повної перевірки декларації Національне агентство зобов'язане забезпечити використання лише достовірної інформації, одержаної від суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та їх посадових осіб, громадян та їх об'єднань, із засобів масової інформації, мережі Інтернет.

Національне агентство зобов'язане забезпечити охорону та захист інформації, яка була ним створена, зібрана, одержана, використана під час повної перевірки декларації.

У разі неможливості одержання відомостей, необхідних для проведення повної перевірки декларації, протягом граничних строків проведення такої перевірки, в тому числі у разі надмірної тривалості розгляду судом чи компетентним органом іноземної держави питання про надання Національному агентству відповідної інформації, неможливості внесення Національним агентством плати за отримання відповідної інформації відповідно до законодавства, якщо така плата вимагається для доступу до інформації, тощо Національне агентство зобов'язане провести повну перевірку декларації за наявними у нього відомостями, про що зазначається у Рішенні про результати здійснення повної перевірки декларації.

Згідно пунктам 9-12 розділу III Порядку проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування¹ у разі необхідності при здійсненні повної перевірки декларації Національне агентство має право направляти запити про надання документів чи інформації до державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та їх посадових осіб, громадян та їх об'єднань. Зазначені суб'єкти зобов'язані надавати запитувані Національним агентством документи чи інформацію упродовж десяти робочих днів з дня одержання запиту.

Запит оформлюється на офіційному бланку Національного агентства.

¹ Затв. рішенням НАЗК від 10.02.2017 № 56 (Реєст. в Мінюсті України 13.02.2017 р. за № 201/30069). Див.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0201-17/paran13#n13>.

Під час здійснення повної перевірки Національне агентство має право вимагати та одержувати лише документи (копії документів) та інформацію щодо відомостей, які відображені суб'єктом декларування у відповідних розділах декларації та необхідні для проведення її повної перевірки.

Для отримання інформації стосовно наявності та стану рахунків, операцій за рахунками конкретної юридичної особи або фізичної особи, фізичної особи - підприємця, що необхідна для проведення повної перевірки декларації, Національне агентство звертається до суду в порядку, визначеному главою 12 розділу IV Цивільного процесуального кодексу України.

Національне агентство має право направляти запити на отримання від державних та інших органів влади іноземних держав інформації, що необхідна для проведення повної перевірки декларації.

Для перевірки інформації про об'єкти декларування, що зазначені у декларації, Національне агентство має право отримувати інформацію з відкритих баз даних, реєстрів іноземних держав, у тому числі після внесення плати за отримання відповідної інформації відповідно до законодавства, якщо така плата вимагається для доступу до інформації.

У разі виявлення Національним агентством протягом повної перевірки декларації ознак недостовірності задекларованих відомостей, неточності оцінки задекларованих активів, конфлікту інтересів, незаконного збагачення Національне агентство направляє відповідному суб'єкту декларування відповідний лист з пропозиціями надати письмові пояснення та/або копії підтвердних документів.

Надані суб'єктом декларування письмові пояснення та/або копії підтвердних документів є обов'язковими до розгляду та врахування Національним агентством під час проведення повної перевірки декларації та вирішення питання щодо дотримання суб'єктом декларування вимог Закону при складанні та поданні декларації.

У разі необхідності Національне агентство направляє суб'єкту декларування лист із проханням надати інформацію щодо найменування контрагента правочину відповідно до п. 10 ч. 1 ст. 46 Закону

України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.¹ в порядку, визначеному цим пунктом.

Згідно п. 14 розділу III Порядку проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування² *повна перевірка декларації здійснюється упродовж 60 календарних днів з дня прийняття Рішення про проведення перевірки.*

У разі необхідності *строки проведення повної перевірки декларації можуть бути продовжені, але не більше ніж на сукупний строк у 30 календарних днів.* Рішення про продовження повної перевірки декларації приймається Національним агентством у випадку неотримання відповідей та/або інформації по суті, необхідних для проведення повної перевірки декларації, у відповідь на запити (листи) Національного агентства до:

1) державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та їх посадових осіб, громадян та їх об'єднань;

2) суб'єкта декларування з проханням надати пояснення щодо відомостей, зазначених у декларації.

Перебіг строку повної перевірки декларації зупиняється у таких випадках:

1) звернення до суду з метою отримання інформації стосовно наявності та стану рахунків, операцій за рахунками конкретної юридичної особи або фізичної особи, фізичної особи - підприємця;

2) направлення запиту на отримання від державних та інших органів влади іноземних держав інформації, що необхідна для проведення повної перевірки декларації.

У зазначених випадках перебіг строку повної перевірки декларації зупиняється з дня відкриття судом провадження у справі (направлення відповідного запиту) до дня набрання законної сили рішенням суду (отримання відповіді на зазначений запит).

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

² Затв. рішенням НАЗК від 10.02.2017 № 56 (Реєст. в Мінюсті України 13.02.2017 р. за № 201/30069). Див.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0201-17/paran13#n13>).

Зупинення перебігу строку повної перевірки декларації можливе в межах строків, визначених абзацами першим та другим п. 14 III Порядку проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування¹.

Ознаки можливого незаконного збагачення під час повної перевірки декларації встановлюються відповідно до ст. 368² Кримінального кодексу України.

Ознаками можливого незаконного збагачення є:

- встановлення під час повної перевірки декларації відображення у декларації недостовірних відомостей щодо активів на суму, що перевищує одну тисячу неоподатковуваних мінімумів доходів громадян на рівні податкової соціальної пільги, визначеної підпунктом 169.1.1 п. 169.1 ст. 169 розділу IV Податкового кодексу України для відповідного року, якщо внаслідок використання джерел інформації, визначених пунктами 8-12 цього розділу, не вдалося встановити підстави виникнення прав на такі активи або обставини виникнення таких підстав мають обґрунтовані ознаки правопорушень;

- виявлення факту передачі таких активів (укладення будь-яких правочинів, на підставі яких виникає право власності або право користування на активи, а також надання іншій особі грошових коштів чи іншого майна для укладення таких правочинів).

3.5. Облік та оприлюднення декларацій та результатів проведення їх перевірки

Відповідно до п. 1 ст. 47 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.² подані декларації включаються до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, що формується та ведеться НАЗК.

¹ Затв. рішенням НАЗК від 10.02.2017 № 56 (Реєст. в Мінюсті України 13.02.2017 р. за № 201/30069). Див.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0201-17/paran13#n13>).

² Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

Національне агентство забезпечує відкритий цілодобовий доступ до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, на офіційному веб-сайті Національного агентства.

Такий доступ до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, на офіційному веб-сайті НАЗК надається шляхом можливості перегляду, копіювання та роздрукування інформації, а також у вигляді набору даних (електронного документа), організованого у форматі, що дозволяє його автоматизоване оброблення електронними засобами (машинозчитування) з метою повторного використання.

Доступ до даних Реєстру надається також у вигляді набору даних, організованого у форматі, що дозволяє його автоматизоване оброблення електронними засобами (машинозчитування) з метою повторного використання (у формі відкритих даних). Такі дані надаються як у вигляді окремих електронних документів для завантаження, так і за допомогою інтерфейсу прикладного програмування (API) відповідно до Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015 р. № 835 «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних»¹.

Зазначені у декларації відомості щодо реєстраційного номера облікової картки платника податків або серії та номера паспорта громадянина України, місця проживання, дати народження фізичних осіб, щодо яких зазначається інформація в декларації, місцезнаходження об'єктів, які наводяться в декларації (крім області, району, населеного пункту, де знаходиться об'єкт), є інформацією з обмеженим доступом та не підлягають відображенню у відкритому доступі.

Згідно п. 2 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.² інформація про особу в Єдиному державному реєстрі декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, зберігається

¹ Офіційний вісник України. – 2015. – №. 85. – Ст. 2850.

² Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

упродовж всього часу виконання цією особою функцій держави або місцевого самоврядування, а також упродовж п'яти років після припинення виконання нею зазначених функцій, крім останньої декларації, поданої особою, яка зберігається безстроково.

Результати проведення повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування оформлюються згідно вимог п. 1 розділу IV Порядку проведення контролю та повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування¹. *Рішення про результати здійснення повної перевірки декларації складається з таких частин:*

1) *вступна частина* із зазначенням дати, номера та місця складання, назви Рішення про результати здійснення повної перевірки декларації;

2) *описова частина* із зазначенням прізвища, імені, по батькові суб'єкта декларування, назви посади та органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування або юридичної особи публічного права, правових підстав проведення повної перевірки декларації, переліку інформації, яка використовувалася під час здійснення повної перевірки декларації, складових предмета перевірки;

3) *мотивувальна частина* із зазначенням встановлених Національним агентством обставин із посиланням на докази, а також мотивів неврахування окремих доказів; мотивів, якими Національне агентство керувалося при прийнятті Рішення про результати здійснення повної перевірки декларації, і положення закону, яким воно керувалося;

4) *резолютивна частина* із зазначенням висновку, якого Національне агентство дійшло за результатами здійснення повної перевірки декларації, можливості оскарження цього рішення в судовому порядку.

Якщо в результаті повної перевірки декларації (декларацій) не було встановлено відображення у декларації (деклараціях) недостовірних відомостей, неточної оцінки задекларованих активів,

¹ Затв. рішенням НАЗК від 10.02.2017 № 56 (Реєстр. в Мінюсті України 13.02.2017 р. за № 201/30069). Див.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0201-17/paran13#n13>.

наявності конфлікту інтересів або ознак незаконного збагачення, Рішення про результати здійснення повної перевірки декларації (повних перевірок декларацій) приймається за скороченою формою і має містити:

1) твердження про те, що за результатами повної перевірки декларації (повних перевірок декларацій) встановлено достовірність задекларованих відомостей, точність оцінки задекларованих активів, відсутність конфлікту інтересів та ознак незаконного збагачення;

2) посилання на декларацію (декларації), яка (які) була (були) об'єктом повної перевірки.

Рішення про результати здійснення повної перевірки декларації (повних перевірок декларацій) за скороченою формою може прийматись щодо декількох декларацій за списком.

Якщо в результаті повної перевірки декларації було встановлено відображення у декларації недостовірних відомостей, неточну оцінку задекларованих активів, наявність конфлікту інтересів або ознак незаконного збагачення, в Рішенні про результати здійснення повної перевірки декларації додатково наводяться обґрунтування відповідних висновків, у тому числі посилання на матеріали, які стали підставою для висновку, та враховуються пояснення суб'єкта декларування. При цьому разом з Рішенням про результати здійснення повної перевірки декларації Національне агентство приймає рішення щодо направлення Рішення про результати здійснення повної перевірки декларації до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції з урахуванням положень статті 216 Кримінального процесуального кодексу України.

Питання про складення та направлення до суду протоколу про адміністративне правопорушення та щодо складення припису стосовно притягнення суб'єкта декларування до встановленої законом відповідальності вирішується Національним агентством у визначеному законодавством порядку.

Під час проведення повної перевірки декларації та прийняття Рішення про результати здійснення повної перевірки декларації використовується лише інформація, отримана у законний спосіб.

Про закінчення проведення повної перевірки декларації Національне агентство письмово повідомляє суб'єкта декларування та

надсилає Рішення про результати здійснення повної перевірки декларації для ознайомлення. Зазначені дії можуть вчинятися за допомогою програмних засобів Реєстру або засобів поштового зв'язку рекомендованим листом з повідомленням про вручення. Якщо в результаті повної перевірки декларації було встановлено відображення у декларації недостовірних відомостей, або неточну оцінку задекларованих активів, або наявність конфлікту інтересів, або ознаки незаконного збагачення, Рішення про результати здійснення повної перевірки декларації надсилається суб'єкту декларування за допомогою засобів поштового зв'язку рекомендованим листом з повідомленням про вручення та програмних засобів Реєстру.

Рішення про проведення повної перевірки декларації розміщується протягом трьох робочих днів з моменту його прийняття на веб-сайті Національного агентства, за винятком відомостей, зазначених в абзаці четвертому частини першої статті 47 Закону України «Про запобігання корупції» № 1700-VII від 14.10.2014 р.¹

Рішення про проведення повної перевірки декларації може бути оскаржено суб'єктом декларування в судовому порядку.

У разі виявлення за результатами повної перевірки декларації ознак адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, уповноважена особа Національного агентства складає протокол про таке правопорушення відповідно до законодавства.

У разі якщо суб'єктом декларування вчинено дії, що не тягнуть за собою іншого виду відповідальності, Національне агентство виносить керівнику відповідного органу, підприємства, установи, організації припис у встановленому Національним агентством порядку.

Облік повних перевірок та Рішень про проведення повної перевірки декларації здійснюється у журналі реєстрації результатів проведення повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Форма журналі реєстрації результатів проведення повної перевірки декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, який ведеться у письмовій та/або електронній формі, затверджена рішенням НАЗК від 10.02.2017 р. № 56².

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 49. – Ст. 2056.

² Див.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0201-17/paran13#n13>.

Журнал має бути прошнурований, пронумерований та скріплений підписом працівника, відповідального за проведення перевірки, а в разі ведення журналу в електронній формі має бути передбачено накладання електронного цифрового підпису такої особи з дотриманням вимог законодавства у сфері електронного документообігу. У разі ведення журналу в електронній формі він відображається в режимі реального часу на веб-сайті Національного агентства.

Інформація про фізичних осіб, отримана під час проведення повної перевірки декларації, обробляється відповідно до вимог Закону України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 р. № 2297-VI¹. Забороняється розголошувати інформацію, що віднесена відповідно до закону до конфіденційної, крім випадків, передбачених законом.

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 481.

РОЗДІЛ 4

ЗАПОБІГАННЯ І ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ

4.1. Правові засади конфлікту інтересів

У сучасному світі одним із найнебезпечніших соціальних явищ, що відчутно впливають на інтереси суспільства й держави, виступає корупція. Для України проблема протидії їй також є доволі актуальною. Серед причин корупції важливе місце займає конфлікт інтересів, тобто суперечність між приватними та службовими інтересами як у державному, так і приватному секторах. Наявність такої ситуації непокоїть громадськість багатьох країн світу, вона є актуальною і для України. І хоча конфлікти інтересів не слід отожднювати з корупцією *ipso facto* (в силу, власне, факту), зростає розуміння того, що неадекватне їх врегулювання між приватними інтересами й державними обов'язками службових осіб стає вагомим джерелом корупції.

Відносини, що виникають у сфері запобігання корупції, регулюються Конституцією України, міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, чинним Законом України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. за № 1700-VII (далі – Закон №1700) та іншими законами, а також прийнятими на їх виконання деякими нормативно-правовими актами¹.

Основним міжнародним документом у сфері запобігання і протидії корупції є Конвенція ООН проти корупції, прийнята Резолюцією 58/4 Генеральної Асамблеї від 31 жовтня 2003 р. (далі – Конвенція 2003 р). Цей міжнародний правовий документ ратифіковано Законом України від 18 жовтня 2006 р. за № 251-V, який набрав чинності для України 1 січня 2010 р. У ст. 7 «Публічний сектор» Конвенції визначено, що кожна Держава-учасниця прагне, згідно з основоположними принципами свого внутрішнього права, створювати, підтримувати і зміцнювати такі систе-

¹ Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

ми, які сприяють прозорості й запобігають виникненню конфлікту інтересів¹.

Досить важливу роль у вирішенні порушеної проблеми відіграють такі міжнародно-правові документи антикорупційної спрямованості, як Міжнародний кодекс поведінки публічних посадових осіб² і Модельний кодекс³. У Міжнародному кодексі поведінки публічних посадових осіб указано, що державні посадові особи не вправі: (а) використовувати своє офіційне положення для невинного здобування особистої користі або особистої чи фінансової користі для своїх сімей; (б) брати участь у будь-яких угодах; (в) займати становище, виконувати функції чи мати фінансові, комерційні або інші аналогічні інтереси, несумісні з їх посадою, функціями, обов'язками або з їх виконанням. У положеннях Модельного кодексу закріплено, що державний службовець не повинен допускати конфлікту його особистих інтересів із займаною ним державною посадою. Уникнення таких конфліктів – реальних, потенційних або можливих – є обов'язком такого службовця. Він не вправі зловживати своєю посадою на користь своїх особистих інтересів (ст.8)⁴. Зазначені документи є орієнтирами для належного розвитку українського законодавства у сфері запобігання і врегулювання конфлікту інтересів.

Важливе значення у сфері запобігання і врегулювання конфлікту інтересів мають також нижченаведені міжнародні документи:

– *прийняті ООН*: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 3514 (XXX) від 15 грудня 1975 р., Керуючі принципи для ефективного виконання Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку (1989 р.), Резолюції VIII Конгресу ООН із запобігання злочинності й поводження із правопорушниками «Корупція у сфері державного управління» (1990 р.), Ухвала VIII Конгресу ООН (1990 р.) «Практичні заходи боротьби з корупцією», Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 12 грудня 1996 р. (A/RES/51/59) «Боротьба з корупцією», Декларація ООН (1996 р.) «Про боротьбу з корупцією та хабарництвом в міжнародних комерційних опера-

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 49

² http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_788.

³ crimecor.rada.gov.ua

⁴ crimecor.rada.gov.ua

ціях», Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб (1996 р.), Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 р., Конвенція ООН проти корупції, прийнята на 58 сесії Генеральної Асамблеї ООН у жовтні 2003 р.;

– *акти Ради Європи проти корупції*: Двадцять принципів боротьби з корупцією (1997 р.), Кримінальна Конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (1999 р.), Цивільна Конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (1999 р.), Модельний кодекс поведінки для державних службовців (2000 р.), Єдині правила протидії корупції при фінансуванні політичних партій та виборчих кампаній (2003 р.);

– *документи Європейського Союзу, присвячені протидії корупції*: Комюніке Європейської комісії від 28 травня 2003 р. «Щодо комплексної політики ЄС з протидії корупції», Рамкове рішення Ради ЄС № 568 від 22 липня 2003 р. «Про боротьбу з корупцією в приватному секторі»;

– *акти Організації Економічного Співробітництва та Розвитку протидії корупції*: Антикорупційна мережа для Східної Європи та Центральної Азії, Стамбульський план дій по боротьбі з корупцією ОЕСР (2003 р.).

На окрему увагу заслуговують Загальні настанови щодо врегулювання конфлікту інтересів на публічній службі, що містяться у згаданому Міжнародному Кодексі поведінки публічних посадових осіб (додаток до Рекомендацій Ради Організації Економічного Співробітництва й Розвитку (ОЕСР) від 28 травня 2003 р.), де аналізується сутність конфлікту інтересів, розглядаються його види (реальний, уявний і потенційний), пропонуються базові принципи його врегулювання та ключові елементи ефективної політики у цій сфері.

Закон України «Про запобігання корупції» є головним нормативно-правовим актом у врегулюванні проблеми конфлікту інтересів на публічній службі. Питанням, пов'язаним з таким конфліктом, присвячено розділ V «Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів» Закону № 1700, у якому визначено:

– запобігання і врегулювання конфлікту інтересів (ст. 28),

– заходи зовнішнього й самостійного врегулювання такого конфлікту (ст. 29),

- усунення від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті (ст. 30),
- обмеження доступу до інформації (ст. 31),
- перегляд обсягу службових повноважень (ст. 32),
- здійснення повноважень під зовнішнім контролем (ст. 33),
- переведення або звільнення особи у зв'язку з наявністю у неї конфлікту інтересів (ст. 34),
- особливості врегулювання конфлікту інтересів, що виник у діяльності окремих категорій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (ст. 35),
- запобігання конфлікту інтересів¹.

Відповідні норми містяться і в інших статтях розглядуваного Закону. Так, у ч. 7 ст. 28 цього правового акту встановлено, що закони та інші нормативно-правові акти, які визначають повноваження державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, порядок надання окремих видів державних послуг і здійснення інших видів діяльності, пов'язаних з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, мають передбачати порядок і шляхи впорядкування конфлікту інтересів службових осіб, діяльність яких вони регулюють².

Крім того, в ч. 1 ст. 35 цього Закону передбачено, що правила врегулювання конфлікту інтересів у діяльності Президента України, народних депутатів України, членів Кабінету Міністрів України, керівників центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, суддів Конституційного Суду України та суддів судів загальної юрисдикції, голів і їх заступників обласних та районних рад, міських, сільських, селищних голів, секретарів міських, сільських, селищних рад, депутатів місцевих рад визначаються законами, які регламентують статус зазначених осіб і засади організації відповідних органів³.

Отже, у приписах про запобігання і врегулювання конфлікту інтересів мають бути враховані особливості правового статусу окремих категорій публічних службовців і порядок реалізації ними своїх владних повноважень. Відповідні положення містяться

¹ Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

² Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

³ Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

в таких Законах України: «Про Регламент Верховної Ради України», «Про центральні органи виконавчої влади», «Про Кабінет Міністрів України», «Про судоустрій і статус суддів», «Про Конституційний Суд України», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про Національний банк України», «Про Рахункову палату», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про Службу безпеки України», «Про Національне антикорупційне бюро України», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та деяких інших.

4.2. Визначення змісту поняття «конфлікт інтересів» і його класифікація

В Україні про конфлікт інтересів вперше було згадано в Загальних правилах поведінки державного службовця, затверджених наказом Головного управління державної служби України від 23 жовтня 2000 р., № 58, у яких було визначено, що конфлікт інтересів впливає із ситуації, коли державний службовець має приватний інтерес, тобто має переваги для себе або своєї родини, близьких родичів, друзів чи осіб та організацій, з якими він має або мав спільні ділові або політичні інтереси, що впливає або може впливати на неупереджене та об'єктивне виконання ним своїх службових обов'язків¹. Установлення цього було достатнім для притягнення службовця до відповідальності за порушення вимог закону щодо врегулювання конфлікту інтересів. Але цей Закон мав і серйозний недолік, бо фактично поєднував в одному визначенні ситуації, за яких конфлікт інтересів лише може виникнути за певних обставин, і ситуації, в яких він уже реально існує.

Серед широкого загалу існує думка про тотожність понять «конфлікт інтересів» і «корупція». Таке уявлення є цілком законним також у громадян, які не працюють на публічній службі, не мають відношення на практиці до конфлікту інтересів, але і є неприпустимим для публічних службовців. Якщо публічний службовець вважає конфлікт інтересів корупцією, у наявності значна ймовірність того, що замість інформування про нього й урегулю-

¹ Офіційний вісник України. – 2000. – № 45. – Ст. 1971. (наказ втратив чинність).

вання конфлікту він намагатиметься приховати конфлікт або «не помічати» його, що, зрештою, може призвести до вчинення реального корупційного делікту, за який публічний службовець має бути притягнутий до юридичної відповідальності. У сучасному динамічному світі періодичне виникнення конфлікту інтересів є, швидше, закономірністю, аніж чимось надзвичайним.

Одночасне усвідомлення публічним службовцем приватного й суспільного (загального) інтересів не обов'язково спричиняє конфлікт між ними. *Приватний інтерес державного службовця* полягає в отриманні останнім певних благ для себе чи близьких осіб, *суспільний або загальний* — у виконанні ним своїх службових функцій у межах закону. Якщо приватний інтерес поширюється на сферу, не пов'язану з реалізацією службових повноважень, жодних проблем чи шкоди для інтересу суспільного не виникає. Однак, приватний інтерес публічного службовця може стосуватися і його службових повноважень, що створює ситуацію, коли він має можливість задовольняти цей інтерес, використовуючи або не використовуючи надані йому владні повноваження. Часто це відбувається шляхом зловживань і, як правило, з порушенням закону. Навіть якщо, задовольняючи приватний інтерес, публічний службовець діє в межах закону і не порушує прав чи законних інтересів інших, сам факт використання ним службових повноважень для задоволення своїх інтересів ставить під сумнів дотримання цією особою принципів об'єктивності й неупередженості. Така ситуація визнається конфліктом інтересів і, звичайно ж, потребує врегулювання.

Модельний кодекс установлює, що конфлікт інтересів виникає, коли публічний службовець має приватний інтерес, який впливає або створює враження такого, що впливає, на безстороннє й об'єктивне виконання покладених на нього службових обов'язків. Цей правовий акт виокремлює (але не визначає) 3 види конфлікту інтересів – реальний, потенційний і уявний (або гаданий – apparent).

Названі види конфлікту інтересів виділено й у згадуваних Загальних настановах (ст. 13)¹, відповідно до яких *реальний конфлікт інтересів* – це конфлікт між службовими повноваженнями і приватними інтересами публічного службовця, за якого останні

¹ crimecor.rada.gov.ua

можуть чинити негативний вплив на виконання цією особою посадових обов'язків і функцій. *Уявний конфлікт інтересів* існує в ситуації, коли здається, що приватні інтереси публічного службовця можуть негативно впливати на виконання ним своїх функцій, чого в дійсності немає. *Потенційний конфлікт інтересів* виникає, коли публічний службовець має такі приватні інтереси, які можуть призвести до конфлікту інтересів у майбутньому – в ситуації, яка вимагатиме від службовця здійснення «конфліктних» посадових обов'язків

Раніше діючий Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07 квітня 2011 р., № 3206-VI визначав поняття «конфлікт інтересів» як суперечність між особистими майновими, немайновими інтересами особи чи близьких їй осіб та її службовими повноваженнями, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи невчинення дій під час виконання наданих їй службових повноважень¹.

Чинний Закон України «Про запобігання корупції» містить уже 2 різні дефініції видів конфлікту інтересів – потенційний і реальний, а саме:

– *реальний конфлікт інтересів* – це суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття нею рішень або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень;

– *потенційний конфлікт інтересів* – це наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень².

Згідно з наведеними дефініціями потенційний конфлікт інтересів становить собою лише наявність приватного інтересу у сфері, в якій публічний службовець виконує свої функції. Цей інтерес може й не справляти негативного впливу на виконання цим

¹ Відомості Верховної Ради. – 2011. – № 40. – Ст.404. (Закон втратив чинність).

² Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

службовцем посадових обов'язків. Однак, з огляду на превентивний характер усіх заходів, пов'язаних з конфліктом інтересів як соціальним явищем, ця ситуація потребує обов'язкового інформування про неї й урегулювання її у передбачений антикорупційним законом спосіб.

Як бачимо з визначення, при конфлікті потенційному суперечність між приватним інтересом і службовими повноваженнями існує, як і при реальному. Різниця ж між ними полягає в тому, що у випадку потенційного конфлікту приватний інтерес може вплинути на об'єктивність прийняття службовцем рішення чи вчинення діянь лише в майбутньому при настанні певних обставин. Фактично йдеться про різний проміжок часу виникнення й, відповідно, виявлення конфлікту інтересів, що дозволяє запобігти на більш ранній стадії прийняттю неправомірних рішень чи вчиненню діянь.

До *структурних елементів потенційного конфлікту інтересів* слід віднести такі: (а) згідно з посадовою інструкцією або іншим документом особа повинна виконувати відповідні службові або представницькі обов'язки або бути уповноваженою на їх виконання; (б) у зв'язку з будь-якими причинами у неї має виникнути приватний інтерес саме в тій сфері, в якій вона виконує свої службові обов'язки чи представницькі повноваження; (в) приватний інтерес посадової особи може вплинути в майбутньому на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених обов'язків та повноважень. Брак будь-якого складника означає відсутність потенційного конфлікту інтересів.

До *структурних елементів реального конфлікту інтересів* доцільно включити наступні: (а) відповідно до посадової інструкції або іншого документа особа зобов'язана виконувати відповідні службові або представницькі обов'язки або бути уповноваженою на їх виконання; (б) незалежно від причини у неї вже виник приватний інтерес саме у тій сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження; (в) у посадової особи виникає суперечність між своїм приватним інтересом і її службовими чи представницькими повноваженнями.

Чинним Законом № 1700 не встановлюється заборон чи обмежень на наявність приватного інтересу (приватного життя) як

такого. Йдеться про дотримання службовцем правил етичної поведінки й відповідне оцінювання приватних інтересів через призму можливого їх негативного впливу на об'єктивність прийняття рішень або діянь службовця при реалізації ним своїх службових чи представницьких повноважень. Ключем до визначення обох видів конфлікту інтересів є поняття «приватний інтерес».

У Законі № 1700 наведено також тлумачення терміна «приватний інтерес»: це будь-який майновий чи немайновий інтерес особи, у тому числі зумовлений особистими, сімейними, дружніми чи іншими позаслужбовими відносинами з фізичними або юридичними особами, зокрема, тими, що виникають у зв'язку із членством або діяльністю в громадських, політичних, релігійних чи інших організаціях¹. Наголосимо, що приватний інтерес не стосується виключно близьких осіб, родичів або членів сім'ї службовця, оскільки коло осіб, взаємовідносини з якими можуть породити конфлікт інтересів на публічній службі, є незрівнянно ширшим.

Наприклад, конфлікт інтересів може виникнути у зв'язку із членством посадових осіб в одній громадській організації або політичній партії, тривалими дружніми стосунками, спільним навчанням у студентські роки тощо. Інший важливий момент — для виникнення у посадовця конфлікту інтересів навіть не потрібна наявність іншої особи чи осіб (до прикладу: участь посадовця у прийнятті рішення про придбання товарів, щодо яких вона володіє майновими правами. Ще один приклад стосовно спільної роботи близьких осіб, коли до виникнення потенційного або реального конфлікту інтересів призводить, як правило, необхідність службової взаємодії, зумовленої змістом положень, регламентів, посадових інструкцій чи інших документів. Слід уникати ситуацій, за яких близькі особи «перетинаються» між собою у зв'язку з виконанням своїх службових повноважень. Посадові обов'язки таких осіб доцільно виписувати так, щоб учинення дій або прийняття рішень однією особою не передбачало вчинення іншою особою контрольних, наглядових, ухвальних чи інших повноважень такого роду щодо цих рішень або дій. Слід уникати й одночасного включення близьких осіб до різного роду робочих груп.

¹ Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

На жаль, у реальному житті ці та інші запобіжні заходи не завжди гарантують уникнення конфлікту інтересів. Загалом же обов'язки посадової особи стосовно останнього можна уявити як логічну сукупність 4-х елементів – запобігання, інформування, утримання від дій або рішень, урегулювання.

4.3. Суб'єкти, на яких поширюються вимоги законодавства щодо конфлікту інтересів

Запобігання і врегулювання конфлікту інтересів поширюються на осіб, зазначених у пунктах 1 і 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», тобто на суб'єктів, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування і на прирівняних до них осіб¹. Публічна служба становить собою діяльність осіб, які обіймають політичні посади, державних службовців, посадовців місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів, посадовців юридичних осіб публічного права, інших суб'єктів, які виконують функції держави. Нормативно-правове значення цього терміна наведено в ст. 3 Кодексу адміністративного судочинства України: публічна служба — це діяльність на державних політичних посадах, професійна діяльність суддів, прокурорів, військовослужбовців, альтернативна (невійськова), дипломатична, інша державна служба, служба в органах влади Автономної Республіки Крим, в органах місцевого самоврядування².

Кожна людина має приватні інтереси, що полягають в отриманні певних благ для себе або близьких осіб, а також для комерційних, політичних чи інших організацій, з якими вона пов'язана. Реалізуючи конституційне право на працю й добровільно вступаючи на публічну службу, людина підпорядковує себе певним вимогам і приймає певні зобов'язання, що впливають із завдань і функцій сучасної держави, а у вузькому контексті — із завдань і функцій конкретного державного органу чи органу місцевого самоврядування.

¹ Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

² Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36. – № 37. – Ст.446.

Основу національного законодавства про вимоги до публічних посадових осіб становлять: Конституція України¹; Закони України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII²; «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 № 2493-III³ та ін.

Стаття 3 Конституції України проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини – головний обов'язок держави. Відповідно до ст. 19 Основного Закону України органи державної влади й органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією й законами України. Статтею 21 Основного Закону закріплюється конституційний принцип свободи й рівності всіх людей у своїй гідності та правах. У розвиток цієї норми ст. 24 Конституції встановлює, що громадяни мають рівні конституційні права, свободи і є рівними перед законом⁴.

Уже згадуваний Закон України «Про державну службу» поняття «державний службовець» трактує як громадянин України, який обіймає посаду державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті (секретаріаті), одержує заробітну плату за рахунок коштів Державного бюджету, здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби⁵.

Статтями 4 і 8 Закону України «Про державну службу» закріплено основні принципи державної служби, загальні вимоги до етики державних службовців та їх основні обов'язки. Державна служба у своїй діяльності спирається, зокрема, на принципи верховенства, законності, професіоналізму, патріотизму, доброчесності,

¹ Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

² Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 4. – Ст.43.

³ Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 33. – Ст. 175.

⁴ Відомості Верховної Ради України. – 1996, – № 30. – Ст. 141.

⁵ Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 4. – Ст.43.

ефективності, забезпечення рівного доступу до державної служби, політичної неупередженості, прозорості і стабільності. Державний службовець має сумлінно виконувати свої службові обов'язки, не припускатися дій і вчинків, які можуть зашкодити інтересам державної служби чи негативно вплинути на його репутацію¹.

Основними обов'язками державного службовця ст. 8 цього Закону визнає:

- дотримуватися Конституції й законів України, діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією й законами України;
- додержуватися принципів державної служби і правил етичної поведінки;
- поважати гідність людини, не допускати порушення прав та свобод людини і громадянина;
- з повагою ставитися до державних символів України;
- обов'язково використовувати державну мову під час виконання своїх посадових обов'язків, не допускати дискримінації державної мови і протидіяти можливим спробам її дискримінації;
- забезпечувати в межах наданих повноважень ефективно виконання завдань і функцій державних органів;
- сумлінно і професійно виконувати свої посадові обов'язки;
- виконувати рішення державних органів, накази (розпорядження), доручення керівників, надані на підставі й у межах повноважень, передбачених Конституцією й законами України;
- додержуватися вимог законодавства у сфері запобігання і протидії корупції;
- запобігати виникненню реального й потенційного конфлікту інтересів під час проходження державної служби;
- постійно підвищувати рівень своєї професійної компетентності й удосконалювати організацію службової діяльності;
- зберігати державну таємницю й персональні дані осіб, які стали йому відомі у зв'язку з виконанням посадових обов'язків, а також іншу інформацію, яка відповідно до закону не підлягає розголошенню;
- надавати публічну інформацію в межах, визначених законом².

¹ Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 4. – Ст.43.

² Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 4. – Ст.43.

Вступаючи на державну службу, громадянин приймає Присягу державного службовця й у такий спосіб бере на себе зобов'язання вірно служити народові України й суворо дотримуватися її Конституції й законів.

Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» вказує, що служба в органах місцевого самоврядування – це професійна, на постійній основі діяльність громадян України, які обіймають посади в цих органах, спрямована на реалізацію територіальної громадою свого права на місцеве самоврядування та на здійснення окремих повноважень органів виконавчої влади, наданих законом¹.

Статтею 4 цього Закону визначено основні принципи служби в органах місцевого самоврядування, а саме:

- служіння територіальній громаді;
 - поєднання місцевих і державних інтересів;
 - верховенство права, демократизму й законності, гуманізму й соціальної справедливості;
 - гласність пріоритету прав та свобод людини і громадянина;
 - рівні можливості доступу громадян до служби в органах місцевого самоврядування з урахуванням їх ділових якостей і професійної підготовки, професіоналізму, компетентності, ініціативності, чесності, відданості справі;
 - підконтрольність, підзвітність, персональна відповідальність за порушення дисципліни й неналежне виконання службових обов'язків;
 - дотримання прав місцевого самоврядування;
 - правова й соціальна захищеність посадових осіб місцевого самоврядування;
 - захист інтересів відповідної територіальної громади;
 - фінансове й матеріально-технічне забезпечення служби за рахунок коштів місцевого бюджету;
 - самостійність кадрової політики в територіальній громаді².
- Основні обов'язки посадових осіб місцевого самоврядування, встановлені цим Законом: (а) додержання Конституції й законів України, інших нормативно-правових актів, актів органів місце-

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 33.–Ст. 175.

² Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 33.–Ст. 175.

вого самоврядування; (б) забезпечення відповідно до їх повноважень ефективної діяльності цих органів; (в) дотримання прав та свобод людини і громадянина; (г) збереження державної таємниці, інформації про громадян, що стала їм відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків, а також іншої інформації, яка згідно із Законом не підлягає розголошенню; (д) постійне вдосконалення організації своєї роботи, підвищення професійної кваліфікації; (е) сумлінне ставлення до виконання службових обов'язків; (є) ініціативність і творчість у роботі; (ж) шанобливе ставлення до громадян та їх звернень до органів місцевого самоврядування, турбота про високий рівень культури, спілкування і поведінки, авторитет органів та посадових осіб місцевого самоврядування; (з) недопущення дій чи бездіяльності, які можуть зашкодити інтересам місцевого самоврядування чи держави (ст. 8)¹.

Закон України «Про запобігання корупції» визначає загальні вимоги до етики поведінки посадових осіб. Відповідні положення містяться в його розділі VI «Правила етичної поведінки». Так, особи, зазначені в п. 1, у підпункті «а» п. 2 ч.1 ст. 3 Закону, під час виконання своїх службових повноважень зобов'язані неухильно додержуватися вимог закону й загально визначених етичних норм поведінки, бути ввічливими у стосунках з громадянами, керівниками, колегами й підлеглими. Іншим прикладом є положення його ст. 39, у якій встановлено, що особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, представляючи державу чи територіальну громаду, діють виключно в їх інтересах. Згідно зі ст. 41 Закону № 1700 означені особи, а також інші посадовці юридичних осіб публічного права діють неупереджено, незважаючи на приватні інтереси².

Суб'єктами, на яких поширюються дія Закону №1700, у частині вимог законодавства щодо дотримання конфлікту інтересів, виступають:

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:

– Президент України, Голова Верховної Ради України, його Перший заступник і заступник, Прем'єр-міністр України, Пер-

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 33.–Ст. 175.

² Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

ший віце-прем'єр-міністр України, віце-прем'єр-міністри України, міністри, інші керівники центральних органів виконавчої влади, які не входять до складу Кабінету Міністрів України, та їх заступники, Голова Служби безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Національного банку України, Голова і члени Рахункової палати, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Голова Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим;

– народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови;

– державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування;

– військові посадові особи Збройних Сил України, Державної служби спеціального зв'язку й захисту інформації України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової військової служби, курсантів вищих військових навчальних закладів, курсантів вищих навчальних закладів, які мають у своєму складі військові інститути, курсантів факультетів, кафедр та відділень військової підготовки;

– судді, судді Конституційного Суду України, Голова, його заступник, члени суду, інспектори Вищої ради правосуддя, посадові особи її секретаріату, Голова, його заступник, члени Ради, інспектори Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, посадові особи її секретаріату, посадові особи Державної судової адміністрації України, присяжні (під час виконання ними обов'язків у суді);

– особи рядового й начальницького складу державної кримінально-виконавчої служби, податкової міліції, особи начальницького складу органів й підрозділів цивільного захисту, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України;

– посадові та службові особи органів прокуратури, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Національного антикорупційного бюро України, дипломатичної служби, державної лісової охорони, державної охорони природно-заповідного фонду, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування й реалізацію державної податкової політики та державної політики у сфері державної митної справи;

- члени Національного агентства з питань запобігання корупції;
 - члени Центральної виборчої комісії;
 - поліцейські;
 - посадові та службові особи інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим;
 - члени державних колегіальних органів;
- 2) особи, які за цим Законом прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування:
- посадовці юридичних осіб публічного права, які не зазначені у п. 1 ч. 1 ст.3, особи, які входять до складу наглядової ради державного банку, державного підприємства або державної організації, що має на меті одержання прибутку;
 - особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, приватні виконавці, оцінювачі, експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними покладених на них функцій, інші особи, визначені законом);
 - представники громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, інші особи, які входять до складу конкурсних комісій, утворених відповідно до Законів України «Про державну службу» і «Про службу в органах місцевого самоврядування», Громадської ради доброчесності, утвореної відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», громадських рад, рад громадського контролю, що утворені при державних органах і беруть участь у підготовці рішень з кадрових питань, підготовці, моніторингу, оцінці виконання антикорупційних програм, і при цьому не є особами, зазначеними у п. 1, підпункті «а» п. 2 ч.1 ст. 3;
- 3) особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, а також інші особи, які не є службовцями і які виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією, у передбачених цим Законом випадках;

4) кандидати в народні депутати України, зареєстровані у порядку, встановленому Законом України «Про вибори народних депутатів України», кандидати на пост Президента України, зареєстровані у порядку, встановленому Законом України «Про вибори Президента України», кандидати в депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних, районних, міських, районних у містах, сільських, селищних рад, кандидати на посади сільських, селищних, міських голів і старост;

5) фізичні особи, які:

- отримують кошти, майно в рамках реалізації в Україні програм (проектів) технічної або іншої (в тому числі безповоротної) допомоги у сфері запобігання і протидії корупції (як безпосередньо, так і через третіх осіб або будь-яким іншим способом, передбаченим відповідною програмою/проектом);

- протягом року систематично виконують роботи, надають послуги щодо імплементації стандартів у сфері антикорупційної політики, моніторингу антикорупційної політики в Україні, підготовки пропозицій з питань формування, реалізації такої політики, якщо фінансування (оплата) таких робіт/послуг здійснюється безпосередньо або через третіх осіб за рахунок технічної або іншої (в тому числі безповоротної) допомоги у розглядуваній царині;

- є керівниками або входять до складу вищого органу управління, органів управління громадських об'єднань, непідприємницьких товариств, що здійснюють діяльність, пов'язану із запобіганням і протидією корупції, імплементацією стандартів у сфері антикорупційної політики, моніторингом антикорупційної політики в Україні, підготовкою пропозицій з питань формування й реалізації такої політики, та/або беруть участь або залучаються до здійснення заходів, пов'язаних із запобіганням і протидією корупції.

Суб'єкти, на яких поширюється дія Закону №1700¹, зобов'язані:

- вживати заходів щодо недопущення виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів;

- повідомляти безпосереднього керівника не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли особа дізналася чи повинна була дізнатися про наявність у неї реального чи потенційного конфлікту інтересів, а у разі перебування особи на посаді, яка не передбачає

¹ Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

наявності в неї безпосереднього керівника, або в колегіальному органі, – Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – Національне агентство) чи інший установлений законом орган або колегіальний орган, під час виконання повноважень у якому виник конфлікт інтересів (відповідно);

– не вчиняти дій та не приймати рішень в умовах реального конфлікту інтересів;

– здійснити заходи з урегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів¹.

У згаданому Законі України «Про державну службу» державні службовці й посадові особи місцевого самоврядування повинні запобігати виникненню конфліктів у стосунках з громадянами, керівниками, колегами й підлеглими. Їм забороняється використовувати свої повноваження або своє службове становище в особистих (приватних) інтересах чи в неправомірних особистих інтересах інших осіб, у тому числі використовувати свій статус та інформацію про місце роботи з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб².

Відповідно до ст. 12-І Закону №1700³ посадові особи місцевого самоврядування зобов'язані дотримуватися передбачених ним правил запобігання та врегулювання конфлікту інтересів. Відповідальність за недотримання вимог законодавства щодо цього встановлена ст. 172-7 «Порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів» Кодексу України про адміністративні правопорушення⁴.

Ці дії можуть служити підставою також і для притягнення публічного службовця до відповідальності дисциплінарної та/або цивільно-правової. Вимоги Закону №1700, що стосуються запобігання і врегулювання розглядуваного конфлікту, поширюються на осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування і на прирівняних до них осіб (пункти 1 і 2 ч. 1 ст. 3)⁵.

¹ Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

² Офіційний вісник України. – 2016. – № 74. – Ст. 2493.

³ Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 33. – Ст. 175.

⁴ Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст.1122.

⁵ Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

Отже, до суб'єктів, на яких поширюється вимоги законодавства щодо конфлікту інтересів, слід віднести осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, до яких належать, зокрема, державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування, депутати всіх рівнів, судді, військові посадові особи органів прокуратури, СБУ, НАБУ, податкової служби й митних органів та ін. До осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, прирівнюються:

– посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені в п. 1 ч. 1 ст. 3 (тобто ті, які не належать до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування);

– особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, приватні виконавці, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними розглядуваних функцій, інші особи, визначені законом);

– представники громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, які входять до складу конкурсних комісій, утворених відповідно до законодавства¹.

4.4. Система запобігання конфлікту інтересів

Незважаючи на велику кількість правових норм, якими закріплюються вимоги до поведінки публічних службовців, законодавець вважає за необхідне окремо врегулювати питання, пов'язані з конфліктом інтересів, й додатково наголосити на пріоритеті *суспільного інтересу перед приватним*. Установлюючи вимогу щодо запобігання виникненню й урегулювання наявного конфлікту інтересів, держава ніби визнає недостатність не лише властивих кожному суспільству морально-етичних норм, а й правових, які визначають поведінку публічних службовців. Це засвідчує превен-

¹ Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 4. – Ст.43.

тивний характер правового впорядкування конфлікту інтересів в антикорупційному законодавстві: держава створює додаткові інструменти, покликані мінімізувати вплив приватного інтересу на вчинення дій чи прийняття рішень офіційними особами.

Сучасна система запобігання конфліктам інтересів або їх урегулювання спрямована на (а) пошук балансу між приватним і публічним інтересом через виявлення ризиків для добропорядності службових осіб; (б) заборону неприйнятних форм конфліктів; (в) управління конфліктними ситуаціями; (г) урегулювання конфліктних ситуацій¹.

До заходів щодо мінімізації можливості виникнення конфлікту інтересів осіб, уповноважених на виконання функцій держави, слід віднести:

а) організацію виконання актів і доручень органів виконавчої влади вищого рівня;

б) підвищення рівня знань з питань протидії корупції, правової освіти й роз'яснювальної роботи серед державних службовців;

в) розподіл обов'язків між державними службовцями, чітка регламентація здійснення службових повноважень, виконання ними обов'язків і прав, зазначених у посадових інструкціях;

г) відкритість і доступність для фізичних та юридичних осіб до інформації, розміщеної на WEB-сайтах державних органів;

д) неухильне дотримання державними службовцями у своїй роботі законності, норм моралі, службової етики та професійної честі;

е) контроль за дотриманням антикорупційного законодавства.

Запобігання виникненню конфлікту інтересів полягає в його врегулюванні – потенційного і реального – і вимагає конкретних дій з боку як особи, в якій він виник, так і її керівника. Цей процес урегулювання часто супроводжується виданням організаційно-розпорядчих документів і потребує чимало часу. Тому по можливості потрібно уникати ситуацій такого конфлікту. Один із найефективніших способів запобігання останньому — добровільне позбавлення приватного інтересу перед призначенням (обранням, затвердженням) на посаду.

¹ Посібник ОЕСР з питань врегулювання конфлікту інтересів на публічній службі (2003 р.)

Законотдавство містить перелік механізмів, спрямованих на запобігання конфлікту інтересів, причому вони діють навіть коли їх функціонування безпосередньо його не стосується. Наприклад, ст. 25 Закону № 1700 забороняє державним службовцям і посадовим особам місцевого самоврядування: (а) займатися іншою оплачуваною діяльністю (крім викладацької, наукової, творчої й медичної, а також інструкторської й суддівської практики у спорті); (б) здійснювати підприємницьку діяльність; (в) входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що мають на меті одержання прибутку. Зауважимо, що остання заборона має винятки¹.

Статтею 26 цього ж Закону закріплено низку обмежень для осіб, які припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування. Обмеження стосуються, зокрема: (а) представлення інтересів будь-кого, якщо іншою стороною є орган влади (підприємство, установа, організація), де працювали зазначені особи; (б) працевлаштування у юридичну особу приватного права, діяльність якої перед тим вони контролювали; (в) розголошення службової інформації².

У ст. 23 Закону № 1700 названо також обмеження й заборони на одержання подарунків, а ст. 27 установлює заборону на роботу у прямому підпорядкуванні близьких осіб. Відповідні норми містить не лише антикорупційне законодавство³. Так, ст. 25-1 КЗпП України встановлює обмеження щодо спільної роботи родичів на підприємстві, в установі чи організації⁴.

Згідно з п. 7 Порядку проведення конкурсу на заміщення вакантних посад державних службовців, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 2016 р. за № 246, до участі в конкурсі не допускаються особи, які: (а) за рішенням суду позбавлені права займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави, або обіймати певні посади; (б) зазнавали адміністративного стягнення за корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення протягом 3-х років з дня набрання від-

¹ Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

² Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

³ Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

⁴ Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – Додаток до N 50.

повідним рішенням суду законної сили¹, а також особи, які в разі прийняття на службу будуть прямо підпорядковані або підлеглі близьким особам.

У законодавстві України досить поширеним є принцип самовідводу. Наприклад, згідно зі статтями 27 і 30 Кодексу адміністративного судочинства України суддя зобов'язаний заявити самовідвід, якщо він прямо чи опосередковано заінтересований у результаті розгляду справи або є членом сім'ї чи близьким родичем сторони або інших осіб, які беруть участь у справі². А у ст. 31 цього кодексу визначено порядок вирішення питання про відвід (самовідвід).

Положення Закону України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 р. №1404-VIII установлює, що державний виконавець не вправі брати участі у виконавчому провадженні й підлягає відводу, якщо боржником або стягувачем є він сам, близькі йому особи: які разом проживають, пов'язані спільним побутом і мають з ним взаємні права й обов'язки (в тому числі особи, які разом проживають, але не перебувають у шлюбі), а також незалежно від зазначених умов (чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням виконавця), а також особи, пов'язані з ним³. Останніми в розумінні цього Закону є юридичні та/або фізичні особи, відносини між якими можуть впливати на умови або результати їх діяльності чи діяльності осіб, яких вони представляють, з урахуванням таких критеріїв:

– виконавець безпосередньо та/або опосередковано (через пов'язаних осіб) володіє корпоративними правами юридичної особи, яка є стороною виконавчого провадження, чи спільно з юридичною та/або фізичною особою, яка є стороною виконавчого провадження, володіє корпоративними правами будь-якої юридичної особи;

¹ <http://zakon5.rada.gov.ua/laws>

² Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36. – № 37. – Ст.446.

³ Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 30. – Ст.542.

– виконавець має право та/або повноваження призначати (обирати) одноособовий виконавчий орган або колегіальний склад виконавчого органу, склад наглядової ради зазначених юридичних осіб¹. Пряма або опосередкована участь держави в діяльності юридичних осіб не є підставою для визнання останніх пов'язаними з конфліктом інтересів;

– боржником або стягувачем є особа, яка перебуває у трудових відносинах з таким виконавцем;

– виконавець, близька йому особа або особа, яка перебуває з ним у трудових відносинах, має реальний або потенційний конфлікт інтересів.

За наявності вказаних обставин державний виконавець зобов'язаний заявити самовідвід (ст. 5)².

Повідомлення про конфлікт інтересів. З урахуванням того, що головною метою превенції конфліктів інтересів є, насамперед, недопущення їх виникнення, Закон №1700 встановлює вимогу до службових осіб вживати відповідних заходів (п. 1 ч. 1 ст. 28)³. У той же час, якщо особи, зазначені в пунктах 1 і 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону, дізналися або повинні були дізнатися про наявність у них реального чи потенційного конфлікту інтересів, вони зобов'язані не пізніше наступного робочого дня повідомити про це безпосереднього керівника. Якщо ж особа перебуває на посаді, яка не передбачає наявності в неї безпосереднього керівника, або на посаді в колегіальному органі, повідомити Національне агентство чи інший установлений законом орган або колегіальний орган, під час виконання повноважень, у якому виник конфлікт інтересів (відповідно). Одночасно ці особи зобов'язані утримуватися від учинення дій або прийняття рішень в умовах реального конфлікту інтересів (п. 3 ч. 1 ст. 28)⁴.

Якщо конфлікт інтересів не може бути врегульований безпосереднім керівником, останній службовою запискою або листом інформує про нього керівника, уповноваженого вживати передбачених законом заходів з урегулювання такого конфлікту. Відповідно

¹ Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 30. – Ст.542.

² Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 30. – Ст.542.

³ Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

⁴ Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

до ч. 3 ст. 28 названого Закону ним є керівник, до повноважень якого належить звільнення або ініціювання звільнення з посади. Інформувати про наявність конфліктної ситуації слід у письмовій формі, адже так простіше довести факт конфлікту. Повідомлення доцільно готувати у 2-х екземплярах: перший надається одержувачеві, другий із відміткою про отримання залишається у працівника¹. Неповідомлення особою про наявність у неї реального конфлікту інтересів, а також учинення дій чи прийняття рішень в умовах останнього є підставою для притягнення службовця до адміністративної відповідальності за ст. 172-7 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Таким чином, обов'язки публічного службовця стосовно конфлікту інтересів можна представити як логічну сукупність 4-х елементів, а саме: запобігання, інформування, утримання від дій або рішень і врегулювання.

Звернення до Національного агентства в разі сумнівів стосовно наявності конфлікту інтересів. Згідно з частинами 5 і 6 ст. 28 Закону №1700 в разі існування в особи сумнівів щодо наявності в неї конфлікту інтересів вона зобов'язана звернутися за роз'ясненнями до територіального органу Національного агентства. Особа, яка отримала підтвердження відсутності конфлікту інтересів, звільняється від відповідальності, навіть якщо надалі в діях, яких стосувалося звернення, буде виявлено такий конфлікт. Не отримавши зазначеного підтвердження, вона повинна діяти згідно з вимогами цього Закону.

Утримання від дій або рішень в умовах реального конфлікту інтересів. У п. 3 ч. 1 ст. 28 Закону № 1700-VII говориться, що особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування і прирівняні до них, зобов'язані не вчиняти дій і не приймати рішень в умовах зазначеної реальної ситуації. Відповідальність за порушення цієї заборони встановлена ч. 2 ст. 172-7 КУпАП.

Таким чином, повторимося, що працівник не вправі вчиняти дії чи приймати рішення в умовах реального конфлікту інтересів. Він повинен утриматися від таких дій чи рішень, незважаючи на заперечення керівника, який може вважати, що такий конфлікт у

¹ Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

працівника відсутній. Імовірний наслідок означеної ситуації – притягнення працівника до дисциплінарної відповідальності, в тому числі звільнення. Однак, керівникові варто розуміти, що за наявності у працівника переконливих доказів реального конфлікту інтересів рішення про накладення дисциплінарного стягнення, найвірогідніше, буде скасовано судом.

5.5. Заходи врегулювання конфлікту інтересів

За ст. 29 Закону України «Про запобігання корупції» заходи з врегулювання конфлікту інтересів поділяють на зовнішні й самостійні.

Заходи самостійного врегулювання конфлікту інтересів. Згідно з ч. 2 ст. 29 розглядуваного Закону особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і прирівняні до них особи, у яких наявний реальний чи потенційний конфлікт інтересів, можуть самостійно вжити заходів з його врегулювання шляхом позбавлення відповідного приватного інтересу з наданням підтверджуючих це документів безпосередньому керівникові або керівникові органу, до повноважень якого належить звільнення або ініціювання звільнення з посади. Позбавлення приватного інтересу має виключати будь-яку можливість його приховування¹.

До зовнішніх заходів врегулювання конфлікту інтересів віднесено: (а) усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів; (б) зовнішній контроль за виконанням особою відповідного завдання, вчиненням нею певних дій чи прийняттям рішень; (в) обмеження доступу особи до певної інформації; (г) перегляд обсягу службових повноважень особи; (д) переведення особи на іншу посаду; (е) звільнення особи².

Зазвичай рішення про врегулювання конфлікту інтересів приймає керівник на підставі інформації, отриманої від працівника. Водночас новий антикорупційний Закон №1700 містить важливу і принципову норму, згідно з якою керівник, якому стало відомо про конфлікт інтересів підлеглої йому особи, зобов'язаний вжити пе-

¹ Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

² Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

редбачені цим Законом заходи для запобігання й урегулювання цієї ситуації (ч. 4 ст. 28). Отже, установивши факт наявності конфлікту інтересів у підлеглого, керівник зобов'язаний вжити відповідних заходів, не чекаючи на повідомлення від працівника.

Згідно з ч. 3 ст. 28 Закону № 1700-VII безпосередній керівник особи або керівник органу, до повноважень якого належить звільнення або ініціювання звільнення з посади, протягом 2-х робочих днів після отримання повідомлення про наявність у підлеглої йому особи реального чи потенційного конфлікту інтересів приймає рішення щодо врегулювання цієї ситуації, про що повідомляє відповідну особу¹. А Національне агентство, одержавши від особи повідомлення про наявність у неї реального чи потенційного конфлікту інтересів, протягом 7-ми робочих днів надає роз'яснення про порядок дій для врегулювання цього конфлікту.

Кожен із зазначених способів зовнішнього впорядкування конфлікту інтересів заслуговує окремої публікації. Варто зосередитися на одній важливій властивості цього Закону й розглянути її на такому способі врегулювання конфлікту інтересів, як обмеження доступу до певної інформації.

Усунення особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів має місце, якщо останній не носить постійний характер (ч. 1 ст. 30). Цілком очевидно, що це не розглядуваний випадок, оскільки такий конфлікт інтересів виник у зв'язку з виконанням повноважень на постійній основі, а значить, він має постійний характер. Цей конфлікт інтересів можна спробувати впорядкувати шляхом обмеження доступу особи до інформації та/або перегляду її службових повноважень (статті 31 і 32 Закону)². Ефективним способом урегулювання аналізованого конфлікту інтересу є переведення особи на іншу посаду, причому за її згодою (ч. 1 ст. 34).

Якщо ж конфлікт інтересів не може бути врегульований жодним із зазначених способів або якщо бракує підстав для звільнення особи (а в нашому прикладі так воно і є), залишається один спосіб зовнішнього впорядкування цієї ситуації — здійснення повнова-

¹ Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

² Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

жень під зовнішнім контролем (ст. 33). При цьому керівникові слід винести рішення про призначення працівника, уповноваженого на проведення такої перевірки. У даному випадку оптимальною кандидатурою для виконання зазначеної функції є заступник керівника установи. У відповідному рішенні також мають бути перелічені обов'язки особи у зв'язку із застосуванням до неї зовнішнього контролю.¹

Конфлікт інтересів посадових осіб місцевого самоврядування, які обіймають виборні посади, і депутатів місцевих рад. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р., № 280/97-ВР доповнено ст. 59-1 «Конфлікт інтересів». Відповідно до ч. 1 зазначеної статті, сільський, селищний, міський голова, секретар, депутат сільської, селищної, міської ради, голова, його заступник, депутат районної, обласної, районної у місті ради бере участь у розгляді, підготовці і прийнятті рішень відповідною радою за умови самостійного публічного оголошення про це під час засідання ради, на якому розглядається відповідне питання.²

Регламент Верховної Ради України, затверджений Законом України від 10 лютого 2010р., № 1861-VI, передбачає ст. 31-1 «Обмеження щодо участі в обговоренні питань на пленарному засіданні Верховної Ради у зв'язку з конфліктом інтересів», а його ст. 37 доповнено частиною 6, згідно з якою народний депутат на пленарних засіданнях бере участь в обговоренні питань, а також у голосуванні з питань, стосовно яких у нього є конфлікт інтересів, за умови публічного оголошення про це під час пленарного засідання Верховної Ради, на якому розглядається відповідне питання³.

Перегляд обсягу службових повноважень містить ст. 32 Закону №1700. Ця процедура щодо особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також прирівняної до неї особи, здійснюється: (а) за наявності реального чи потенційного конфлікту інтересів; (б) якщо конфлікт інтересів має постійний характер, пов'язаний з конкретним повноваженням особи; (в) за рішенням керівника органу, підприємства, установи, організації або відповідного структурного підрозділу, в якому

¹ Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

² Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст.170.

³ Офіційний вісник України. –2010. – № 12. – Ст.565.

працює особа; (г) за можливості продовження належного виконання нею службових завдань у разі такого перегляду й можливості наділення відповідними повноваженнями іншого працівника¹.

Цим же Законом встановлено, що деякі особливості врегулювання конфлікту інтересів, що виникають у діяльності певних категорій осіб та органів, можуть установлюватися відповідними законами України, які регламентують статус і засади організації вказаних органів. До вказаних категорій осіб належать: Президент України, народні депутати України, члени Кабінету Міністрів України, керівники центральних органів виконавчої влади, судді, голови (їх заступники) обласних і районних рад, міських, сільських, селищних голів, секретарі міських, сільських, селищних рад, депутати місцевих рад. Здебільшого такі особливості зводяться до обов'язку особи, яка має реальний чи потенційний конфлікт інтересів з розглядуваних питань. Особа повинна: (а) в найкоротший строк письмово проінформувати визначений законом орган про наявний конфлікт інтересів; (б) заявити самовідвід щодо участі у розгляді відповідного питання.

Законом № 1700 також окремо деталізується порядок дій за наявності реального чи потенційного конфлікту інтересів у особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і прирівняної до неї особи, яка входить до складу колегіального органу (комітету, комісії, колегії тощо):

- вона не вправі брати участь у прийнятті рішення цим органом;
- про наявність конфлікту інтересів у неї може заявити будь-який інший член відповідного колегіального органу або учасник засідання, якого безпосередньо стосується розглядуваного питання;
- заява про конфлікт інтересів члена колегіального органу заноситься до протоколу засідання цього органу;
- якщо неучасть особи призведе до втрати правомочності колегіального органу, її участь у прийнятті рішень має здійснюватися під зовнішнім контролем, про що відповідний колегіальний орган приймає рішення. У рішенні обирається конкретна форма контролю, передбачена Законом, а також суб'єкт, уповноважений на проведення контролю².

¹ Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

² Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

Переведення чи звільнення особи у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів. Цю процедуру закріплює ст. 34 Закону №1700¹. Переведення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або прирівняної до неї особи на іншу посаду здійснюється:

- за наявності реального чи потенційного конфлікту інтересів;
- за рішенням керівника органу, підприємства, установи чи організації;
- якщо конфлікт інтересів має постійний характер;
- якщо не може бути врегульовано питання шляхом усунення такої особи від виконання завдання, вчинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті, обмеження її доступу до інформації, перегляду її повноважень і функцій, позбавлення приватного інтересу;
- за наявності вакантної посади, яка за своїми характеристиками відповідає особистим і професійним якостям особи.
- за наявності згоди на переведення особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або прирівняної до неї особи.

Отже, звільнення зазначеної особи з займаної посади у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів має місце: (а) за наявності реального чи потенційного конфлікту інтересів; (б) якщо останній має постійний характер; (в) якщо цей конфлікт не може бути врегульовано в будь-який інший спосіб; (г) за відсутності згоди на переведення або на позбавлення приватного інтересу².

Урегулювання питань щодо конфлікту інтересів, пов'язаних з корпоративними правами. Після місцевих виборів багато нових осіб посідають і ще обійматимуть виборні посади в органах місцевого самоврядування (йдеться про сільських, селищних, міських голів, їх заступників, секретарів місцевих рад, керуючих справами (секретарів) виконкомів, голів районних, обласних рад та їх заступників тощо).

Як засвідчує практика, чимало таких службовців приходять з бізнесу й володіють корпоративними правами. Такі права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарсь-

¹ Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

² Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

кої організації, включають правомочності на участь особи в управлінні цією організацією, на отримання певної частки прибутку (дивідендів) останньої й активів у разі її ліквідації відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом і статутними документами (ч. 1 ст. 167 Господарського кодексу України від 16 січня 2003 р., № 436-IV)¹. Частина 1 ст. 36 Закону № 1700 містить припис, відповідно до якого особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, інші посадовці юридичних осіб публічного права зобов'язані протягом 30 днів після призначення (обрання) на посаду передати в управління іншій особі належні їм підприємства й корпоративні права в установленому законом порядку. При цьому повинні бути дотримані такі вимоги:

– забороняється передавати в управління належні підприємства й корпоративні права на користь членів своєї сім'ї;

– передача підприємств, які за способом утворення (заснування) й формування статутного капіталу є унітарними, здійснюється шляхом укладення договору управління майном із суб'єктом підприємницької діяльності. Згідно з ч. 4 ст. 63 Господарського кодексу України, унітарне підприємство створюється одним засновником, який виділяє необхідне для цього майно, формує відповідно до закону статутний капітал, не поділений на частки (паї);

– передача корпоративних прав здійснюється одним з таких способів, як-от:

(а) укладення договору управління майном із суб'єктом підприємницької діяльності (крім договору управління цінними паперами та іншими фінансовими інструментами); (б) укладення договору про управління цінними паперами, іншими фінансовими інструментами і грошовими коштами, призначеними для інвестування в цінні папери та інші фінансові інструменти, з торговцем такими паперами, який має ліцензію Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку на провадження діяльності з управління останніми;

(в) укладення договору про створення венчурного пайового інвестиційного фонду для управління переданими корпоративними

¹ Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – № 19-20. – № 21-22. – Ст.144.

правами з компанією з управління активами, яка має ліцензію Національної комісії із цінних паперів та фондового ринку на провадження діяльності з управління активами;

– забороняється укладати будь-які вищевказані договори із суб'єктами підприємницької діяльності, торговцями цінними паперами й компаніями з управління активами, в яких працюють члени сім'ї таких осіб. Особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також посадовці юридичних осіб публічного права після передачі в управління належних їм підприємств і корпоративних прав зобов'язані в одnodенний термін письмово повідомити про це Національне агентство з наданням нотаріально засвідченої копії укладеного договору, чітко вказавши своє місце роботи та посаду.

Обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування. Статтею 26 Закону №1700 передбачені обмеження, що стосуються діяльності осіб після того, як вони звільнилися з посад або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування. Ці обмеження стосуються осіб, які обіймали посади, що передбачають виконання функцій, зазначених у п. 1 ч. 1 ст. 3 цього Закону. Слід наголосити, що запровадження подібних обмежень є загальноновизнаним міжнародним антикорупційним стандартом¹. Так, у ст.12 Конвенції ООН проти корупції у приватному секторі, передбачено запобігання виникненню конфлікту інтересів шляхом установлення обмежень, у належних випадках і на обґрунтований строк, стосовно професійної діяльності колишніх державних посадових осіб у приватному секторі після їх виходу у відставку або на пенсію, якщо така діяльність або робота безпосередньо пов'язана з функціями, які ці державні посадовці виконували в період їх перебування на посаді або за виконанням яких вони здійснювали нагляд. Потреба у впровадженні подібного обмеження впливає з Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи № R (2000) 10 щодо кодексів поведінки публічних посадових осіб. За своєю природою згаданий превентивний механізм має на меті мінімізувати ризики виникнення конфлікту інтересів

¹ Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

при переході службовця на іншу роботу, не пов'язану з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування.

Іншими словами, мінімізувати випадки, коли особа, будучи службовцем, у неправомірний спосіб створює особливо сприятливі умови для установ, підприємств, організацій, де вона планує працювати після залишення публічної служби, або ж використовує на новій посаді службову інформацію чи інші можливості своєї колишньої посади на службі. Закон №1700 установлює три види обмежень, для яких притаманні певні спільні ознаки. Важливою особливістю вказаних обмежень є те, що вони стосуються осіб, які припинили перебування на публічній службі на посадах, зазначених у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону.

Ще однією особливістю, на яку слід звернути увагу, є чітко визначений строк дії таких обмежень, а саме один рік з моменту припинення служби. Такий відносно нетривалий строк є найбільш оптимальним з огляду на неприпустимість установлення надмірних обмежень для громадян, які звільнилися з державних органів чи органів місцевого самоврядування. У той же час, такий строк є достатнім для усунення або значного послаблення можливості особи недобросовісно використовувати своє попереднє службове становище.

Першим видом обмежень є заборона особам, які припинили службу, протягом року укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або 36 фізичними особами-підприємцями, якщо ця особа протягом року до дня припинення виконання функцій держави або місцевого самоврядування здійснювала повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень, що стосувалися діяльності цих юридичних осіб або фізичних осіб-підприємців. Порушення обмеження щодо укладення трудового договору (контракту) є підставою для припинення відповідного трудового договору і звільнення цієї особи. У свою чергу, правочини у сфері підприємницької діяльності, вчинені з порушенням вказаного обмеження, можуть бути визнані недійсними. У разі виявлення порушень названого виду Національне агентство звертається до суду для припинення трудового договору (контракту) й визнання правочину недійсним. Наявність

у Законі №1700 такого обмеження спрямована на запобігання випадкам, коли особа, перебуваючи на посаді, заздалегідь намічає для себе робоче місце на підприємстві, в організації, яку вона контролює, чи іншим чином впливає на їх діяльність. Крім цього, таке обмеження запобігає необ'єктивності в діяльності службовців.

Другим видом обмежень є заборона особам, які припинили службу, розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, що стала відома відповідній особі у зв'язку з виконанням нею службових повноважень, крім випадків, установлених законом. У разі виявлення порушень цього виду, Національне агентство з питань запобігання корупції звертається до суду для визнання правочину, укладеного з використанням вказаної інформації, недійсним. Зазначене обмеження запобігає недобросовісному використанню особою конкретної інформації, отриманої при виконанні нею своїх службових обов'язків, у приватних інтересах. Адже не виключені випадки, коли, перебуваючи на службі, особа отримує певну офіційну інформацію, яка в подальшому може бути використана нею на користь майбутнього роботодавця або у процесі безпосереднього здійснення тієї чи іншої приватної практики.

Третім видом обмежень є заборона особам, які припинили службу, протягом року представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах), у яких іншою стороною є орган, підприємство, установа, організація, в якій (яких) вони працювали на момент припинення своєї діяльності. У випадку порушень цього виду Національне агентство запобігання корупції звертається до суду для визнання правочину щодо представництва недійсним. Це обмеження сприяє запобіганню недобросовісному використанню колишнім службовцем своїх зв'язків при здійсненні ним представницької діяльності. Це правило є досить актуальним, наприклад, для юристів, серед яких поширеною є практика представництва інтересів громадян чи юридичних осіб після припинення державної служби або роботи у правоохоронних і контролюючих структурах, у тому числі у процесі виконання адвокатської діяльності.

Розглянемо на прикладі, як урегулювати конфлікт інтересів у навчальному закладі МОН. Звернімо увагу на лист останнього від

7 жовтня 2016р., № 1/11-13074 МОН, яким надано роз'яснення стосовно порушеної проблеми. Так, особи, зазначені у підпунктах «а» і «в» – «з» п. 1 ч. 1 ст. 13 Закону № 1700, не повинні мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими їм у зв'язку з виконанням повноважень (ч. 1 ст. 27 Закону № 1700). Це обмеження не поширюється на керівників закладів освіти, оскільки вони належать до категорії осіб, які цим Законом теж прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а саме посадовців юридичних осіб публічного права, не зазначених у п. 1 ч. 1 ст. 27 цього Закону. А ось особи, зазначені в пунктах 1 і 2 ч. 1 ст. 3 Закону № 1700 (в тому числі працівники закладів освіти), зобов'язані: (а) вживати заходів щодо недопущення виникнення реального, потенційного конфлікту інтересів; (б) повідомляти про це безпосереднього керівника не пізніше наступного робочого дня з моменту, коли особа дізналася чи повинна була дізнатися про наявність у неї реального чи потенційного конфлікту інтересів, а у разі перебування її на посаді, що не передбачає наявності у неї безпосереднього керівника, або в колегіальному органі — Національне агентство з питань запобігання корупції чи інший визначений законом орган або колегіальний орган, у якому під час виконання повноважень виник конфлікт інтересів (відповідно); (в) вживати заходів з урегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів (ч. 1 ст. 28 Закону)¹.

Окрім того, якщо в особи існують сумніви щодо наявності в неї конфлікту інтересів, вона має звернутися за роз'ясненнями до територіального органу зазначеного Національного агентства. Якщо особа отримала підтвердження про відсутність конфлікту інтересів, вона звільняється від відповідальності, навіть якщо у діях, стосовно яких вона зверталася за роз'ясненням, пізніше буде виявлено конфлікт інтересів (частини 5 і 6 ст. 28 Закону)².

Міністерство науки і освіти наголосило, що конфлікт інтересів є широким поняттям, що включає в себе обмеження відносин прямого підпорядкування, хоча ним не обмежується. Ось чому відсутність відносин прямого підпорядкування, а також заборони остан-

¹ Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

² Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 49. – Ст.2056.

нього щодо близьких осіб, перелік яких передбачено абз. 4 ч. 1 ст. 1 розглядуваного Закону, не спростовує можливості виникнення потенційного чи реального конфлікту інтересів при здійсненні ними своїх службових обов'язків.

Конфлікт інтересів – це ситуація, за якої службова особа, виконуючи свої обов'язки, має приватний інтерес (особисту заінтересованість), який хоча й не обов'язково викликає прийняття неправомірного рішення або вчинення неправомірного діяння, але здатне до цього призвести (Методичні рекомендації з питань запобігання й урегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і прирівняних до них осіб, затверджені рішенням Національного агентства запобігання корупції від 14 липня 2016 р., № 2).

Таким чином, незважаючи на те, що далеко не кожен конфлікт між службовими повноваженнями і приватним інтересом здатен призвести до неправомірних рішень чи діянь, кожна така ситуація може мати місце, якщо вона не буде вчасно й належним чином задекларована, оцінена й урегульована. *Самостійне впорядкування конфлікту інтересів* — це позбавлення відповідного приватного інтересу з наданням підтверджуючих це документів безпосередньому керівникові або керівникові органу, до повноважень якого належить звільнення з посади або його ініціювання.

Зовнішнє врегулювання конфлікту інтересів становить собою (а) усунення особи від виконання завдання, учинення дій, від прийняття рішення чи участі в його прийнятті в умовах реального чи потенційного конфлікту інтересів; (б) застосування зовнішнього контролю за виконанням нею відповідного завдання й за вчиненням цієї особою певних дій чи прийняття рішень; (в) обмеження її доступу до певної інформації; (г) перегляд обсягу службових повноважень особи; (д) переведення її на іншу посаду; (е) звільнення особи з посади.

З метою недопущення необґрунтованого переведення чи звільнення особи у зв'язку з наявністю конфлікту інтересів МОН звертає увагу на те, що відповідні заходи врегулювання останнього застосовують як виняткові, тобто лише якщо такий конфлікт не може бути впорядковано шляхом усунення такої особи від виконання

завдання, учинення дій, прийняття рішення чи участі в його прийнятті, обмеження її доступу до інформації, перегляду її повноважень і функцій, позбавлення приватного інтересу.

До осіб, які працюють у населених пунктах сільських (крім районних центрів), а також гірських, не можуть бути застосовані заходи врегулювання конфлікту інтересів у вигляді переведення особи на іншу посаду чи її звільнення. Отже, на працівників закладів освіти, що знаходяться в зазначених населених пунктах, вимоги щодо переведення їх на іншу посаду чи звільнення не поширюються.

Навчальне видання

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Навчальний посібник

*За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора В. Я. Настюка*

Видано в авторській редакції
Відповідальний за випуск Н. М. Ярошенко
Коректор В. В. Лук'янчук
Комп'ютерна верстка і дизайн І. В. Москалюк

Підписано до друку 17.11.2017 р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 7,49. Наклад 100 прим. Зам. №1711/1

Надруковано з оригінал-макета,
виготовленого Видавництвом "Юрайт"
(Свідоцтво про внесення до державного реєстру
суб'єктів видавничої діяльності:
серія ДК № 4236 від 22.12.2011 р.),
в друкарні ФО-П Дуюнова Т. В.